Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul XI Nr. 46 (557) Joi 12 noiembrie 1964 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ — 8 pagini 50 bani

Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

pag. 4-5: ȘTEFAN BĂNULESCU „Vară și viscol" (nuvelă)

Pag. 6: De vorbă cu LIVIU CIULEI despre BRECHT și „Opera de trei parale"

AL. ANDRIȚOIU

GUST ȘI OBIECTIVITATE

d i s c u ț i i

S-a făcut necontenit apel la judecata posterității. Zicala „Urma alege" a intrat și în cîmpul literaturii, criticul literar afirmînd citeodată că viitorul va fi acela care-i va da dreptate, după cum și scriitorul dojenit, socotindu-se un mare neînțeles, nutrește uneori iluzia acelelași drepte judecăți a viitorului. Cred însă că una dintre victoriile de seamă ale literaturii noastre rea-list-socialiste constă și în putința de-a judeca operele încă proaspete, nou născute — de a le compara și ierarhiza, cu alte cuvinte de-a face fișe de istorie literară în plină contemporaneitate, cu obiectivitate, măiestrie și bunăcredință. Maturitatea criticii noastre literare se vădește în participarea ei directă și pasionată, adesea competentă la fenomenul literar, de la opera publicată încă fragmentar sau prezentată editurii pînă la expunerea ei în vitrinele librăriilor. Numărul mare al articolelor de sinteză publicate cu ocazia sărbătoririi a două decenii de la Eliberare, este imbucurător. Criticii noștri își rezumă și armonizează astfel opiniile expuse pe parcursul anilor, despre cărți și autori. De aici și interesul nostru, al scriitorilor. Noi cercetăm aceste articole nu cu ochiul absolventului oprit în fața listelor de la examene spre a vedea unde a așezat, și cu ce medie, ci cu dragostea pe care o purtăm cu toții cauzei comune pentru care militățm cu condeiul.

O bună parte din aceste articole au, după cum remarca și Victor Felea, un ton personal grefat pe mijloace ingenioase și originale care improspătează critica literară și-i face lectura mai plăcută. Ca un critic să aibă personalitate, este o cerință elementară. Tot așa ca să aibă gust. Nimeni nu va contesta dreptul de-a avea preferințe nici criticului, nici scriitorului. Principalul este însă ca aceste gusturi și preferințe să nu depășească linia obiectivității, a principialității și, deci, să nu devină exclusiviste. Cînd e vorba de-o carte, de-un poem, de-o piesă de teatru, gustul criticului se poate manifesta mai în largul său, dar cînd e vorba de o privire de ansamblu, să zicem asupra poeziei noastre din ultimele două decenii, trebuie să fim foarte atenți, deoarece deja facem istorie literară și lucrăm cu destine scriitoricești. E bine să lucrăm cu aceste destine dar e rău să le lucrăm. Asemenea atitudini neloiale de apăsare insistentă pe părerea personală, cu lipsă de obiectivitate și cu ton imperativ, m-au mîhnit și, personal, simt nevoia unei replici.

În Viața românească, nr. 9 a.c., Sorin Alexandrescu iscălește un articol intitulat larg Sentimentul timpului în poezia noastră contemporană. Autorul își propune, în subsidiar, să analizeze o sumedenie de cărți (mai precis 19) din care face referiri doar la vreo cincișase. Asta însă n-ar fi nimic și ar ține de forța pe care și-o asumă criticul. Păcatul se vădește însă în grația cu

(Continuare în pagina 7)

AL. PHILIPPIDE

căutătorul

Ai socotit că soarele mai arde
Abia vreo cincisprezece miliarde
De ani... Numai atît ? De azi pe mîne ?
Și-atunci, cu veșnicia cum rămîne?

Nu asta te oprește să cugeți mai departe:
Doar știi că timpul n-are moarte.
Un calcul scurt, de două sau trei linii
Și-ai întrecut viteza banală a luminii.
Ca-n mii și mii de repezi răsfrîngeri de oglinzi,
Ți-e mintea străbătută de căutări rebele.
Ai spune că și mîna în sus cînd o întinzi
Ți se lungește brațul pîn-la stele.

Ai dat cu tifla ticăloasei sorți,
De-amenințarea ei nu-ți pasă,
Și-n timp ce spargi absurde porți
Nici o sfială nu te mai apasă.

Și cînd din lungi peregrinări
Te-ntorci pe căi de raze și de unde
În lumea dinăuntru, a inimii profunde,
Tot mai găsești acolo întrebări.

mai 1964

voci ale vechilor poeți

Voci ale vechilor poeți, mai clare
Decît sclipirea stelelor pe cer,
În nopți de ger,
Demult v-aud venind din depărtare
Pînă-n ascunsul inimii ungher.

Odată-n munți văzui un om de ceată :
Pășea din pisc în pisc, gigant subtil,
Un nou Schlehmil
Dintr-un tărîm de dincolo de viață,
Ajuns aici într-un ciudat exil.

Dar eu, deprins cu visuri și vedenii,
Apropiam în gînd piclosul ins,
Din cer desprins,
De vocile ce străbătînd milenii
Foc lung din ev în ev au tot aprins.

aprilie 1964

apropieri

În fața mea pe-ncetul se ivea
Un lin urcuș de neagră catifea.
Doar cîțiva pași făcui și mă oprii
În faldurile unor înalte draperii,
Nemăsurat de-nalte și ușoare,
Prelung și muzical filfîitoare,
Aeriene fermecătorii
Țesute parcă numai din sunet și culoare.

De suflul lor melodios sorbită,
Cărarea suitoare pieri într-o clipită
Lăsîndu-mă la poala acestei ireale
Sonore aurore boreale.

Putea-voi oare fără călăuz
Să dibui puntea dintre privire și auz
Și cumpănindu-mi firea-ntre-amîndouă
Să gust cu adîncime și nesațiu
Senina voluptate nouă
A timpului scăpat de spațiu ?

mai 1964

G. DIMISIANU

MOMENTUL ACTUAL ÎN PROZA

Asistăm în ultima vreme la un efort către sinteză al criticii noastre. Mai multe studii și articole — apărute în revistele literare în preajma marii sărbători a Eliberării — încearcă să realizeze retrospective asupra evoluției literaturii romîne în răstimpul ultimelor două decenii. Se propun periodizări, se sugerează criterii de clasificare, se stabilesc filiații — cu toate dificultățile pe care în mod firesc le ridică un material estetic aflat încă în mișcare, nestratificat. Prezintă interes în acest sens, prin unghiul personal de investigație, studiile semnate de Ov. S. Crohmălniceanu, („Proza noastră în ultimii douăzeci de ani", V. R. nr. 8/1964), Paul Georgescu („O privire asupra prozei romînești contemporane" tot în V. R. nr. 8/1964), sinteza despre roman publicată de D. Micu și N. Manolescu în „Secolul XX" (nr. 5, 6/1964) ș.a. Fără îndoială că cititorul va întîlni acolo și destule judecăți controversabile privind cutare operă sau autor, unele aprecieri subiective, dar însemnătatea unor asemenea „priviri asupra literaturii" cred că stă, înainte de toate, în însuși faptul ridicării de la analiza parcelată a operelor la sinteza critică în stare să desprindă direcții și perspective, să descopere acei curenți de forțe care însuflețesc din adîncuri mișcarea literară a unei epoci, conferindu-i fizionomia specifică. În consensul unor asemenea acțiuni de sporire a efortului către generalizare și sinteză facem observațiile de mai jos privitoare la configurația momentului actual în proză.

Ce elemente noi își manifestă prezența, pe ce căi înaintează, în clipa de față, proza noastră ?

Constatăm mai întîi o descreștere a interesului pentru reportaj, spre deosebire de situația de acum cîțiva ani cînd acesta înregistrase o înflorire prodigioasă, împinsă chiar, la un moment dat, pînă la proporții exagerate. Cred că trebuie să considerăm fenomenul drept un indiciu concludent al trecerii către un nou moment literar. Predominanța reportajului în proză marca încă etapa cînd forțele literaturii se mobilizau spre a îmbrățișa **cît mai mult** din suprafața tematică oferită de noua realitate. Revenindu-i, în cadrul acestei înaintări pe front larg, o misiune de pionierat, reportajul prospecta terenurile nedefrișate, deschidea drumul celorlalte specii către ținuturi care nu intraseră pînă atunci în atenția literaturii noastre. Aceste lumi inedite — ambianța marilor uzine, a șantierelor de construcții etc. — prozatorul le aborda de multe ori, chiar dacă nu făcea reportaj propriu-zis, cu o optică apropiată de aceea a reporterului (mult discutata viziune reportericească). Aspirația sa primordială era de a descrie, de a relata cît mai mult (și cît mai operativ) din ceea ce considera că reprezintă noul în viața înconjurătoare. În momentul de față, însăși realitatea de la noi îl îndeamnă pe scriitor către o altfel de atitudine estetică. Treptat, de-a lungul celor două decenii care au trecut de la Eliberare, societatea noastră s-a consolidat temeinic în toate planurile structurii ei, în toate domeniile are loc procesul de desăvîrșire a construcției socialiste. Firesc, și în literatură începe o epocă de sedimentări, de fixare asupra proceselor social-morale care urmează a fi sondate în adîncime. Principalul nu mai poate fi, pentru scriitor, să umple niște așa-numite goluri tematice (asta, în mare măsură deja s-a îndeplinit) ci să răzbată spre **esența** fenomenelor contemporane, cît mai aproape de acea structură intimă lucrurilor ce vor forma substanța creației sale.

Desigur că solicitată de un registru mai vast și mai dificil de probleme proza își sporește și diversifică mijloacele, iar reportajul, formulă care, un moment, deținuse primatul, îl vedem retrăgîndu-se într-un plan secundar. Reporteri consacrați ca Pop Simion, Radu Cosașu, Constantin Țoiu ș.a. au scris sau pregătesc romane iar o carte recentă de reportaje, „Arpegii la Siret" de Paul Anghel, excelentă de altfel, e în fond un eseu deghizat. Într-un fel situația are un corespondent și în poezie unde reportajul liric (descripția poetică) atît de răspîndit într-o vreme, cunoaște adepți tot mai puțini ; în schimb ia extensie poezia de stări interioare, lirica de idei.

Revenind la firul principal al discuției vom face precizarea că această diminuare a ponderei reportajului e numai un aspect dintr-un proces mai amplu, proces pe care l-aș defini astfel : pe de o parte o restrîngere a preocupării pentru descriere, iar pe de altă parte creșterea interesului pentru analiză. În proza tinerei generații cel puțin, deplasarea accentului către formule care permit observarea mai atentă și mai nuanțată a psihologiilor, a proceselor morale mi se pare de ordinul evidenței. La N. Velea, G. Bălăiță sau N. Breban, autori deocamdată în primul rînd de schițe, aș spune că se observă de pe acum o „specializare" în tehnica de a prinde sub lupă o reacție psihică, o stare de spirit, spre a-i căuta apoi motivarea etică. (De altfel chiar ideea de schiță psihologică reprezintă un element de noutate în literatura noastră unde formula clasică era instantaneul, schița-scenetă (Caragiale, Brăescu etc.) Interesant este faptul că și prozatori ca Fănuș Neagu, Dumitru Radu Popescu sau Ștefan Bănulescu pe care critica îi situa la un moment dat în familia „coloriștilor" (plasticitate stilistică, autenticitatea limbajului, capacitatea de a transmite sentimentul naturii) se călăuzesc, în scrierile mai noi, către zone de manifestare umană ce se cer investigate cu mijloacele introspecției. De remarcat însă că, parcurgînd distanța de la spectaculosul epic al primelor producții la o proză de explorări interioare, acești scriitori nu-și despersonalizează stilul, ci, dimpotrivă, acordîndu-l cu noile solicitări, obțin valori inedite de expresivitate literară. Mă voi opri la un singur exemplu : experiența lui D. R. Popescu în ultimul său roman „Vara oltenilor". Elementul nou față de celălalt roman, „Zilele săptămînii", este că el utilizează aici o seamă de procedee analitice : monologul interior, intervertirea planurilor epice care urmează fluxul capricios al memoriei ș.a.m.d. Regăsim totuși întreagă forța de des-

(Continuare în pagina 7)

Noiembrie
Fotografia EDMUND HÖFFER

NICOLAE JIANU: CARNET DE SCRIITOR

PROVINCIALE

A existat un anume spirit al provinciei burgheze, foarte activ în literatura interbelică. Lenea spirituală, resemnarea într-un spațiu claustrat, apetitul pentru un onirism leșinat, caracterizau această lume fără istorie. Tot ce venea dinafară era suspectat și pînă la urmă strivit sub gheața cu trei rînduri de pingele a omului care își închipuia paradisul semănînd cu tîrgul lui. Curios era echilibrul între placiditatea și ignoranța provincială și moravurile unei capitale foarte întreprinzătoare în a acapara și a mistui totul. De aici și groaza maladivă a măruntului provincial față de fenomenul citadin, văzut exclusiv ca o țesătură de violențe și vicii. Oricine ridica un deget și încerca să spargă cu el perdeaua de mucegai, era declarat nebun. Prin 1930, un tînăr profesor care umbla cu capul gol a fost anchetat de poliție și mai tîrziu, silit să părăsească urbea. Un altul, obsedat de ideea unui muzeu, a cedat primăriei cîteva sute de lei, ca să facă săpături într-o viroagă bănuită a fi fost odăpostul unei așezări de primitivi. Curînd a fost tîrît într-un proces de fraude, dar tot au mai rămas după el cîteva hîrburi și unelte din epoca de piatră, peste care s-a clădit încet un muzeu interesant, abia în vremea din urmă.

Acum acea lume, la amintirea căreia ți se face frig, este ea însăși îngropată și ar fi cît se poate de instructiv și amuzant ca în muzeul din F. să fie expuse vestigii spirituale și materiale ale „orașului patriarhal".

Apropiindu-te, ești surprins că mai stau la locul lor dealurile, pădurile, cumpenele fîntînilor, bisericile modeste. Firește, mirarea aceasta e o bizarerie a spiritului nostru care s-a obișnuit să vadă totul prefăcîndu-se sau evoluînd spre forme superioare. Dar dacă ești atent, vezi într-o obcină apărată de sălcii, lungi saivane acoperite cu stuf, și în preajma lor, vitele colectivei adunate în amurg, într-o convietuire blajină și furajată rațional. Drumul de acces e terciuit de șenilele tractoarelor, aici, în apropierea Mirceștilor de unde jovialul Alecsandri exclama „Noroc bun pe cîmpul vesel ies românii cu-a lor plugurii...!" Cită fericire era să apese pe coarnele plugului, țăranii preferă să uite.

Orașul răsare cu ostentație dintre dealuri. Bineînțeles, arătîndu-ți blocurile noi, fabricile, linia de înaltă tensiune, șoselele de asfalt care cad spre el ca spinările vinete. Orașul te ia în autobuze și în taxiuri și ar zîmbi cu dispreț dacă i-ai pomeni de brișca cu o mîrțoagă. Abia dacă mai recunoști ceva din ce-a fost. Și nu e vorba numai de clădiri, ci de acea mișcare care face viața unui oraș, de chipul oamenilor, de vitrine, de firme, de podoabe și de flori, de afișe și de îmbrăcămintea locuitorilor. Se observă ușor prezența unei lumi proaspete, de o seninătate infantilă, care lucrează, cîntă, iubește, fără mistificare și fără prejudecăți, poate doar cu un ușor orgoliu al tinereții nevătămate de mari și inutile experiențe.

Aici a trăit și a lucrat multă vreme Sadoveanu. A învățat Creangă la școala de catiheți. Nicu Gane, Beldiceanu au fost legați de acest tîrg, după cum e încă proaspătă în memoria lui trecerea lui Eugen Lovinescu și Anton Holban. Labiș, fulgerul tînăr al poeziei noastre, și-a petrecut adolescența aici. „În deal la Sadoveanu", cum i se spune și acum acelui loc e de așteptat să ia ființă cel puțin o casă memorială spre a păstra în conștiința generațiilor tinere, un adevăr viu, anume că socialismul nu înseamnă numai o exaltare a vieții materiale, ci, în același timp, și cu prisosință, valorificarea tuturor bogățiilor noastre spirituale.

Dar oamenii din F. sînt tineri și puternici, nu vor uita nimic.

PE SCURT DESPRE CĂRȚI

CAIETUL LITERAR

Culegerea, recent apărută, editată de Casa creației populare, înmănunchează rodul muncii cercurilor literare din Capitală în pagini semnate de 14 prozatori și 32 poeți, membri ai acestor cercuri. Printre ei — nume cunoscute de-acum iubitorilor de poezie (Constantin Abăluță, Constanța Buzea, Gabriela Melinescu) — majoritatea însă aducînd surpriza debutului.

Sînt multe versuri bune în această culegere; diferențiate ca factură, vădind diversitatea temperamentelor poetice, toate mărturisesc însă străduința autorilor de a se integra umanismului epocii noastre. Constantin Abăluță fixează elemente ale cotidianului, cărora le dezvăluie semnificații majore, simbolice, în versuri de o respirație calmă, nu lipsită însă de vigoare. (**Pilnea, Zidarii**).

Exuberanța juvenilă animă versurile Marianei Filip-Sărățeanu (**Prezent**), ale Irinei Luminița Halunga (**Ferestrele, Bucurie**) sau ale lui Paul Cochet (**Clipa profundă**). Sentimentul plenitudinii, al responsabilității sociale se transpune în generoase chemări: „Să nu lăsăm iubirea și cîntecul vreodată / Să crească-n trista țară-a nimănui... / cu ceea ce-i în oameni mai dens, mai cu vicoare. / Cu ceea ce-i în visuri mai viu, mai cu temei. Să le unim în clipa de crîncenă-ncercare, / Pe verticala marilor ideI...“ (Ștefan Dumitriu).

Capitolul erotic al culegerii remarcă pe Gabriela Melinescu (**Dăruire, Inel**), Adrian Dohotaru (**Întoarcerea prin văzduh**) și Iordan Lucaci. Apar însă și încifrări (**Cîntecul lebedei**) ca și locuri comune: „Rîzi, nu știi ce-i dragostea / Numai soman îți-e nopțile tale. / Nu-ți tulbură seninul nici o stea / N-ai contemplat cîmpiile astrale“ (Iordan Lucaci: **Nedumerire**).

Lucrările de proză cuprinse în **Caietul literar** se orientează spre dezbaterea unor probleme elice majore, spre conturarea noilor dimensiuni ale personalității umane.

O asemenea tematică abordează Banu Rădulescu în schița **Noaptea de 19 spre 20**. Un medic primește, la sfîrșitul unei gărzi de noapte, o pacientă în stare gravă. Primul impuls e să refuze internarea femeii; disputa din conștiința doctorului Preda, între impulsul spre dezertiune al unui organism epuizat și sentimentul datoriei e urmărită de autor cu îndeminare.

Tot un moment critic în evoluția unei mentalități constituie obiectul schițelor **Nu poți trăi oricum** de Gh. Stoinaru și **Saltul** de Alexandru Ioachim. **Surîsul** de Gh. Hoinaru relevă fraternizarea oamenilor în fața durerii. Asemănătoare prin tematică e schița lui Tudor Iulian, **Oră de curs**, povestea unei tinere studente care își reexaminează lucid dragostea întemeiată pe iluzii: omul pe care-l iubise nu confirmă încrederea ei. Și aici rănile se vindecă — procesul e abreviat însă neverosimil — cu concursul unui colectiv atent, înțelegător. Manifestare tîrzie a alienării esenței umane în capitalism, alterarea celui mai firesc sentiment — dragostea maternă — este denunțată vehement și înfățișată convingător în schița **Limpezire** de Lola Chiriacu. Izbutite ni se par, de asemenea, povestirile **La excepțional** de Traian Bădulescu și **Ce-a mai rămas** de Mihai Eraclide.

Acuratețea observației în prozele lui **Tudor Ursu** nu poate însă suplini inconsistența conflictului, **O diminețață** fiind din acest punct de vedere o însăilare de notații fragmentare.

D. Volcovici prezintă o relatare grotescă a alegerilor comunale într-un sat al anului 1925, în care personaje cu nume pitorești, Chescheriță, Modorobaș, Solovăstru, își dispută inițiativa politico-sentimentală. Trecînd peste stîngăcițile și imperfecțiunile inerente oricărui început, considerăm binevenită editarea **Caietului literar**, breviar elocvent al muncii depuse de membrii cercurilor literare din Capitală.

Alexandru CHIRIACESCU

VASILE MĂNUCEANU: „Alarmă la colțul viu“

„Alarma la colțul viu“ se dă în clipa cînd Piratul, motanul chior și lacom, spaima cartierului, îi pune gînd rău lui Chiț-Chiț șoricelul alb, mîndria întîmplului dar prețiosul parc zoologic al clasei a 6-a B. O seamă de peripeții, Chiț-Chiț scapă destinului pe care i-l pregătea înfometatul cotoi și — rezultat de seamă! — de azi înainte Crăița (o scolăriță țîfcoasă!) nu se va mai teme de soarece... Iată, în rezumat, una dintre cele 14 schițe din care se compune volumul lui Vasile Mănuceanu. Suita constituie, de fapt, cronica unui detașament pionieresc de-a lungul unui an de zile. Jurnalul, redactat la persoana I-a („autorul“ este Niță, responsabilul gazetei de perete a clasei), relatează, prin mijlocirea unor întîmplări alerte, feluritele pățanii ale unuia sau altuia dintre membrii colectivului. Urmărind în primul rînd scopuri educative, autorul și-a propus să ilustreze trăsăturile de caracter specifice copiilor patriei noastre: respectul pentru virstnici, dragostea pentru cinste și adevăr, pasiunea în însușirea cunoștințelor; nu sînt trecute cu vederea nici defectele, colectivul reușind să-i aducă pe drumul cel bun pe chiulangii și pe lăudăroși.

Principala calitate a autorului este delicatețea cu care surprinde aspectele esențiale ale universului copiilor, detalele caracteriologice ale eroilor, amănunte semnificative ale comportamentului lor. Trebuie subliniată și sensibilitatea în detectarea apropie imperceptibilelor mutații sufletești produse de împrejurările prin care trec eroii. Mulți dintre ei au o prospețime care demonstrează din partea autorului o bună cunoaștere a mediului despre care scrie.

Tocmai în legătură cu acest aspect se poate formula și principalul repros: sînt în volum două-trei schițe care păcătuiesc prin schematism, prin pre-elaborare, demonstrații neizbutite ale unor teze pedagogice. Aș cita în acest sens **Mușcata albă** (copii, ajutați-i pe bătrîni!) sau **Cireșe de mai** (nu-i uitați pe colegii bolnavi!). Din fericire, nu ele sînt caracteristice pentru acest volum, care oferă o lectură agreabilă și utilă.

George RADU

O SINTEZĂ A LITERATURII ROMÎNE ACTUALE

— MOMENTE ALE REVOLUȚIEI CULTURALE DIN ROMÎNIA —

Editura Științifică a avut buna inițiativă de a aduna într-un impunător volum de aproape 400 de pagini, cu titlul **Momente ale revoluției culturale din Romînia**, un număr de opt studii privitoare la dezvoltarea învățămîntului, științelor și artelor în țara noastră în ultimii douăzeci de ani, scrise de personalități de seamă ale vieții culturale, după cum urmează: acad. Ștefan Bălan, ministrul Învățămîntului (**Dezvoltarea învățămîntului — verigă principală a revoluției culturale în țara noastră**); acad. Ilie Murgulescu, președintele Academiei R.P.R. (**Douăzeci de ani de dezvoltare a științelor în Romînia**); George Ivașcu, șeful catedrei de istorie a literaturii romîne a Universității București (**Dezvoltarea literaturii în cele două decenii de la Eliberare**); Radu Beligan, artist al poporului, președintele Consiliului teatrelor (**Teatrul azi**); prof. dr. Mihnea Gheorghiu, președintele Consiliului cinematografiei (**Cinematografia națională și problemele ei actuale**); acad. George Oprescu (**Artele plastice în Romînia în ultimii douăzeci de ani**); Ion Dumitrescu, maestru emerit al artei, președintele Uniunii Compozitorilor din R.P.R. (**Cultura muzicală în Romînia în anii puterii populare**) și Ion Moraru, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și artă (**Cultura și masele**).

Desigur că fiecare din aceste studii merită a fi analizate aparte și laolaltă și poate că cineva va realiza o privire de ansamblu pentru care mă simt mai puțin apt. Aci aș dori să refer numai despre unul din ele, care ține de specialitatea mea, studiul lui George Ivașcu, Dezvoltarea literaturii romîne în cele două decenii de la Eliberare.

Ne aflăm, dacă nu mă înșel, în fața primei sinteze asupra literaturii noastre actuale, sinteză de mai multă vreme așteptată și care, în sfîrșit, a fost realizată, după părerea mea, pe cît de cuprinzător, pe atît de judicios.

Evident, ca orice sinteză, lucrarea de față se bazează pe o întinsă cercetare analitică a literaturii romîne actuale, întreprinsă de autor în cadrul cursului său de la Facultatea de limbă și literatură română de mai mulți ani. Pe de altă parte, lucrarea reprezintă o versiune a ultimului capitol dintr-un compendiu de **Istoria literaturii romîne** redactat pentru străini. Autorul a fost deci în situația de a cunoaște literatura română din ultimele două decenii amănunțit, dar nu izolat, ci în perspectiva întregii dezvoltări anterioare. De aici aprecierea echilibrată, totdeauna justă, fără entuziasme nelalocul lor, dar și fără excese de criticism, a fenomenului literar actual, văzut în dimensiunile lui naturale, reale. Pe lîngă o subliniere exactă a implicațiilor ideologice ale noii literaturi, autorul a urmărit, cu o remarcabilă capacitate de relieface, semnificațiile artistice, firește, în unitatea lor dialectică. În fine, înlăturînd pe cît posibil orice subiectivism, autorul a evitat erorile și a redus la minimum nedreptățile virtuale.

Într-un chip fericit a rezolvat autorul problema schimbărilor de esență intervenite în literatura română după Eliberare, insistînd asupra îndrumării de partid. Aceste îndrumări — scrie George Ivașcu — „puneau, în fond, problema raportului dialectic dintre tradiție și inovație, dintre continuitate și revoluție în literatura noastră, însușirea metodei realismului socialist implicînd tocmai rezolvarea creatoare a ceea ce apărea ca o legitate în dezvoltarea culturii românești, în perspectiva construirii și, apoi, a desăvîrșirii orînduirii socialiste“.

Că ideile subliniate mergeau chiar în sensul aspirațiilor majorității scriitorilor reprezentativi se vede din analizele imediat următoare ale operei lui Mihail Sadoveanu (**De la „Dureri înăbușite“ la „Mitrea Cocor“; de la „Șoimii“ la „Nicoară Potcoavă“**), Tudor Arghezi (De la „Psalmi“ la „Cîntare omului“ și „Frunze“; de la „Flori de mucigai“ la „1907“), Camil Petrescu (O temă majoră: evocarea trecutului de luptă revoluționară a poporului), G. Călinescu (Evoluția intelectualului superior sub semnul revoluției), Lucian Blaga (De la Nebănuitele trepte la umanismul de largă semnificație), Zaharia Stancu (Tema denunțării trecutului de exploatare socială) și alții (cuprinși în capitolul Poeți și prozatori de profiluri diferite îmbogățesc tematica și modalitatea artistică a literaturii actuale și în capitolele: Geo Bogza sau O poezie a vieții adevărate, Miron Radu Paraschivescu sau Laude și alte poeme, Marcel Breslașu sau Dialectica poeziei). Importanța acestor analize stă și în evidențierea aspectelor noi, dar și, mai ales, în înfățișarea sugestivă a procesului de creștere organică a calității, fără a diminua valoarea creației antecedente a scriitorilor, corespunzătoare altui moment istoric.

Procedeul e aplicat și în continuare la scriitorii care, deși s-au afirmat înainte de Eliberare, și-au dat întreaga măsură a talentului în anii puterii populare, cum e cazul lui Mihai Beniuc (De la „Cîntece de pierzanie“, la „Mărul de lîngă drum“ și „Pe coardele timpului“), Eugen Jebeleanu (De la „Inimi sub săbii“, la „Cîntece împotriva morții“) și Maria Banuș (De la „Țara fetelor“ pînă „La porțile raiului“).

La poeții afirmați și dezvoltați în climatul nou al revoluției socialiste se scot în evidență și trăsăturile comune dar și, de cîte ori se simte nevoia, individualitatea, nota specifică („cantabilul romantică“ din unele poeme ale lui Mihu Dragomir, „luciditatea“ și excepționalele „dispozitii senzitive“ ale Ninei Cassian, înclinația spre „soliloc viu“ a lui A. E. Baconsky, amestecul de „fantezie contemplativă“ și „amănunt realist“ la Geo Dumitrescu, „emoția autentică“ la Victor Tulbure, predilecția pentru „poemul baladesc“ la Dan Deșliu, modul autobiografic la Ion Brad, poezia „de experiență intelectuală și livrească“ a lui Al. Andrițoiu). Un paragraf special este dedicat lui Nicolae Labiș, acel „spirit al adîncurilor“ atins de aripa genialului. Sub semnul acelorași căutări creatoare — adaugă Ivașcu — stă o întreagă generație de poeți în frunte cu Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ion Gheorghe, Ilie Constantin și alții (nu sînt neglijate nici reprezentantele liricii feminine cu o remarcabilă prezență în peisajul literaturii tinere actuale, ca Aurora Cornu, Florența Albu, Constanța Buzea, sau Ana Blandiana).

La proză, după o trecere în revistă a retrospectivei războiului în **Negura** lui Eusebiu Camilar, **Eroica** lui Laurențiu Fulga și **Fuga** lui Aurel Mihale, George Ivașcu analizează „originalitatea“ lui Marin Preda, **Bărăganul** lui V. Em. Galan, „istoricitatea“ lui Titus Popovici și evoluția lui Eugen Barbu de la **Groapa** la **Facerea lumii**. Nu cred că exagerez susținînd că în definirea operei lui Marin Preda și a lui V. Em. Galan, George Ivașcu se numără printre cei mai fini exegeți. Mai ales în delimitarea tipului de țăran din romanul lui Marin Preda, a țăranului complicat, „duplicitar“, doritor de chietudine, viețuind în iluzia unui regim economic imuabil, ca și în dezvăluirea modului particular de construire a eroului comunist „din elemente caracterologice materializînd noțiuni și conduite partinice“ în romanul lui V. Em. Galan, autorul dă dovadă de surprindere a esenței, de pătrundere a elementului artistic intențional, genuin.

Dotat cu astfel de însușiri este de la sine înțeles că autorul găsește formule acceptabile pentru a caracteriza pe rînd prozatori ca Al. I. Ștefănescu, Nicolae Jianu, Francisc Munteanu, Alecu Ivan Ghilia, Șerban Nedelcu, Ion Lăncrănjan, și alții, ori pentru a caracteriza global tineri prozatori interesați de „psihologia omului contemporan“ ca Nicolae Velea, Dumitru Radu Popescu, Vasile Rebreanu, Fănuș Neagu, Theodor Mazilu, Nicolae Țic și alții.

Justă mi se pare plasarea într-un paragraf aparte a autorilor de reportaje (Pop Simion, Ilie Purcaru, Vasile Nicorovici, Constantin Prisnea, Ștefan Bănulescu, Traian Coșovei etc.)

Ultimele două capitole de sinteză privesc **Noua dramaturgie** și **Istoria și critica literară**. Și din punct de vedere al proporțiilor și al judecătilor de valoare, capitolele sînt judicioase, poate ultimul susceptibil de unele adaosuri, mai ales în ce privește critica revuistică (Eugen Simion, Matei Călinescu etc.), sau literatura universală și comparată (Alexandru Balaci cu cele trei volume de **Studii italiene**, Romul Munteanu cu studiile sale asupra iluminismului etc.). Și studiile lingviștilor despre limba scriitorilor (Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Boris Cazacu etc.) meritau înregistrate.

Cu toate acestea, sinteza lui George Ivașcu, scrisă elegant și atractiv, se impune indiscutabil ca o contribuție temeinică și valoroasă la progresul studiilor de istoriografie literară din țara noastră.

Al. PIRU

alb—negru

Din poezia inserată în ultimul număr (10/1964) al **Vieții romînești** reiin atenția, prin calitatea lor artistică indubitabilă, cele două poeme semnate de Ștefan Aug. Doinaș. Primul (**Trecu pe lîngă noi**) e un sugestiv portret al îndărătnicului: „Umbla prin parc ca printr-un labirint / pe care el și ea, cîndva-ntr-o noapte, / l-ar fi scobit cu răsuflări și șoapte. / Trecu pe lîngă noi. Nu l-am atins / n-am îndrăznit, tîndcă era nins / de-o tîlcă care bătea în zidur! / și se-nălța spre geamuri dinadins / ștergînd obrazul caselor de riduri“. Al doilea (**Lacrima**), din care citățm finalul, certifică și el o remarcabilă forță de reprezentare și de asociație transfiguratorie: „Discret, am stat în umbra genelor, la timpă. / Dar n-am văzut cutremurul secret / și n-am surprins nimic din ce se-ntîmplă. / Cum nu vezi stalactitele-n adînc / născîndu-se, cînd peșterile plîng...“.

Am fi preferat, desigur, să semnalăm frumusești similare și în cele trei poezii publicate, în același număr, de către Radu Cîrneci. Autorul lor făcuse dovada realului său talent în plachetа de debut apărută anul trecut în colecția „Luceafărul“. La ora acesta se afla însă, avem impresia, în ceea ce sportivii numesc cu un termen eufemistic „criză de formă“. Numai așa ne putem explica nivelul cu totul scăzut al celor trei texte tipărite în **Viața romînească**. Ele vor să fie un exemplu de lirică reflexivă. Din nefericire, observațiile pe care le aduc sînt de o banalitate dezarmantă: „Eram numai eu cu cerul, / numai eu cu apele toate — / Și cerul s-a topit în ape / și apele s-au cufundat în cer, / iar eu eram între albastru și timp“, chiar dacă intervine și o poantă, „Albastrul cînta, / timpul vuia curgînd / Atunci m-am simțit veșnic / și m-a cuprins dorul de pămînt și de oameni“ (**Moment în timp**). Alteori versurile nu spun nimic nou, starea lirică fiind încă departe de a fi cristalizată. E cazul celorlalte două poeme. După ce „simte“ că stelele au coborît în el, îl „purifică“ și-l „înalță“ măsurîndu-l „cu altă distanță“, poetul concbide: „Eu mă închin luminii lor și mie / și iau din focul lor cenușa grea / și-o car prin sita deasă-a veșniciei / și-mi fac pîine din ea“ (**Vers pentru stele**). În fine, după ce-și „dezvelește“ iubita „de tăcere“ și o poartă „spre fereastra de stea / care se pierde grăbită“, mărturisește: „E răcoare de timp și de vesminte noi — / dar eu le încălzesc cu răsuflarea — / s-aud cum se trezesc păduri și ploi / și genunchii tăi și mișcarea“ (**Cîntec la trezirea din soma**). Răcoare de timp, răcoare de vesminte îi

Tinerești și problemelor specifice tinereții îi sînt închinate cîteva din materialele de bază publicate în ultimul număr (3/1964) al revistei **Ramuri**. Sub titlul **De juventute**, acad. Al. Philippide relevă ca trăsătură de bază a poeziei actuale entuziasmul și tinerețea; Paul Popescu-Neveanu, discutînd pe marginea unei recente anchete organizate de Institutul de științe pe-

dagogice al Academiei R.P.R., scrie despre ideal, convingeri și atașiune socială; inginerul Gh. Pria analizează chestiuni privind psihologia muncii; judecătorul C. Barbu se ocupă de sociologia divorțului; o sumă de articole și reportaje tau în dezbatere aspecte legate de viața inovatorilor, a cercetătorilor sau a tinerilor artiști. În sfîrșit, pentru a ilustra aceeași temă fundamentală, două pagini ale revistei sînt rezervate, aproape în exclusivitate, membrilor unor cercuri literare din Oltenia. Fără a fi prea originale, încercările lor lirice și epice atestă existența unor condeie harnice nu numai la Craiova, ci și în Turnu Severin, Tîrgu-Jiu, Caracal, Calafat și Bîrca.

Ce ar fi însă, dacă o revistă atît de judicios gîndită și atît de bine redactată, n-ar îngădui strecurarea în paginile ei nu atît a greșelilor de tipar (care sînt aproape inevitabile), cît a unora de altă natură. Căci, iată ce ne e dat să citim în articolul (altminteri interesant) **Tinerețea lui Hipocrate**: „Pornind de la veracitatea afirmației lui Boileau: «Le style c'est l'homme» credem că ea...“ etc. Și noi care credeam că dictonul aparține lui Georges-Louis Leclerc, conte de Buffon (1707—1788) și reprezintă ideea de bază a discursului de recepție la Academia franceză (**Discours sur le style**) rostit de acesta în ziua de 24 august 1753!

AUREL MARTIN

— „Și ce vrei să-ți cumpere, babo, pe Ionel? o întrebă lunganul. — Ce-oi găsi, Văd eu. — Ai mulți acasă? — Ce? — Ionel, — Nu mai am. Numai pe el l-am avut. — Îi mai ai, că nu l-ai vîndut, zise scundul apropîndu-se și pipăind cocoșul“.

Cele șase schițe: **Cocoșul, Pisica, Nicolae, Siecla, La cotețărie** și **Minzul negru** pe care D. R. Popescu le publică în ultimul număr al **Luceafărului** continuă cu aceeași forță, cu aceeași putere de concentrare și de șoc proza autorului **Ploii albe**. Un învățător pleacă pe front, fără să știe, cu o pisică strecurată în ranițâ, cocoșarie urmăriă cu un umor inteligent și cu simț al tragicului. Un hoțoman slab de minte face pe jos, prin ploaie, patruzeci de kilometri, trimis de stăpînu-său cu ce?ajula de astrahan a acestuia adăpostită bine la sîn, să nu se ude. În plicitisea unei cotețări, pe cînd pendula marchează în indiferență ore, jumătăți de ore, o vînzătoare brunetă circulă, birfind, între o casieriță impasibilă și altă vînzătoare blondă, și timpul trece și cotețăria lese încet din timp... Discuția picărească dintr-un compartiment de tren, purtată de niște tineri nerușinați cu o bătrînă, plecată să-și vîndă cocoșul, se termină absurd, grotesc și crud, într-o atmosferă psihologică rece, inumană, reconstituită admirabil.

Faptele sînt narate, în cele șase schițe, într-un stil sec, fără artificii.

CONSTANTIN ȚOIU

Tribuna din 5 noiembrie are un sumar variat și — într-o bună măsură — cuprinzător. Am reținut...

...cronica literară semnată de Constantin Cubleșan. Autorul prezintă, cu abundență de citate, ultimele volume ale tinerilor poeți Florența Albu și Ion Cringuleanu. Prezentarea este amplă. Ceea ce supără însă este reticența vădită a cronicarului care aproape că nu emite nici o judecată de valoare mulțumindu-se numai să consemneze tematica și mesajul fiecărui volum.

...reportajele **O zi** de Aurel Dumitriu și **Fedora** de Valer Hosu. Mai cu seamă al doilea, pentru că — veritabil reportaj — abordează un aspect mai puțin dezbătut în presă (dar nu și în literatură): persistența, la sate, a feluritelor secte religioase și diminuarea, pe zi ce trece, a influenței și nocivității lor.

...prezentarea călduroasă pe care muzicologul George Bălan o face unor noi înregistrări „Electrecord“: **Șase piese pentru orchestră, op. 6, de Webern** și **Arcade de Aurel Stroe**. Preocupat în continuare de afirmarea noilor valori în muzică, George Bălan subliniază importanța acestor imprimări ale casei de discuri.

...cronica dramatică a titularului cronicii sportive, Ion Arcaș. În special afirmația „că în lumea capitalistă aproape fiecare om este (...) un neadaptat“! Nu e un semn de simplism, de rezolvare expeditivă a unei probleme importante această originală afirmație?

G.-B. CHIROVICI

CALEIDOSCOP

Editura pentru literatură completează ediția de documente literare inedite „Vasile Alecsandri“ — Corespondența, publicate în 1960, cu un nou volum: V. Alecsandri, „Scrisori. Însemnări“. Într-un capitol amplu găsim corespondența poetului. Ea oferă cercetătorilor un material deosebit de bogat privind datele biografice, preocupările politice, relațiile cu contemporanii, preocupările legate de viața culturală a țării, precum și date interesante despre modul cum își concepea operele scriitorul.

Ediția este îngrijită de Marta Anineanu.

În colecția Biblioteca școlarului, va apare în curînd Octavian Goga „Poezii“. Volumul este o largă selecție a tot ce are mai bun și mai durabil creația poetică a lui Goga.

Studiul introductiv este semnat de I. D. Bălan.

Editura tineretului va publica o nouă carte de povestiri a scriitorului Octav Pancu-Iași. În noul său volum „Articul din călimară“ abordează o tematică diversă, oprindu-se mai mult la problemele de morală. Schițele și povestirile au o pregnantă notă umoristică, autorul expunînd cu înțelegere, dar și cu ironie, unele comportări și deprinderi — bune sau rele — ale copiilor de vîrstă școlară.

A apărut în Editura științifică o culegere de articole intitulată „Probleme de stilistică“. Volumul prezintă în traducere românească cîteva studii reprezentative din domeniul stilisticii. Schițele tratate sînt axate în jurul a două probleme care prezintă interes deosebit atît pentru lingviști, cît și pentru esteticieni: stabilirea unor criterii pentru definirea stilului funcțional al limbii și obiectul de studiu al poeticii ca disciplină lingvistică. Deosebit de interesantă este lucrarea savantului american Roman Jakobson „Lingvistică și poetică“ în care analizează factorii fundamentali care determină specificul diferitelor stiluri sau modalități de exprimare. Folosind exemple variate (dialoguri de roman, vorbire familiară, poezie modernă și folclorică) autorul arată în ce fel se concretizează diferitele funcțiuni ale limbajului și cum trebuie înțeleasă situația predominantă a funcțiunii poetice. Se dau apoi exemple, de analiza versurilor și metrului, se caracterizează structural cele mai importante tipuri de versificație.

În același volum mai semnează V. P. Murat, Michael Riffaterre, V. V. Vinogradov și alții. Traducerile au fost făcute de Paul Miclău, Mihai Nasta, Elena Slave și Lucia Wald.

A intrat sub tipar, la Editura pentru literatură, în colecția „Luceafărul“, volumul de debut al tînărului poet Adrian Păunescu, intitulat „Zile de mare emoție“. Prefața este semnată de criticul Matei Călinescu.

Colecția „Cele mai frumoase poezii“ (în limba germană) va publica în curînd o selecție din creația poetului timișorean Franz Liebhard. În acest volum apare și ciclul de sonete închinate memoriei lui Lenau.

În Editura pentru literatură sînt prevăzute să apară, în 1965, în afara monografiilor despre Ion Ghica (de D. Păcurariu) și Hortensia Papadat-Bengescu (de V. Ciobanu), semnalate în numărul precedent al revistei noastre, alte studii critice și monografii despre Tudor Arghezi (de D. Micu), G. Topîrceanu (de C. Ciopraga), Liviu Rebreanu (de L. Raicu), I. Slavici (de Pompiliu Marcea), G. Șincai (de M. Tomuș), Macedonski (A. Marino) etc.

Sub conducerea acad. Alex. Rosetti și Tudor Vianu, un colectiv de cercetători a pregătit pentru tipar un volum de studii referitoare la stilul și limba lui Mihail Sadoveanu.

CRONICA LITERARĂ

ALECU IVAN GHILIA „POVESTIRI”

E curios cum acest tînăr povestitor moldovean, care vine dintr-un univers literar cu atît de puternice tradiții, se arată dispus poate mai mult ca alți colegi ai săi de generație să facă diferite experiențe narative moderne. Romanul „Ieșirea din Apocalips“ trăda asemenea tendințe chiar dacă ele luau deocamdată o formă încă naivă. Actualele povestiri, strînse într-un volum cărua Editura Tineretului i-a compus o copertă destinată parcă mai degrabă a-i îndepărta pe cititori decît a-i atrage, demonstrează însă că autorul lor înțelege să-și continue căutările cu o seriozitate demnă de toată stima. Exemplară în acest sens e bucata „Moartea bunicului“. Aici, Alecu Ivan Ghilia încearcă să sileaască narația a urma șovăielile memoriei. Un fapt e reconstituit anevoie din relatări nesigure. Intervin mai mulți povestitori care se contrazic, ezită, atunci cînd e vorba să certifice că lucrurile s-au întîmplat așa și nu altfel. Experiența țintește a ruina garanția convențională a istorisirii tradiționale. A fost naratorul martor nemijlocit la tot ce relatează? Cîtă înțelegere a avut atunci cînd a fost amestecat în desfășurarea întîmplărilor? Ce putere de reconstituire a lor prin cuvînt posedă în mod real și nu prin faptul că, practic, i se substituie scriitorul? Iată cîteva din condițiile pe care scurta istorisire a lui Ivan Ghilia refuză să le eludeze și dimpotrivă caută să le scoată la iveală spre a fixa distanța între faptul petrecut aievea și transformarea lui în povestire, adică în extragerea din memorie a unor date înregistrate cu subiectivitatea fiecărei conștiințe și comunicate iară... cu deformările inerente exprimării. Problema a reținut atenția unor prozatori contemporani de marcă (Faulkner, printre ei) și încercarea de a o aduce în cîmpul literaturii noastre denotă sensibilitate la nou. Surprinde plăcut faptul că experimentul literar capătă acum un caracter real, nu ca în „Ieșirea din Apocalips“, unde autorul dădea impresia că lucrează mai mult „după ureche“. De astă dată, Alecu Ivan Ghilia vădește o înțelegere efectivă a dificultăților pe care încercarea sa le are de biruit sub raportul tehnicii narative. În consecință procedează „științific“ evitînd să tulbure valoarea concludentă a demonstrației prin simplificări. Dimpotrivă, cît mai mulți factori sînt luați în considerație. Faptul povestit s-a întîmplat foarte de mult (cînd bunicul a murit de tifos, povestitorii, azi oameni bătrîni, erau copii); amintirile sînt așadar vagi; vîrsta infantilă le situează apoi într-o zonă de incertitudine, fiindcă le-a reținut sub formă de impresii disparate, fără o înlănțuire cauzală viguroasă. Istorisirea o fac pe urmă, niște oameni simpli, fără un dar deosebit al vorbirii, devind mereu de la firul principal, aducînd o sumedenie de amănunte inutile. Toată reconstituirea dobîndește un accent de autenticitate impresionant și nu numai atît. Autorul n-a recurs la o experiență gratuită. Potecnelile memoriei devin pînă la urmă revelatorii pentru un adevăr tragic, sugerat cu multă finețe. Acești oameni amăriți pe care i-a mutilat sufletește o existență dură, supusă permanent determinărilor materiale brutale, își amintesc mai exact cum a murit singura lor vacă (eventment cu efecte catastrofice în economia țărănească) decît cum a pierit bunicul (fapt înregistrat cu o anumită resignare fatalistă). Interesant e și procedeul narativ folosit în „Surorile“. Aici, o mică „dramă a pămîntului“ se lasă încet dedusă dintr-un fel de monolog prolix, descusut, cu numeroase digresiuni explicative și capricioase incursiuni îndărăt în timp. O femeie, auzind că bărbatul ei „a trecut pămîntul la colectivă“ se îmbolnăvește de necaz. Aflăm că iubise, ca fată, un flăcău, cu care frate-său a împiedicat-o să se mărite, fiindcă vroia să o dea după actualul ei soț, om cam trecut, invalid de-o mînă, dar înstărit. Povestea de dragoste a eroinei avusese o încheiere funestă. Încercînd să o răpească, flăcăul s-a înecat, și ea a devenit nevasta lui „Moș Costache“, ciungul. Criza izbucnește tîrziu dintr-un sentiment feminin de ratare. Eroina vine la o întrunire, convocată pentru lămurirea celor care nu s-au decis să intre în colectivă. Aici, recalcitranților urmează să le vorbească însuși secretarul raional. Inteligent, simpatic, plin de vervă, acesta cucerește îndată sala, e omul zilei. În rîndul întîi de bănci, femeia îmbătrînită timpuriu, slabă, gălbejită, cu bojturi sub ochi, strînsă-n tulpan, îl urmărește fascinată, amintindu-și de vremea cînd bărbatul mic și țigănos de la tribună era flăcău în sat și murea după ea. Sentimentul că și-a irosit existența o cuprinde brusc ca o gheară care i s-ar fi înfipt în inimă. Frumusețea pierdută, un bărbat infirm și bătrîn, o gospodărie întemeiată nu pe afecțiune, ci pe resemnare, toate acestea pentru cîteva hectare de pămînt, acum devenite și ele avutul colectivei. Instinctul de proprietate capătă la eroina lui Ghilia o forță anesteziantă într-o conștiință bolnavă, care refuză să ia act de realitatea crudă a existenței. A recunoaște cît de puțin înseamnă pămîntul echivalează aici cu a constata cît de ireparabilă a fost eroarea unei întregi vieți. De aici, o crispare disperată, pe care lumea nu o înțelege și sora eroinei încearcă să o explice, respingînd acuzațiile că soțul ei ar fi provocat criza atunci cînd a deschis cu cumnata sa discuția despre înscrierea în colectivă. Ce avantaj oferă însă narrarea faptelor sub forma aceasta indirectă, fragmentară, voit lacunară? Se justifică artistic, aduce un spor de expresivitate povestirii, îl luminează sensuri, care ar fi rămas altfel ascunse? În primul rînd, Ghilia reușește să dea cititorului sentimentul că întreaga întîmplare istorisită are o simplitate doar aparentă. Reacția eroinei e dictată de o cauzalitate mai complexă și obscură, cu rădăcini în refulările unei întregi existențe. O mulțime de factori, vechi și recenți, au intrat în declanșarea crizei. Care a fost hotărîtor? E greu de spus și introducerea aici a unei cauzalități mecanice ar înlocui complexitatea mișcării sufletești vii cu o schemă moartă. Există imponderabile care — sugerează autorul — dacă n-au decis natura reacțiilor eroinei, le-au imprimat această formă și nu alta. Poate că neîntîlnindu-și un fost pretendent respins, astăzi într-o situație înfloritoare, respingînd cu siguranță de sine și forță, Adela ar fi întîmpinat vestea trecerii pămîntului în proprietatea colectivei cu o apatie resemnată. Poate s-ar fi mulțumit să se certe cu bărbatu-său. Poate că și-ar fi plîns în tăcere soarta. Poate că ar fi reacționat tot așa. Felul cum sînt prezentate lucrurile lasă intact caracterul inextricabil al determinărilor adînci și întîmplătoare. Cititorul e invitat să intuiască pe viu dialectica lor complicată. Mai mult, relatarea pe care o face sora eroinei revenind mereu la formulele „da' nu-i adevărat ce zice ea...“, „să vezi cum a fost“, sugerează și în ce mod e tentată Adela să-și explice comportarea, fixînd totodată limitele subiective ale unei astfel de interpretări, fără să o elimine. Lacunele epice, lămuririle relativizate prin suprapuneri succesive, în loc să sărăcească motivările psihice, dimpotrivă, le dezvăluie întreaga bogăție. N-am avut aceeași senzație citind povestirea intitulată „Vîrful Cimpului“. Intervertirile de planuri cronologice, conjugările de descripții obiective, cu relatări subiectivizate prin felul personal în care personajul principal își reprezintă anumite întîmplări din trecut, privite astăzi autocritic, mi s-au părut aici artificiale. Istoria în sine suferă de un schematism moral și nici o interpretare n-o poate salva. Eroul, muncitor la Bicaz, a cunoscut cînd era mai tînăr, pe șantier, o gazetăriță. Aceasta i-a arătat simpatie, el s-a îndrăgostit de ea, dar a intervenit „tovarășul Negruț“, un tip de demagog și arivist clasic care a cucerit-o, ca să o lase apoi dezamăgită de lașitatea lui. Totul se petrece după o rețetă descurajantă. Eroul venit de la țară, impulsiv, cu apucături anarhice, își atrage o serie de critici, pe care tovarășul Negruț le speculează, creîndu-i rivalului său reacții inhibitive. Prinși într-o prăbușire de galerie, „moralistul“ își dă însă pe față curînd egoismul dezgustător etc. De astă dată discontinuitatea narațiunii, golurile explicative au rolul să acopere ceea ce e neverosimil în înlănțuirea faptelor, schematizat „construit“. Cum o fată inteligentă și sensibilă s-a lăsat vrăjită de un asemenea individ? Cum eroul, tip de om voluntar obișnuit să la viața-n piept, cade într-o abulie totală, după o conversație cu același „tovarăș Negruț“? Care era secretul puterii demagogului pe șantier? Astfel de întrebări rămîn în povestirea lui Ghilia fără nici un răspuns. Nu e exclus ca faptele să se fi petrecut chiar așa. Dar tocmai aspectele ocolite erau în măsură să motiveze logic comportările eroilor. Aceasta ar fi presupus însă sfărîmarea clișeelor manihеiste, prezentarea anumitor situații ambigue, o îndrăzneală în analiza raporturilor umane de pe șantier. Factura relatării întreține aici viziunea simplificatoare inițială, îi ajută să substituie prin nuanțări psihologice exterioare. Se creează cu alte cuvinte un sol de schematism și idilism „subtil“, care, însă, oricîte eforturi ar face autorul, rămîne, pînă la urmă,tot ceea ce este.

Cîteva povestiri din volum se mărginesc să fie simple reconstituiri de stări apăsătoare prin notația atentă a comportărilor și crearea de atmosferă. Ghilia are talentul de a înfățișa o omenire simplă, dezarmată, în situații fără ieșire. De aici, interesul pentru scenele de război, văzute îndărătul frontului, în satele sărace moldovene. „Refugiul“ e o astfel de bucată excelentă. Drumul femeilor rămase singure (bătrîna și noră-sa) printre convoaiele de soldați, e evocat excelent, cu o sobrietate impresionantă și o putere de acumulare lentă a amănuntelor dezolante rară. Războiul, cu cruzimea lui rece, se așează în căruța refugiatelor, devine o prezență implacabilă, care înăsprește raporturile omenești. Tăcerea bătrînei, privirea ei dură, suspicioasă, traduce admirabil această intrare într-un imperiu al violenței și atrocității. Nu mai puțin interesantă e și povestirea „Negostina“ cu răsturnarea ne

VICTOR EFTIMIU

replici... reflecții

Un vechi dicton francez spune:
— Eu nu sînt totdeauna de părerea mea!

Nu mă supăr decît pe mine însumi.

Fără pofta de pradă a soldaților și fără istoria scrisă de contemporanul său, cronicarul Calistenos, numele lui Alexandru cuceritorul, fondatorul atîtor orașe, ar fi fost, poate, uitat.

Sau ar fi rămas numai ca o spaimă: femeile indiene își sperie și astăzi copiii nesupuși, amenințîndu-i:
— Vine Skander!

Micile greșeli se fac din lipsă de precauție. Cele mari, din prea multe precauții.

— Ciinele pe care-l îngrași, te mirîie.
— Cel pe care-l ții flămînd, te urmează...
— Te urmează pînă turbează și te mușcă! răspunse regelui filosoful zdrențăros al cetății.

De frică zboară și găina.

Individul acesta e inoportun ca virgula: fiindcă ai uneori nevoie de ea, se vîră unde nu trebuie.

A pornit o veste rea. Nu mă grăbesc s-o întîmpin. O las să vină singură la mine: Ajunge mai obosită.

Legenda mănîncă istoria.

Am o părere destul de mediocră despre mine. De aceea rabd orice osîndă. Dar nu pot suporta nedreptatea făcută altora.

Licheaua inteligentă e discretă. Proștii își dau lichelismul în spectacol.

Cînd inimei începem să-i spunem „cord", nu e semn bun.

Scriu, din vreme, poezii despre bătrînețe și despre moarte. Dacă mor, se va spune:
— Poetul e un profet. Și-a presimțit sfîrșitul!
Dacă nu mor, cu atît mai bine.

Temutul polemist: milogeală agresivă.

Pe vremea lui Hitler, Germania era împărțită în două tabere.
Optimiștii spuneau:
— Vom fi învinși!
— Da, dar cînd? replicau pesimiștii.

O simplă notiță de ziar mi-a dat o zi de tristețe, o impresie de doliu personal, de ireparabil:
„A murit cel din urmă bătrîn care mai vorbea limba dalmată".

— Totdeauna vina e a bărbatului...
— Chiar atunci cînd e-nșelat?
— Mai ales atunci!

Stau legat la ochi.
În parcul sanatoriului cîntă o mierlă. Niciodată nu mi-au plăcut mai mult ciocul ei galben și penele ei negre, decît acum, cînd nu le văd.

Sărac e cel ce nu poate da cît ar dori. Eu sînt omul cel mai sărac din lume.

În ianuarie, fără să vrem, datăm încă cifra anului trecut...
Subconștientul nostru nu admite că a mai trecut un an.

Milionarului aceluia i-a scăpat o reflecție profundă:
— Nu mai simt gustul banului. Am prea mulți!

Simțul dreptății, dacă nu e întovărășit de o intervenție energică pentru cel nedreptățit, devine complicitate cu cel care face nedreptatea.

Geniul este curajul talentului.

Cînd ne slăbește vederea, și stelele ne par mai puține.

Ticălosul acesta, după ce și-a persecutat semenii o viață întreagă, la bătrînețe s-a apucat de fapte bune. Vrea să ajungă sfînt pe lumea cealaltă, să facă parte din sfinții care te omoară pînă la Dumnezeu.

Îngerii cîntă, demonii urlă. Înțeleptul ascultă și tace.

Șaliapin a spus unor cîntăreți:
— De cum intrați în scenă, să vă faceți stăpîni pe sală. Actorului nu trebuie să-i fie frică de public, ci publicului de el.

O curtezană spirituală a spus unui rege al Franței:
— Suveranul unui stat ar trebui să fie o femeie, fiindcă pe o regină o conduc bărbații, în vreme ce pe un rege îl conduc femeile.

La bătrînețe, pînă și în pușcărie, anii trec repede.

Cartea aceasta de memorialistică e inutilă ca un regret.

Nimic și nimeni nu e perfect. Perfecțiunea implică o serie de excluderi. Brațele Venerei din Milo erau, probabil, imperfecte, dacă zeița și le-a eliminat.

Cuvîntul „cinic" înglobează, din nefericire, și pe asasinul care-și mărturisește cu satisfacție crima, și pe ginditorul care spune lucrurilor pe adevăratul lor nume, iar nu pe cel dat de ipocriți.

Întrebat de un ziarist belgian care este cel mai mare poet francez, Victor Hugo a răspuns:
— Al doilea e Alfred de Vigny.

Nemulțumit de cererile tot mai exagerate ale mamei sale, Alexandru Makedon a exclamat:
— Prea multă chirie îmi cere Olimpia pentru cele nouă luni cît m-a adăpostit!

Socrate și-a primit cu stoicism cupa de otravă. Uitîndu-se la discipolii care îl înconjurau i-a întrebat:
— De ce plîngeți? Eu am interzis femeilor să fie de față la agonia mea și-acum le luați voi locul?
— Învățătorule, plîngem că te vedem murind nevinovat!
— Dar cum ați vrea să mă vedeți murind? Vinovat?!

Zdrențărosul Diogene intrînd în casa bogatului Platon și călcînd pe covoarele-i de preț, exclamă:
— Calc pe vanitatea lui Platon!
— Da, dar cu altă vanitate! răspunse blîndul filozof.

Ajungînd la porțile Spartei, care nu voia să se predea, Alexandru Makedon a amenințat pe conducătorii cetății:
— Dacă pătrund la voi, nu va mai rămîne piatră peste piatră, nu voi cruța o viață omenească.
Lacedemonienii i-au răspuns cu un singur cuvînt:
— Dacă!

O piesă de teatru poate fi oricît de lungă, cu o condiție însă, să n-aibă lungimi.

Lucește — dar nu strălucește.

De la piesele lui Ibsen plec cu o criză de reumatism. Ceața nordică!

Pe vremuri, la cafeneaua Corso, m-am indignat cînd un client a pălmuit un chelner care-i adusese consumația cu întîrziere. A doua zi am publicat în ziarul „Tempo" un articol, „Trage-i două palme", sfătuind pe cel lovit să plătească îndoit. Efectul articolului a fost mai mare decît mă așteptam, fiindcă tovarășii ospătari au început să-și ia clienții la bătaie, din senin.

Din cugetările lui Adam:
— Eva este inamicul public nr. 1.

E mai ușor să ai trei sute de neveste ca Atila decît să scrii trei sute de sonete ca Petrarca.

Maestrul: pasăre de pradă cu aparențe de hipopotam somnolent.

Vorbește prea mult ca să spună numai adevărul. Adevărul nu poate alimenta la infinit fantezia noastră.

N-am cerut bani nimănui, niciodată. Am mers atît de departe cu această timiditate, încît și atunci cînd am dat eu însumi bani altora, am căutat să le menajez susceptibilitatea.
Odată, un autor mi s-a plîns că e strîmtorat.
— Te-aș jigni dacă ți-aș oferi o sută de lei?
— Găsesc jignirea cam mică... dar, însfîrșit! îmi răspunse excelentul actor și autor dramatic.

Ce nevoie de roboți mecanici?

Omul este o maimuță evoluată. Atunci de ce mai există maimuțe?

I-am spus odată lui Theodor Pallady:
— Tablourile dumitale le văd sub formă de sonete. E supremul elogiu ce ți se poate aduce.

Altădată:
— Pictura dumitale e un festival de rime...
— Nu-nțeleg! mi-a răspuns Pallady.
Într-adevăr, nici el și poate că nici eu nu prea înțeleg ce-am vrut să spun. Totuși, e bine întors.

Oamenilor extenuați să nu le ceri efortul în plus al politeței.

Ia seama ca marea ta iubire să nu se transforme în confiscarea persoanei adorate, în înăbușirea ei.

Îmbicsit nu e dens.

Un măgar viu face mai mult decît un leu mort — spune proverbul. Eu cred că face mai mult și decît un leu viu. Dacă-ar fi să primească un dar și să aleagă între un leu și un măgar — cine ar alege leul?

Trăim pînă la o vîrstă. După aceea supraviețuim.

Ruina e una și dărîmătura e alta.

Paznicii închisorilor se uită la vizitatori ca la niște eventuali clienți. Deformație profesională.

Cînd trăiești prea mult în întuneric, nu-l mai remarci.

Nu te lăuda cu femeile. Să se laude ele cu tine.

Gloriei îi plac bătrînii.

Uneori aplaud fiindcă n-am încotro. Dar aplaud cu picioarele.

Don Juan cu monoclu merge.
Don Juan cu ochelari, nu merge.

Modernii au adăogat o nouă coadă poeziei: dificultatea.

Poezia pură este expresia literară a avariției.

Stelele nu se văd ziua. Le trebuie vălurul sombru al nopții ca să-ți scoată strălucirea-n relief.
De ce scrii atît de clar?

Stilul e un vehicul: trebuie să te ducă repede la țintă.
Unii au rămas în carosele înflorite și aurite ale regilor Franței.

Rima, cînd e prea departe, e inutilă.

Actorul fără dicțiune găsește toate sălile lipsite de acustică.
Actorul acesta are „trăire lăuntrică". Păcat că n-are și dicțiune ca să afle și spectatorul ce dracu trăiește pe dinăuntru.

Marea mea tristețe în trecerea prin viața pămîntească a fost că n-am putut zbura decît în vis.

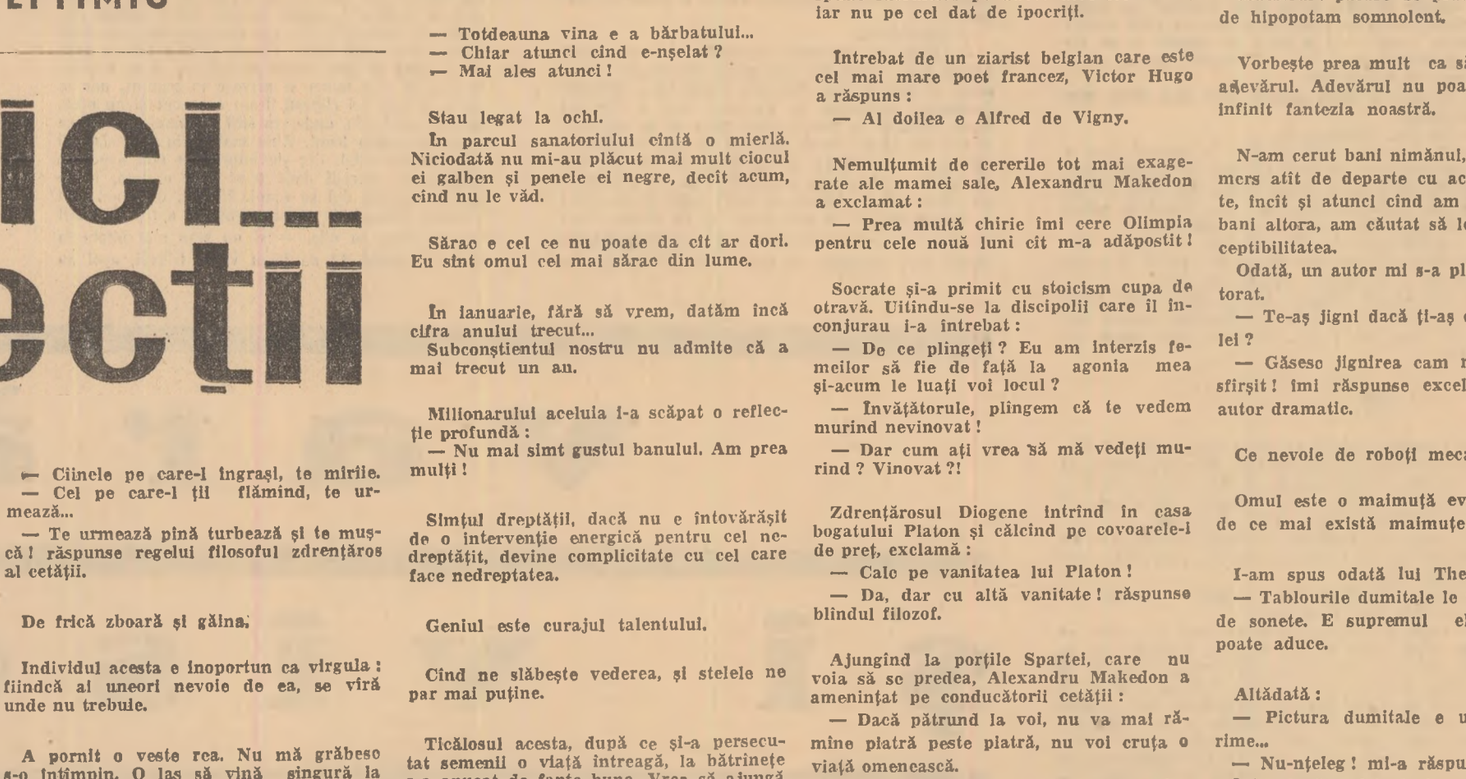

CORNEL MEDREA
Dragoș Vodă și Zimbrul

V. VOICULESCU

Petec de veche frescă

Raiul, gătit, sta mort: ornic ne-ntors
Lei lungi lîncezeau lîngă miori
Tigri și gazele moțăiau în flori
Inorogul părea din cilți tors
Caii de cauciuc, taurii tînjitori
Ciinii blegi nu ziceau ham,
La umbră dormea dus un maimuțoi, Adam!

Sătul de-această lume nemișcată
Domnul însuși tînjea de alt dor
Și-l zămisli într-o făptură smălțată
Cu flori, cu fragi, cu mere toată
Șuie-arzuie
Tulburătoare
Cu ghiare de potale la mîini și la picioare,
Cu nou și fraged iz de păcat.
Leii s-au oprit din căscat
Fiarele sărîră deodată
Alai cu ea în mijlocul lor
Centaurii galopau s-o vadă și iată
Îngerii se coborau ceată
Să-i cînte laudă-n cor.
Albă, goală nerușinată
Eva zîmbea galeșă tuturor
Inima paradisului începea să bată.

VIRGIL TEODORESCU

Surîsul

O fată avea un surîs ca un pistol gol.
De multe ori l-am dus la tîmplă.
Dar era un pistol gol.
În părul ei gros, păr de nămol,
Se-ascundea și-l lăsam să se-ascundă.
Așteptam, nu eram grăbit.
Așteptam rezemat de bara de fier a pădurilor.
Toamnele străluceau și mă gîndeam că poate
lucirea lor va trece în surîs,
mă-ntorceam, — și surîsul se-mpărțea tot atît
de avid, tot atît de egal
pentru berea din pahar,
pentru ceasul de mînă,
pentru marea ca un canar atîrnat.
Așteptam iarna să-l înghețe, să-l facă să fugă
la fund,
să se încurce prin ierburile de la fund.
Zăpada o binecuvîntam crezînd că va da
paloarea înțelegerii,
o, mă gîndeam, ce dolman îmi va croi din
surîsul ei.
Surîsul însă era mai tare ca sclipirea toamnei,
mai puternic ca zăpezile,
mai puternic ca pianele-mpușcate.

Oamenii treceau prin el ca printr-un tunel
și ieșeau cu obrajii țepoși, exasperați, foarte
triști,
dezamăgirea oamenilor era eternă,
ieșeau ca sîngele înghețat
și cînd își încălzeau mîinile la foc
cine știe cînd,
zîmbeau și ei
scoteau surîsul din părul de nămol,
îl duceau la tîmplă,
dar surîsul era același pistol gol.

TEODOR BALȘ

Steaua Bunei Speranțe

Steaua Bunei Speranțe
prin vîrstele patriei mele
tînără, fără apus,
trece pe fuse stelare
oceanele Timpului, sus,
cea mai umană din stele.

Noi i-am dat cer și-nălțimi
peste aceste pămînturi
din care urcăm de milenii
o lume de-adînci rădăcini
mai vechi decît Apusenii
cu frunțile sparte de vînturi.

Stea a luminilor clare,
ochi al acestor drapele
sub care vecii vom supune,
tu ne ești lună și soare,
cerului albă minune,
cea mai înaltă din stele.

Cîntec de absență

Lui Mihu Dragomir

1—2—81—60,
1—2—81—60,
1—2—81—60!

Semnalele nu mai răspund
cifrelor mute și reci.

O matricolă simplă,
un număr
și distanța-ntre noi se stingea.
Într-o zi firul nu mai ajunse
pîn-la glasul fără vibrare;
deconectat de pămînt
străbătea amurguri stelare.
Nici 1, nici 2 și nici 8,
nici 1, nici 6, nici 0,
oricît le-aș roti pe-acest disc
al chemărilor zilnice,
știu,
ca pe-un disc al lui Newton
mi-apare
doar noaptea imensă —
răspunde
la un cap țiuitul tăcerii.

Timpul viu, printre menhire
ocolește vîrsta lui
și adaugă-ntre noi
ceruri străinii și nemărginire.
Poate-am să-i ajung din urmă
anii arși de-acel april, —
poate cît voi zăbovi
pe-acest umăr al planetei
el va trece de Tau Cêti
și voi coborî-n aval
galaxia lui subțire
singur,
lunecînd pe fluviul
alb
al altui braț spiral.

Inel saturnian
al inimii ce îl repetă,
prin ochii mei privește marea
întrînd în toamnă,
violetă,
cînd Dunărea-nconjoară balta
în zarea galbenă de stufuri
cu ape lenește
și tulburi
și păsări iuți pe orizont,
tăind alergice văzduhuri,
le-ntunecă de aripi reci.

1—2—81—60,
1—2—81—60,
1—2—81—60!

De unde glasul îmi răspunde?
Timpanul cerului vibrează?
— Urc vîrste,
spații de tristețe,
vagi peisaje fără zboruri;
mă-nvăluie singurătatea-n
ametitoarele-i alcooluri.
Din flacăra iubirii mele
Pămîntul urcă-n amintire
sfîșietorul ochi albastru...
O, cît țineam să fiu de față
cînd vom lua în stăpînire
oceanele de sori și stele
și noaptea cosmică
în care
înoată brațul Andromedei!
Vai, pămînteanul ochi îngheață!
Scurt-circuitul unui gînd
m-a înecat de întuneric.
Meteoritul frunții
ars
c-un țipăt taie golul sferic...

1—2—81—60,
1—2—81—60,
1—2—81—60!

Pe-un vast meridian intim
rotesc nepămîntene discuri
la milioane de parseci
și undele fierbinți de gînd
emit
din scoicile stelare...

...Dă-mi cheia să deschid cuvîntul
bolnav de timp și depărtare.

Imponderabilitate

Înot spre larg și mă cufund sub valuri;
împărăția apei mă primește
ca pe-o doradă; marea se uimește.
Cu ochi de diamant despic cristaluri
lichide; gravitația descrește
și apele subtile fug spre maluri.
Trec zarea prin seninuri și portaluri
și-notul către zbor se prelungește.
Deasupra cerul, marea dedesubt
și-albastra lor tăcere despicată.
Prin forțele cu echilibrul rupt
— minuscul punct pe zarea circulară —
planez în umbra lunii repetată
ținînd în mîini pămîntul să răsară.

VASILE NICOLESCU

Cîntec de brume

Zăceau pe tava de argint a brumii
imense astre, candizi meteori,
tulpini de flăcări, sori multicolori
în dimineața ultimă a lumii.

Comete rupte-n margini de genune,
rănite dalii, pîlcuri de comori
arzînd pe-o vatră rece, de fosfor.
Lucide flăcări, zîne fără nume!

Clipă

Trist beduin
în fața deșertului alb al hîrtiei
de cîte ori am așteptat inutil explozia nevăzută
a unui poem,
smochin fără veste înflorit,
inel de răcoare!
Și de ce alte ori,
de atîtea ori,
pe schiurile pierdute ale copilăriei aflîndu-mă,
la fereastra aburită a atîtor trenuri,
pe scările pe care urc și cobor în fiecare zi,
în valurile muzicii și ale mării,
străbătînd anotimpuri și vîrste,
mă cheamă cu vocea-i lunară, s-o serbez,
Poezia?

ILIE CONSTANTIN

Pygmalion

Întotdeauna gata pentru soclu,
Ochiul degeaba caută unealta,
Îndepărtîndu-se ca-ntr-un binoclu
Statuile își neagă zilnic dalta.

Stă mîna lui Pygmalion, amăruie,
Pe marmura adusă în țesuturi
Și-un dor de sînge trece prin statuie
Din ruperea zdrobitelor săruturi.

Poetul tînăr

Ciudată navă porți prin atmosferă;
Pe-aceea scrisă de Da Vinci, poate.
N-ai în nacelă și vreo pasageră?
N-ai în nacelă ceasuri de cetate?

Cînd valuri marea după tine duce
Ca unei Luni cu o mai grea orbită,
Pe ape nava se oprește-n cruce,
Între reflux și flux încremenită.

Un dirijabil conceput din aer
Conduci peste intrările de munți
Și nori adînci la fulger se-ntretaie

Cînd fulgerul, pe muchii, îl înfrunți!

vară și viscol

Nuvelă de ȘTEFAN BĂNULESCU

I

Pe fluviul înghețat zăpada fusese spulberată de crivăț. Albia rămăsese lucie între malurile înalte de lut galben. Viscolul încetase. Păsările stăteau înfoiate, într-un picior, risipite pe gheața Dunării, cu ciocurile ascunse sub aripi. De-a lungul malurilor, pe sub coastele ripoase, sălciile bătrîne pocneau sec sub ger, amorțeau o vreme, dar se auzeau alte troznete depărtate dinspre pădurile întinse ale bălților. Dimineața mai păstra fișii subțiri de neguri la orizonturi, soarele era încă lipit, mare și rotund, de buza dinspre răsărit a fluviului. Un lup a trecut pe lîngă soare, săltîndu-și labele peste sloiurile Dunării și tăind cu spinarea țepoasă și cu coada sură discul galben de pe cerul vînăt. Dintr-un loc ascuns și neștiut se auzea înfundat, ca un ris ferit, măcăit de rațe pitice. Un topor izbea rar pe undeva pe la marginile bălților — și răsuna surd printre pești în apa fluviului de sub gheață, — păsările de pe sticla albiei sè mutau de pe un picior pe altul și-și săltau capetele la izbiturile toporului, apoi își ciuguleau penele și-și vîrau din nou ciocurile sub aripă. Toporul bătea din ce în ce mai rar și mai ostenit. Soarele s-a desprins de pe buza fluviului și s-a ridicat deasupra convoaielor albe ale plopilor subțiri de pe maluri. Dinspre bălți au venit pîlcuri mărunte de vrăbii, oprindu-se din loc în loc pe Dunăre să ciugulească înșelate grăunțele de gheață care sclipeau pe dinții sloiurilor.

Pe creasta malului înalt dinspre cîmpie au năvălit și s-au oprit bruse, în plin soare, piepturi și capete de cai, s-au așezat la rînd, pînă ce dunga aceea lungă și albă a malului, săltată pe cerul vînăt, s-a întesat toată de nări care aruncau abur peste golul de deasupra albiei. Caii se părea că au venit singuri, pînă ce s-au ivit și cîteva căciuli negre, apoi basmale galbene și roșii, semn că deasupra malului dinspre cîmp se opriseră șiruri de sănii. În strigăte scurte, au început să se miște printre cai tot mai mulți bărbați, curînd se auziră și vocile ascuțite ale femeilor și copiilor. Dar un timp, de acolo n-a coborît nimeni spre fluviu. Bărbații întîrziau în jurul cailor, le potriveau căpestrele pe frunți și pe sub bărbile păroase, ridicau brațele alergînd pe dunga înaltă a malului, strigau la femei și la copii să stea la locul lor în sănii. În larma vocilor, cîteva păsări mari și-au luat zborul de pe gheața fluviului, înfundîndu-și aripile cafenii cu zimți albi în aerul vînăt și nemișcat de deasupra bălților. Pe malul dinspre cîmp, bărbații au început să se strîngă în grupuri, porneau așa într-o parte și alta, prin fața cailor, căutînd parcă un loc de coborîre spre Dunăre. O voce de femeie a țipat uscat: „Omule-pomule, omule-pomule, nu pleca, n-am să te mai văd niciodată". Alte strigăte n-au mai urmat, lumea de deasupra malului tăcea într-un fel de așteptare, bărbații își izbeau brațele prin fața pieptului să și le dezmorțească, trăgeau din țigările lungi făcute din jurnal, pînă țîșnea flacără din ele, să-și încălzească buzele.

În sfîrșit, s-a desprins dintre ei un om subțiratic, deșirat, cu căciulă albă, a început să coboare de pe creasta malului spre fluviu, cu mișcări lungi și săltate, ajutîndu-se cu un lemn gros mai înalt decît el, sărind cu pași mari peste ripile de sub coasta malului, ocolind tufele uscate de răchită, călcînd pe spinările trunchiurilor bătrîne de sălcii aplecate una cu pămîntul spre albie și care aveau vîrfurile crengilor prinse sub gheață.

Cîteva voci răgușite i-au strigat de sus, cînd omul ajunsese pe fluviu și încerca grosimea gheții sărind cu toată greutatea pe sloiurile nemișcate:

— Tobol, vezi dacă se poate trece.

— Ai grijă, să nu fie vreo copcă.

— Tobol, uită-te bine printre dinții sloiurilor dacă sînt șuvoaie.

Tobol — după ce a mers spre mijlocul albiei, pipăind cu tălpile locurile mai albe, a mai făcut cu picioarele lui lungi cîteva salturi lăsîndu-se să cadă cu zgomot pe călcîie — s-a oprit pe buza unui sloi care lucea lată în soare, s-a ridicat pe vîrfuri, și-a dat căciula pe ceafă, și-a dus palmele pîlnie la gură și a strigat spre cei de sus:

— Lăsați-vă săniile și femeile și veniți! — și fără să-i mai aștepte pe ceilalți, Tobol a încălecat sloi, a dezlegat din sfoara prinsă de umăr cele două oase de cal care-l atîrnau la șold, și le-a pus tălpi, s-a ridicat în picioare și proptind în gheață lemnul lung și gros cu cui în vîrf, și-a făcut toată puterea vînt spre malul celălalt, înspre stîlpii bălților, lunecînd în zig-zaguri repezi pe cele mai netede dintre sloiuri.

— Tobol, păzea că-ți vine cocoșul! Cum s-a luat după sănii, că nu l-am văzut.

De sus, — de pe dunga albă a malului înalt — țîșnise în zbor, printre nările cailor, un cocoș mare cu pieptul galben și cotcodăcea acum speriat, bătînd cu ghearele și cu aripile roșii aerul sticlos de deasupra albiei Dunării, întinzînd ciocul în urma lui Tobol care luneca frînt de mijloc, de-a lungul malului celălalt, cu toată iuțeala, fără să se mai uite înapoi, fugea pe tălpi spre un cot al Dunării unde se vedeau cîtiva plopi stingheri cu cercuri albe pe toată înălțimea trunchiurilor subțiri și ascuțite.

Unul cîte unul, de pe malul cîmpului, au coborît în șir spre fluviu — părăsindu-și săniile și femeile — oamenii ce întîrziaseră afîta pe lîngă cai, s-au răspîndit printre sloiuri stîrnind mulțimea pîlcurilor de păsări care s-au desfăcut în aerul gros cu soare tremurîndu-l cu aripile lor cenușii, albe, negre, violete. Oamenii și-au prins sub tălpi, așa cum făcuse și Tobol, oasele de cal și, aplecați cu căciulile înainte, înfigeau în gheață lemnele cu cui în vîrf și lunecînd pe Dunăre făceau să zuruie albia sub fuga trupurilor grele. Rămîneau în urma lor înclele de abur limpede al respirației, prin care păsările se roteau întîrziind, bătînd pe loc din aripi și din cozi. Un singur om nu se grăbea, ci mergea calm, în pas liniștit, nu purta băț, ci un baston înflorat cu crestături pe care-l învîrtea din cînd în cînd în pumn, luînd seama fiecărui cîrd de păsări care se ridica dintre sloiuri. Omul cu baston purta cizme înalte cu urechi, prea înalte pentru picioarele lui scurte, o șubă pînă la genunchi, largă, cu guler ros și dezlînat, iar pe cap avea o șapcă decolorată pînă la alb.

— Milionarule, grăbește-te că ai să fii dat dezertor — i-a strigat unul din șirurile de oameni risipiți pe albie, care lunecau acum dincolo de mijlocul Dunării. Milionarul s-a oprit, și-a potrivit vocea ca să dea de știre că vrea să vorbească și a spus cu vorbe rare și aproape cîntate:

— Merit o plimbare înainte de toate. Sîntem în primul rînd oameni. Să se înțeleagă.

Și a continuat să meargă liniștit, cu mîinile la spate, învîrtindu-și bastonul înapoia celii.

Ceilalți lunecau repede spre cotul cu plopi al Dunării privind înainte, aplecați, săltîndu-se din cînd în cînd de mijloc să vadă mai bine dealul depărtat dinapoia pădurilor bălții, unde se zăreau liniile de fum roșcat ale unui oraș așezat în amfiteatru. Dar toți, cu toată iuțeala cu care înaintau pe albia Dunării, măreau ochiurile printre sloiuri — ceea ce Tobol nu făcuse — găsind astfel vreme în fuga lor pe oase să se mai uite spre malul săniilor și al femeilor. Lucru care a făcut ca de pe malul acela să izbucnească strigătele femeilor și copiilor, chemări țipate și plînse, care creșteau unele din altele. Curînd după asta, au început și caii să nechieze. Cîtiva dintre bărbații care căutaseră într-una ochiuri printre sloiuri, s-au strîns la un loc și au strigat pe rînd la femei să întoarcă săniile spre cîmp și să plece în sat. Lucru care n-a făcut decît să stîrnească și mai mult vocile țipate de pe mal, amestecate cu nechezul cailor. Pînă cînd, cei cîțiva oameni opriți pe albie l-au chemat pe unul Gaulea care ajunsese întîiul după Tobol la cotul cu plopi al Dunării, unde fluviul dispărea între păduri:

— Gaulea, Gaulea, întoarce-te și spune-le tu una veselă dintr-ale tale, să tacă.

Gaulea nu s-a întors de la cotul cu plopi, nu s-a uitat spre malul dinspre cîmpie, — dar a strigat așa, într-o parte:

— Oameni buni, nu-i vreme de glume. Sperlem lupii.

★

Albia Dunării rămăsese de mult pustie și soarele era sus, cînd femeile de pe mal au întors săniile și au plecat înapoi spre cîmpie.

II

— Am să stau goală, pînă acum n-am știut vara cum trebuie. Am trecut prea multă vreme unul pe lîngă altul și nu ne-am știut să fi făcut la timp dragoste. Nu te uita mereu în lături, n-ai grijă, locul e neumblat. Cînd veneam singură alei sub coasta malului mi-era frică de trunchiurile astea de salcie întinse pe pămînt. Ne mai culcăm o dată în iarbă că e rece și caldă. Pe urmă urcăm malul, ne suim în căruță și mergem înapoi în sat. Să nu fi plecat caii fără noi. Sus pe mal nu se vede decît un vițel de lapte, stă cu gîtul întins și parcă linge soarele.

— Nu pleacă ei. Au ce paște. E iarbă multă și sus.

— Mă gîndesc că peste cîteva zile pleci spre locuri de unde puțini se întorc și nici nu te știu bine. Numele îți e Grigore Nereju. De ce-ți spune lumea Tobol? Te cheamă ca pe plopii de la cotul Dunării de colo: plopii lui Tobol.

— După porecla unuia din neamul nostru. Cotul Dunării se numește cotul lui Gaulea. Pe Tobol nu l-am apucat în viață și nici el n-a avut cum să mă știe. A trecut într-o iarnă Dunărea cu alți oameni, spre Dobrogea, în nouă sute optsprezece, cînd cu nemții de atunci, s-au dat lupte acolo și nu s-a mai auzit de el. Femeile bătrîne din neamul Nerejilor știu toate astea, ele mi-au spus și despre casa Milionarului, în care stau eu acum cu mătușa Sofia. Domnișoară învățătoare, ar trebui să-ți pui hainele, măcar pe piept, sînt mulți țînțari. Cînd au plecat oamenii pe gheață, după Tobol s-a luat cocoșul. De singur ce era. Omul n-avea pe nimeni acasă, își pierduse nevasta de vreo trei ani. Sînt poate lucruri potrivite, ca să nu se piardă semnele oamenilor dinainte.

— Tot neam ți-a fost și Milionarul? Și nu v-a lăsat decît casa cu o tindă și cu o odaie?

— Nu mi-a fost neam. De Milionarul s-a aflat mai bine abia după plecarea de atunci. Se știa atît că ar avea globuri colorate la lămpi, purta o șapcă albă și vara, și iarna, un baston frumos cu flori, iar de vorbit vorbea cu cuvinte căutate. A plecat și el spre regimentul 9 Hîrșova, — pe dealul roșcat din spatele bălților. Puțin timp după ce au trecut Dunărea, cineva l-a prădat casa dar n-a găsit nimic i scîndura goală — și în afară de globuri — un săpun parfumat și un frîu cu ciucuri mari de piele, cu toate că n-avea cal.

— Și sălciile astea culcate între care stăm, cum se numesc?

— Nu știu, domnișoară.

— M-ai speriat. Mă gîndesc la cocoșul care a zburat după om. Ai nume de plop. Te cheamă Grigore Nereju și ți se spune Tobol. Mă arde soarele prea rău. Noroc că trunchiul ăsta culcat de salcie de care-mi rezăm capul, e mai mult rece.

— Are frunzele în apă. Malul de aici de sus dinspre cîmp unde se vede vițelul de lapte și unde am lăsat caii și căruța — e malul cu sănii.

— Mă mușcă țînțarii. Să nu plece caii. Unde mi-e rochia? O lăsasem pe trunchiul ăsta de salcie, și trunchiul e gol. Doamne, am crengi pe umeri.

III

— Caporale, parcă se aude cineva cîntînd dincolo de răchitele astea din față. Dunărea trebuie să fie aproape. Mergi înainte și vezi cine e. Poate e vreun om. Ne trebuie un om, înțelegi, să aflăm spre ce fel de lume mergem. Vezi cine cîntă.

— Niște cai, domnule locotenent Oboga. Cai cu bărbi galbene. Și o mlaștină mare, și o barză care mănîncă broaște.

— Caporale, ai friguri. S-a auzit cîntec de om. Nu se vede încă Dunărea?

— Două zile mă ia, două zile mă lasă. Sînt în zilele cînd m-au lăsat frigurile. Dunărea nu se vede. Mlaștini, sălcii, rogoz și berze. Uitați-vă și dumneavoastră: cai. De aproape o jumătate de zi de cînd am plecat din Dobrogea și de cînd mergem prin bălțile astea ca să ajungem la brațul Dunării dinspre Bărăgan și să trecem dincolo, în satul Glava, — n-am dat de nici un om. Credeți dumneavoastră că nu sînt pe aici oameni? Prea nu s-a arătat nimeni, ca să fie adevărat că n-ar fi. Doar cai cu bărbi galbene. Aștia nu sînt cai. Cum trecem pe lîngă ei, saltă capetele și se uită lung.

— Caporale, tu nu ești țăran?

— Nu, domnule locotenent Oboga. Sînt din București.

— Ce meserie ai?

— Am lucrat la un atelier de jucării. Făceam păpuși. Am luat una și cu mine. O am în ladă, la regiment. E șatenă cu ochi negri.

— Mă rog.

— Prea n-am întîlnit oameni de cînd mergem pe aici și caii ăștia singuri cu bărbi galbene nici măcar nu nechează, tac și dau din cap la umbra sălciilor, cu roiuri de țînțari în jurul lor.

— Cal de baltă, soi prost, mărunți și cu părul mare. Mătasea broaștei le-a îngălbenit bărbile. Pasc prin apă. Fii rezonabil. Prinde doi cai de pe dimbul din stînga, să-i încălecăm și să ajungem mai repede la Dunăre că m-am săturat. Răchita asta cu flori roz cît banița, în loc să miroasă, ustură. Cauți umbră la sălcii și trezești țînțarii la lucru. Sub plopi, zăpușeală și viespi. Mi-e sete, caporale. Vreau apă, săpun și civilizație. Prinde doi cai mai repede.

— N-am umblat cu cai, domnule locotenent. Poate întîlnim vreun om pe alei. Nici nu știu ce ne poate aștepta dincolo, cînd vom ajunge în satul din cîmp. Eu n-am fost prin locuri din astea și acum cînd merg pentru întîia oară, merg cu baioneta la armă și cu cartușul pe țeavă.

— Treci și pune mîna pe doi cai. Nu te feri. Sînt cai blînzi. Prinde mai întîi calul sur care vine spre noi. Întinde-i un pesmet de campanie. Așa, bravo, e blînd, mănîncă din palmă. Unde pleci, caporale, mai dă-i un pesmet că s-a luat după tine.

— Are ochi de om, domnule locotenent. S-a uitat la mine cu ochi de om.

— Dă-mi mîna puțin. Arzi. Ai friguri. Imbecilii îl trimit din Dobrogea peste bălți, pe locotenentul rezervist Alexandru Oboga, să treacă Dunărea și să răscolească un sat, cu un caporal bolnav de friguri. Fii liniștit. Știu eu la ce te gîndești și te temi. Încalec eu pe calul sur. Ai văzut? Ce dracu dă așa din copite sărăcia asta? Stai puțin aici, îți prind și dumitale unul. Ascultă, caporale, calul ăsta roib îți place? Nici barbă galbenă nu prea are. E pintenog și cu botul alb. Soarele ăsta de lulie ne coace, nu altceva. Urcă-te pe cal. Ține-te bine călare. Dă-mi mie carabina, văd că nu mai ai putere. Sprijină-ți mîinile pe coamă. Dunărea trebule să fie aproape. Sînt tot mai mulți cai prin jur. Mai încolo se vede o pădure de sălcii și ea plină cu cai liniștiți de toate culorile. Unde e multă culoare, nu-i pericol — spun francezii. Scăpăm de bălțile astea, trecem pe malul dinspre Bărăgan, în Glava, — pîine caldă, pepeni reci, așternut curat. Ai să te odihnești acolo puțin. N-avem decît trei zile de patrulare. Pe urmă, înapoi la regiment. E o misiune ușoară, nu te mai speria. O misiune de espectativă. In general, în momentele actuale, trăim o situație de espectativă. Ești un om inteligent, sensibil, aș spune chiar abil — nu-i nevoie de prea multe explicații între noi, nu-i așa? — și de aceea te-am preferat pentru drumul ăsta. Scuză-mă, n-am știut că ai malarie, n-am fost prevenit și nu te-am privit mai atent la plecare. Nu sînt decît un simplu profesor de geografie. Dă-ți calul mai încoace. Uite ce e, un lucru să fie limpede: misiunea noastră e una obișnuită, de patrulare, așa cum circulă în mod curent atîtea patrule. Chestiunea Nereju e doar sub titlu suplimentar. Intre Constanța și Bărăgan mai sînt și alte patrule și părerea mea este că Nereju n-o să vină pînă la urmă în zona pe care o parcurgem noi. Chiar admițînd că are să-l surprindă o patrulă, — la Constanța, să zicem —, și patrula are să se spele pe mîini și are să-l facă scăpat, un lucru trebuie luat în seamnă: Grigore Nereju n-are să fie atît de nerealist încît să se întoarcă în Glava ca să-l înhățăm noi, după ce mai înainte de a trece prin picheteie volante ale patrulelor din țară, scăpase de două ori cu viață: o dată cînd a părăsit transeele de sacrificiu de sub comandă germană, a doua oară cînd s-a sustras pedepsei nemțești de exterminare, părăsind nordul Mării Negre și îmbarcîndu-se neidentificat spre Constanța. Să recapitulăm și să mai introducem puțină logică. Intoarcerea lui Nereju spre țară poate fi considerată o simplă presupunere: neidentificat, nu? Apoi, ce garanție putem avea că în timp ce somația trimisă în nemțește regimentului nostru de comandamentul german de coastă de la Constanța pe motiv că trebuie să-l urmărim (dat fiind că Nereju a fost încorporat acum un an și jumătate de regimentul nostru!) — în timp ce somația amintită, zic, rătăcea dată de colo prin birourile companiilor noastre, Nereju era de mult prins? Un lucru e știut: cînd se emit semnale de urmărire, se emit în toate cele patru vînturi, dar, după îndeplinirea exterminării, o vreme îndelungată nu știe secretul decît plutonul de execuție, iartă-mi termenii! Apoi, în eventualitatea că Nereju n-a fost prins, comandamentul german de coastă dacă nu l-a putut intercepta, e puțin probabil ca noi să ajungem la un rezultat mai bun. Înțelegi, nu? Ceea ce n-au putut izbuti ei cu exigențele lor recunoscute, e de-a dreptul o imposibilitate pentru noi. Și vom ține seama de această imposibilitate, pentru a nu jigni. Avem spirit latin. Imaginație, talent, abilitate și umor în subtext. Vive la France, vive la Roumanie! Iți repet, patrularea noastră rămîne una obișnuită, punctul ei suplimentar fiind din multe pricini în afara zonei noastre. Fii liniștit. Sperietura nu-i bună la boala ta.

— Vorbiți prea tare, domnule locotenent, și pe aici prea nu e nimeni. Domnule locotenent Oboga, ocoliți rogozul de colo, sînt șase bivoli negri și un bivol alb, dorm cu vrăbii pe spinări. E nămol și se înfundă calul.

— De data asta spui lucruri autentice. Intr-adevăr sînt șase bivoli negri și un bivol alb. Interesant, un bivol alb! Dar nu sînt șase negri. Numai patru. Doi sînt trunchiuri de salcie, întinse în apă.

— Numai unul e salcie. Celălalt paște culcat.

— Mă rog. E cald, șade culcat, în mlaștină e mai răcoare și paște frunză de salcie.

— Domnule locotenent, uitați-vă în urmă. Se strîng caii, vin din toate părțile și se țin după noi cu minji cu tot.

— Caută și ei umbră, uită-te înainte, ne apropiem de o pădure deasă.

— Dar vin și din față. Doamne, aleargă spre noi în galop, au început să necheze. S-au apropiat unul de altul și galopează cu toții încoace cu gîturile întinse.

— Incă puțin, caporale. Lasă, nu le mai arunca pesmeți. Oprim mai încolo la umbră și ai să încerci să dormi puțin.

— Sînt frumoși, nu mă ultasem prea atent la ei. N-are rost să mă culc. Din speriețură a fost. Cînd am să mă întorc la atelier, am să încerc să fac cal. De la un timp, păpușile îmi ieșeau toate la fel, le făceam pe toate șatene, cu ochi negri și cu alune în bărbie. Asta se cheamă rutină, domnule locotenent, și în meseria păpușilor rutina e rușinea păpușarului.

— Bineînțeles.

— Omul are cîteodată necazuri. Din necaz poți scoate mult. Uitați-vă cum ne-au înconjurat caii și merg în pas cu noi. Mă simt foarte bine, domnule locotenent. Spuneam de necazuri. Dar e cîte un necaz trecător pe care-l crezi mare și de netrecut, și stai cu gîndul la el, și rămîi în loc. Elisabeta e șatenă, cu ochi negri și cu alună în bărbie. Era ușuratică, a plecat, eu am slăbit-o ca s-o păstrez și am făcut păpuși șatene cu ochi negri și cu alune în bărbie și iar cu ochi negri și cu alune. Aveți dreptate. Ce avem noi cu oamenii să-i chinuim peste chinul lor? Ajungem în satul Glava. Nu mai am pesmeți să le dau cailor. Ajungem, intrăm în casa omului, nu-l găsim, maică-sa se bucură cînd află că sîntem din același regiment cu băiatul ei, ca nu știe că am venit să-l pîndim, ne dă să mîncăm și ne găzduiește o noapte. Dimineața ne trezim și tocmai cînd femeia ne turna apă să ne spălăm pe față, sosește bătrînul ei. Caporalul încarcă arma, pune baioneta și strigă lui Grigore Nereju: „Soldat, nu trece pragul maică-ti, nu intra în casă — înapoi, ai nesocotit o lege străină ca să poți trăi, ai fost condamnat în lipsă, nu mai exiști, nu mai ești, înțelegi, tar noi, culmea, am venit să te prindem viu. Cum vine asta? Elisabeta, Elisabeta. Unde sînt caii, domnule locotenent?

— S-au dus să bea apă. Dunărea e la doi pași. Descalecă, culcă-te aci la umbră și încearcă să dormi puțin. Eu mă duc prin jur, poate găsesc vreun om și să aflu ce fel de sat e Glava. Se vede la malul de alei un pod umblător cu roată, e legat la un vad. Dormi, am să te trezesc spre seară.

★

— Nu mai puteți scăpa de cal. Dacă s-au strîns atîția, au să se stringă și alții. Ai văzut Dunărea, se învîrtesc acum în așteptare. Îi vedeți cum dau roată în șiruri printre sălcii. Mult timp n-are să treacă după ce dezlegați podul de la vad — și de îndată ce începeți să plutiți, au să intre și caii în Dunăre și au să înoate spre malul de dincolo, cap lîngă cap și spinare lîngă spinare. Se țin ca oala după om cînd e vorba de drumul spre sat. Dar cînd vrei să-l întorci din drum, te aleargă ei pe tine. Nu trebuia să-i luați în seamă. Au fost lepădați în baltă, cu vremurile astea, să se descurce singuri. Unii au fost adușl să moară, că sînt bătrîni, cu tasca la copite. Apoi, sînt iepele, lăsate să se pulască. Pe urmă noatenii, să crească pînă le vine timpul de ham și plug. N-o să mă credeți, dar cali care au să intre cei dintîi în Dunăre ca să se ia după pod înot, sînt gloabele care au fost aduse în baltă ca să-și dea sufletul. Omul nu-i mai primește în curte ca să nu-l pună la greu și el se întoarce tot spre ham cînd le sună ceasul. Uitați-vă cum așteaptă caii bătrîni pe mal, cu barba și cu buza în pămînt și cu picioarele dinapoi în apă. Le arde copita de fierbințeala adunată pe cîmp o viață întreagă și își închipuie că au să se poată răcori. De cînd au fost trecuți în baltă, prea des n-au mai văzut oameni pe aici de la o vreme, dar cînd văd oameni le dau roată cu cozile. Femeile nu trec în baltă decît rar și numai cînd mai au de lăsat o gloabă de cal sau o bivoliță înțărcată. Acasă în sat nu-i nutrel, iar pe cîmp locurile sînt cum sînt, să nu mai vorbim. Pe malul de dincolo, cali or să ajungă înaintea dumneavoastră, domnule locotenent, au să urce coasta, și așa uzi, cu apa în coame și în cozi, pornesc în goană, cu grămada, spre sate și nu se mai opresc din galop nici chiar dacă vreunul își șterge botul prin vreo lucernă sau rupe vreo foaie de porumb verde și vede că e dulce. S-a mai întîmplat o dată, vara trecută, — și greu mai sînt de adus înapoi. Ce are domnul caporal? E cam galben la albul ochilor.

— Friguri. Dumneata ești din Glava?

— Cam din Glava ar trebui să fiu, domnule locotenent. Caii, o parte din Glava, restul din alte sate, tot de dincolo, de la cîmp, mai depărtate. Glava e cam singură pe aici. Nici șosea n-are, nici stîlpi de telefon. Oamenii trăiesc după semne vechi, „fîntîna lui cutare de cînd cu seceta din '80", „salcîmii paparudelor", „cîmpul cocorilor", „drumul subțire", „călciiul mutului". Sat singur, la stînga soare, la dreapta soare, în față crivăț, în spate lupi, iar noaptea, lună — cînd este. Ți se întîmplă un necaz, ți-l faci în sat, fie că ești din partea locului, fie că ai venit ca străin, n-ai unde fugi, ești încolțit, petreci necazul sau te petrece, altfel n-ai de ales decît cîmpul sau balta, dar amîndouă sînt departe și te prinde și musca și țînțarul din urmă. Și apoi oamenii, de atîtea necazuri, mai umblă cîteodată și pe la cuțite. Din greșeală, dar umblă. Cam din Glava aș fi și eu, dar de cînd mi-a luat băiatul la rechiziția nemților, stau la o față a mea din Maltezi, la 30 de kilometri de Glava, cu toate că se spune că satele astea două ar fi vecine. Nevastă n-am, băiatul îmi mai rămăsese de la ea, — fata am crescut-o de suflet, am avut nevoie să mă mai ajut la prașilă și la cules. Și apoi eu cu glăvenii nu prea mă împac. Nu zic nimic de rău. Dacă mergeți în Glava — dumneavoastră m-ați tot întrebat de Glava și se cade să vă spun tot ce știu — poate că aveți vreo rudă printre ei, glăvenii au rude peste tot, pînă și în Transilvania, deși se cheamă că sînt oameni din Bărăgan. Dacă ați venit prin baltă spre Glava, ar însemna că veniți de la Cernavodă — și la Cernavodă, știut este, se află regimentul de infanterie. Eu n-am ce mă amestec, cu mine haina militară ce treabă să mai aibă. Am îmbătrînit în hainele astea de plug. Am văzut și eu acum vreo cinci ani podul de fier de la Cernavodă, mă dusesem prin partea locului să fur niște stuf ca să-mi învelesc casa, pe aici nu prea e bun de învelit. Am auzit că italienii au cam întors-o. Se spune că și pe la noi se trag oamenii înconce și fac regimente noi. Cei tineri poate știu mai multe, — noi, fără dinți în gură, tăcem, le așteptăm vorbele. Dumneavoastră și cu domnul caporal plecați adică într-un fel de concediu și treceți prin Glava, că ar fi mai de-a dreptul. Chiar așa și e, mai de-a dreptul. Eu am apucat vremea de sub nemții ceilalți, pe vremea kaizerului. Am cunoscut și eu un italian atunci, era morar prin Moldova, ne împrietenisem. Italianul vroia să mă facă morar, — dar a venit iar ordin să pornească regimentul nostru împotriva lui Mackensen, că pacea de atunci de la București fusese făcută cu acte false și în timpul ei mă blocase prin Moldova și mă cam dedasem cu italianul la micul negoț de făină. Pe italian l-am mai căutat eu, în 1925, cînd cu seceta lui Ferdinand, nu l-am mai găsit, pierduse moara, i-o luase apa cu gramofon cu tot, iar el plecase din Moldova în Transilvania la o fabrică de umflat sticle. Cernavoda e ceva mai aproape, podul l-am văzut, dar în oraș n-am fost. Nu sînt umblat cum sînt Nerejii din Glava, de pildă — eu sînt om mai nou, așezat în sat mai tîrziu, om de adunătură, iute de gură și ascuns la inimă. Eu zic să treceți spre Glava înainte de seară, dacă se lau caii după pod să nu ajungă în sat noaptea și să sperie cu goana lor femeile și copiii. Vorbeam de Nereji, de oamenii cei mai vechi din Glava; cam despre ei trebuie vorbit cînd e de spus ceva despre sat. Eu am cam rîs de ei cînd eram tînăr, că-și ocrotesc femeile, că pun nume de om pe coada pămîntului, la fîntîni, la copaci, la ani. Nu le scăpau neștiute nici virtejurile din apa Dunării, nici cum bate soarele cînd sună balta. Glava, dacă e Glava, prin ei s-a ținut și cine merge în sat, de ei se lovește. Ai zice că sînt blînzi și privesc în pămînt, dar te știu și de cîte ori clipești. I-am cunoscut și nu prea, dar din cîte-i știu, unde era silit un nerej să-și plece capul, se rușina locul. Abia mai tîrziu se vedea că lucrurile ies altfel, dar de întors, nu mai aveai ce întoarce, cu Nerejii dacă te-ai rupt o dată, te la apa și degeaba dai să scapi. Nerejii, de neam sînt vrînceni, oameni de munte, trași și opriți de mult timp la cîmp cu oile, — și nu s-au mai întors la sarea lor dintîi. Ei au făcut vatra Glavei, apoi au venit alții, din altă parte, multă vreme după Cuza, pe timpul răzmeriților, aici era loc ferit, și cu cîmp, și cu baltă, — iar ceva mai încoace, alții, mai ales tineri, de data asta dunăreni, împinși pe firul malului în căutare de loc, cum am fost eu la vremea mea, prin 1923, după ce se măsurase pămîntul și nu mai rămăsese și pentru noi. Din pricina celor veniți mai tîrziu, spun oamenii despre Glava, „sat de coloniști". Dar osul satului ține de Nerejii vrînceni. Lucru pe care o să-l vedeți și dumneavoastră în trecerea pe care o faceți. Cam asta ar fi despre Glava. Eu nu merg într-acolo. V-am spus că am venit de la Maltezi să-mi caut o bivoliță pe care am lăsat-o în baltă, din primăvară. E drept că am trecut prin Glava, dar nu m-am oprit prea mult, am întrebat din mers cine a mai venit și cine nu. Așa ajung la ce vroiam să vă întreb și eu, pentru că sînteți de la regimentul din Cernavodă. La regimentul ăsta, au fost încorporați, din Glava, acum un an și mai bine, Dumitru Guvei, Leica și Grigore Nereju. Se poate să-i știe domnul caporal, îl văd tînăr ca el.

— Caporalul a fost încorporat abia acum o lună și jumătate, iar eu sînt locotenent rezervist.

— Adevărat, domnule locotenent, alte vremuri, uitasem. Zîceam de Dumitru Guvei, despre el se află mai de mult în sat că nu se mai întoarce și că nu mai este. De Leica, la fel, iarăși se știa. De Grigore Nereju s-a aflat de două ori, o dată acum un an, spre toamnă, cînd mătușă-sa Sofia a vrut să-l facă pomană și s-a mai auzit încă o dată, zilele astea, că acum chiar n-ar mai fi deloc. Va să zică, el trăise pînă a doua oară și lucrul era neștiut. Imi stă în minte lucrul ăsta și multe nu pot pricepe și de aceea dau roată cu vorba. Păcat de Grigore Nereju. I se stinge spița. Era din spița Tobolilor care nu mai numără în sat decît femei. Cînd ajungeți în Glava întrebați de casa Milionarului, acolo stă mătușă-sa Sofia. Chiar dacă n-aveți de unde să-l cunoașteți pe Grigore Nereju, e bine să treceți pe la ea, ea l-a crescut de mic pe bălatul ăsta. Se cheamă că sînteți de la regimentul unde a fost și el încărcat acum un an și mai bine, — tot vara, — și e un lucru de omenie, domnule locotenent, să-i vedeți ograda pe unde a călcat. Mătușă-sa îi face astăzi sau mîine pomană, așa se vorbea în sat. Prima oară nu-i făcuse, n-o lăsase învățătoarea, fată tînără, lua partea tinerelii și nu vroia să creadă că un om ca Grigore Nereju s-ar putea pierde. Dar pe urmă învățătoarea a plecat din sat, cine știe unde, ținea la dulceața anilor și nu vroia să-i stea umbra și să i-o albească viscolul. Acum a venit altă învățătoare în sat, tot tînără și asta, șade în casa unde a stat și cealaltă, treceți și pe la ea, știu că are chinină. Dar pe Sofia n-o ocoliți. A pus bulgur la fiert pentru pomană și se sfătuia cu femeile dacă să-i facă priveghi lui Grigore, sau să nu-i facă. Să aprindă focurile noaptea în curte pentru pomenirea lui Grigore sau să nu le aprindă. Pentru că vedeți, domnule locotenent, ar însemna să facă priveghiul pe gol, adică să privegheaască un decedat care nu e în casă. La Nereji priveghiul e cu socoteală, lucru frumos, mai mult o sărbătoare pentru curajul celor vii. Aprind focurile noaptea în curte, vin bătrînii cu măști de pe lumea cealaltă să ceară sufletul celui sfîrșit. Mai mult un fel de cîntece vechi și de ghicitori din alte vremi, decît bocete și văicăreli. La priveghi e greu să dezlegi lucrurile dacă nu știi puțin spițele Nerejilor și lauda lor de oameni care au mutat muntele la cîmp. Și dacă le știi spițele, te uiți mirat și înapoi, și înainte în timp, — și vezi că ei sînt dincolo de vreme, și ușor nimeni n-a putut să-l doboare. Poate că numai Grigore s-a dus ușor, dar știe cineva dacă s-a lăsat așa ușor? Mai ales că a trăit pînă a doua oară, după ce lumea crezuse aproape un an de zile că nu mai este. Aseară abia au aflat și glăvenii că Grigore mai trăise și peste vestea dintîi. Aseară a venit, adică, în Glava plutonierul de la postul Chirana — Glava n-are post — a vorbit cu Sofia pe ocolite și a plecat. Dar sergentul cu care venise plutonierul și care nu era de la post, rămăsese în timpul ăsta pe o ulîță și ceruse cuiva peste gard o cană de apă, a băut, și cînd s-a șters la gură a zis: „Vedeți că am cam aflat la postul din Chirana că Nereju din satul vostru a fost condamnat de nemți pentru trădare acum vreo săptămînă-două. L-a prins o patrulă într-un tren, la Medgidia, cînd venea încoace și l-a predat la Constanța. Dumnezeu să-l ierte. Nu m-ați văzut, nu m-ați auzit". Plutonierul îi spusese Sofiei pe ocolite cam același lucru. Plutonierul a plecat spre Chirana, sergentul în altă parte, el nu era jandarm, era teterist. Să fi încercat Grigore să vină spre casă, chiar pedepsit cum era? Se prea poate, v-am spus, Glava e loc ferit, între cîmp și baltă. Bine e să treceți pe la Sofia, femeie tare și asta, nerejă ce ține de răbojul vechi; ea-l făcuse om pe Grigore. Pe Grigore îl știu de cînd era mic. Taică-său — un Tobol ca spiță — s-a pierdut într-un zăpor, cu oi cu tot, prin '22, era un om cam moale de vînă și cu vorba înfirzlată; prin el, neamul cu părul negru al Nerejilor a început să se amestece, se însurase cu o femeie de baltă cu părul galben — îl furase ca pe el din așternut — și se credea că spița Tobolilor are să se depărteze de Nereji și are să-și schimbe sarea și apa. Dar s-a născut Grigore și s-a arătat om cu dinții tari și ca nerej, și ca om de cîmp, și ca om de baltă. Cu toate că părea cam stîlos și cu gîndul dus. Se cam ultau cucoanele după el. Singele pentru dragoste, de la maică-sa cu părul galben îl moștenise. După zăpor, maică-sa l-a lăsat de mic Sofiei, în casa Milionarului, — și ea a plecat după un vaporean cu muzîcă lungi care cînta din solz de peste ca toate păsările. „Parmac — îl zicea femeia cu părul galben vaporeanului, așa îl chema, Voicu Parmac — la cîntă tu ca mierla". Voicu o amăgea spre vapor, n-a cîntat ca mierla, rîdea cu soizul între buze și-l cînta altfel de glasuri, ca mierla i-a zis abia pe vapor cînd a dat drumul la motoare și s-au dus, pe unde s-or fi dus, că nimeni nu le mai știe urma. Pe tatăl lui Grigore îl luase apa. Pe maică-sa, tot apa.

IV

Intr-o pijama albă, locotenentul Alexandru Oboga apăruse în cadrul unei ferestre deschise larg, prinsese o oglindă de mîncrul cercevelei și-și săpunea cu atenție barba neagră, privind cu repeziciune din cînd în cînd spre mișcarea din ce în ce mai agitată a femeilor, copiilor și bătrînilor adunați prin curțile alăturate. Fereastra era destul de înaltă, — și Oboga avea sub privirile sale înți casele și curțile vecine, nescăpîndu-i mai ales casa cea m

roșii și nu amestecați ouăle cu boabe de porumb de lapte, pînă nu picurăm untdelemn în focuri — spuse o femeie către altele care răsturnaseră din șorțurile de cinepă pe iarbă grămezi de legume, iar din niște traiste scoseseră știuleți de porumb de lapte, vase de lut cu ouă, cu urdă, — și se pregăteau de lucru.

Sofia s-a întors din casă, a trecut pe la primul foc, unde aburea grîul în cazan și se cocea dovleacul pe jar, — a turnat dintr-o sticlă peste cărbunii aprinși plăcuri de untdelemn. Între sticlă și jar s-au aprins în aer boabe de flăcări. Sofia a trecut apoi spre celălalt foc de la cuptor, unde se strînseseră mai toate femeile și unde se aflau căpîlsterea cu cocă și cei doi bătăi culcați pe spinările late de seu — și a turnat și peste flăcările de alei boabe de untdelemn. Apoi, ajutată de două fete tinere, a întors bătăii cu spinările late în sus și după ce a sfărîmat un bulgăr de sare vînătă, a început să frece cu untdelemn, sare și oțet trupurile animalelor ce stăteau cu boturile și cu limbile roșii spre grămezile de morcovi, de ceapă, de mărar. Celelalte femei începură să toace mărunțaiele pe o scîndură adusă tot de la căruță pe care o spălaseră cu apă fiartă — apoi au tocat morcovii, ceapa, roșiile, mărarul și după ce le-au amestecat pe toate cu ouă bătute, cu urdă și boabe de porumb de lapte, le-au virit în pîntecele deschise ale bătăilor, pe care le-au cusut apoi cu coaja de cinepă verde. Tot cu cinepă au legat foile verzi de știuleți de porumb, muiate în seu fierbinte, cu care înveliseră trupurile bătăilor. Alte femei goleau cuptorul de cărbuni și aruncau pe cărămizile încinse dinăuntru bulgări mici de cocă împletită. Au astupat gura cuptorului cu o tablă care tremura sub dogoarea dinăuntru și poznea sub aburul care scăpa în șuvoaie pe la marginile cuptorului odată cu mirosul tare de pîine. Cu o lopată de lemn — minuită cu mișcări scurte — o femeie grasă, aproape rotundă, cu fața șiroind de căldură, scotea clorchîni de pîini mici rumenite, care săltau o clipă în aer de pe lopată și se culcau apoi în rînduri dese pe niște pînze albe de in, întinse pe iarbă, pînă cînd alte pînze veneau să se aștearnă peste pîini ca să le oprească în coajă și în miez aburul și mirosul. Se înserase, locotenentul Alexandru Oboga venise iar la fereastră, se îmbrăcase, își vira acum brațele pe mînecile tunicii pe care i-o ținea învățătoarea în capot galben. Îl strigă pe caporal, spunîndu-i:

— Domnișoara învățătoare te întreabă cum te simți după chinină și dacă nu vrei să mănînci ceva, n-ai mîncat cum trebuie de aproape două zile. Îți pregătește ceva să guști măcar. Vino puțin aici acasă la dînsa.

Caporalul s-a ridicat de lîngă căruța de sub nuc, a împărțit jucăriile la copii, și-a luat carabina și rucsacul, a traversat curtea Milionarului dînd bună ziua într-o parte și în alta spre lumea care se stringea tot mai numeroasă în jurul cuptorului, unde doi oameni împingeau de pe scîndurile cu sare, cu cozile a două furci, bătălii cu pîntecele grele de bunătățile pămîntului strînse de pe la casele satului. Caporalul, după ce a ocolit cuptorul cu bătăi, s-a îndreptat spre colțul apropiat al curții, a deschis poarta ce dădea spre casa învățătoarei și a mers pînă sub fereastra deschisă. S-a oprit și a zis, clipind obosit spre pervazul înalt unde învățătoarea și Alexandru Oboga îl așteptau:

— Domnișoară învățătoare, vreau să vă fac un cadou și nu știu cum să vi-l prezint. E drept că-l spusesem domnului locotenent că am păpușa în ladă la regiment, dar o luasem cu mine, în rucsac.

Învățătoarea s-a aplecat peste pervaz și a primit din mîinile caporalului o păpușă șatenă cu ochi negri.

— E o frumusețe. Cum o cheamă?

— Dați-i dumneavoastră un nume.

Locotenentul s-a depărtat de la fereastră, s-a întors cu spatele și și-a aprins o țigară.

— O, dă-mi și un cal, domnule caporal, — a strigat veselă învățătoarea bătînd din palme. Alexandre, privește ce cai frumoși are în rucsac.

Oboga s-a întors brusc, a privit peste pervaz cu fața încruntată spre rucsacul deschis unde caporalul cu mișcări stîngace căuta să așeze și să ferească unul de altul cîțiva cai din tulpini crude, cu coame și cozi din mătase de porumb.

— Dacă ar vrea domnul caporal să ne dea o mînă de ajutor să luăm de pe foc cazanul cu bulgur. Și să facem din pepeni verzi cîteva felinare pentru priveghi, că s-a lăsat seara de tot și peste vreo două ceasuri or să pice în curte bătrînii de pe tărîmul celălalt să ne întrebe ce-i de întrebat.

Venise unul din oamenii care purtaseră mai înainte pe umeri bataliile în curtea Milionarului; vorbise, și rămăsese sub fereastră, răsucindu-și pălăria veche în mîini.

— Ce înseamnă asta, bulgur? — întrebă locotenentul cu voce uscată, scuturînd de cîteva ori scrumul pe pervaz și stringîndu-l apoi încet cu dunga palmei.

— Grîu spart mare la piatră. Bulgur, așa-l spunem. Bun ar fi fost orezul, dar nu e. Pomenirea trebuie făcută — și cu batal fript, bulgurul e bun. Colivă nu prea facem. Alte obiceiuri. Pentru dumneavoastră, domnule locotenent, verișoară-mea Sofia are să caute un pui pe undeva. Se cheamă că sînteți din regimentul de unde e și domnul caporal și unde a fost și Grigore. Lucru care trebuie omenit. Tot e seară, în patrulare pe cîmp nu mai plecați, ați fost toată ziua. Mai avea Sofia vreo doi pui, dar i-a dat cu vreo două-trei zile în urmă plutonierului de la Chirana, cînd ne-a spus despre Grigore că l-au prins la Medgidia și l-au dus să nu mai fie.

— Pe care-l vreți, domnișoară învățătoare? Calul ăsta cu coamă roșcată, sau vreți unul cu coamă galbenă? Să vă dau doi, pînă plecăm de aici, mai am timp să fac alții.

— Cine v-a spus să-mi frigeți pui? Unde e plutonierul? — a început să strige locotenentul Oboga, izbind cu pumnul în pervaz, — și cu intenția de a-l face pe caporal să tacă.

— Plutonierul e tocmai la Chirana, domnule locotenent — răspunde omul privind în pămînt.

— Cum la Chirana? Caporale, închide rucsacul, încheie-te la veston și pune-ți boneta pe cap. Facem militărie, trebuie adus plutonierul. Cu pui cu tot! Canalia! Fă rost de un om să plece imediat la Chirana și să-l aducă în Glava. Avea datoria să treacă în zilele astea pe aici, e zona lui, de cînd patrulăm pe cîmp și prin jurul Glavei, nu l-am văzut. Nu-i treaba mea, locotenent rezervist și profesor de geografie, să mărșăluiesc prin Bărăgan, în timp ce el face șantaj, oferă vești tragice, în schimbul puilor! Să fie adus imediat plutonierul! Mîine îmi închei patrularea și trebuie să văd ce hram poartă și a mai purtat pe aici!

— N-avem cu ce merge pînă la Chirana, domnule locotenent, — vorbi omul privind mai departe în pămînt și punîndu-și pălăria pe cap, în semn că nu-i convine vocea răstită a lui Oboga. Vreau să facem și noi pomenirea în liniște. Chirana e departe, la 30 de kilometri de aici. Cine o să meargă tocmai acum? V-am spus, peste vreo două ceasuri vin bătrînii de pe tărîmul celălalt. Și apoi, cai n-avem să trimitem om la Chirana.

— Cum n-aveți cai? Unde sînt caii, caporale? — începu să strige iar locotenentul, dar se opri brusc, scăzînd vocea: Am văzut caii venind spre sat seara trecută, cînd am trecut pe malul de dincoace.

— N-au venit caii, domnule locotenent — spuse cu voce aspră omul, scoțîndu-și însă pălăria ca să mai dreagă din asprimea glasului. Ni i-au prins paznicii de la conac în lucerna de la movile, că pămîntul nu e al nostru, trăim tot pe afară, și ni i-a închis la obor. Trebuie să plătim ispașă. Și caii ni-i vîră între lemne, de vii. Noi l-am spus primarului, el s-a dus la conac, e departe conacul de aici, dar de făcut n-a putut face nimic. Spune că mai întîi să strîngem secara de pe moșie și grîul, și pe urmă să îndrăznim să cerem caii.

— Unde e primarul? Ce-i lumea asta, caporale? Să fim din fier sau din cîrpă? Chemați-l pe primar. Și să nu se taie nici un pui!

În fața ferestrei se strînseseră femei, cîțiva bătrîni, după un timp își făcu loc cu coatele și un om mărunt, cu fălci mari, cu mustața tăiată scurt, negricios, în picioarele goale, într-o cămașă de doc maron, cu un briu roșu încins peste pantaloni bufanți, legați la glezne cu sfori.

— Dumncalui e primarul.

— Viu de la cîmp, de la secară, nu vă supărați dacă sînt îmbrăcat așa, am fost chemat acolo să fac un proces-verbal, oamenii ăștia nu vor să înțeleagă — spuse primarul repede, văzîndu-l pe locotenent că-i măsoară cu silă de la fereastră îmbrăcămintea pestriță, neîngrijită, și picioarele goale, așa cum erau. Altfel, am și eu lucruri, domnule locotenent, și știu să mă port.

— Cine te-a întrebat despre lucrurile pe care le ai?

Se auziră cîteva rîsete prin lumea adunată în jurul ferestrei. Oboga îmblînzi totul în favoarea primarului:

— Am auzit că au fost închiși caii oamenilor. Nu mă interesează pe mine, nu-l treaba mea să clobănesc satul Glava. Știu că dumneata ai intervenit la conac, e doar satul pe care-l conduci. Am nevoie să fie adus aici plutonierul de la Chirana, în ceea ce mă privește, mîine închei patrularea și trebuie să-l văd măcar la plecare.

— Nici zahărul nu ni l-a dat, domnule locotenent — strigară cîteva femei care se apropiaseră și mai mult de fereastră.

— Care zahăr? — întrebă Oboga cu totul nedumerit, cu o față nalvă.

— Ni se dă prin primărie, la văduve, o rație de două sute de grame de zahăr pe lună, cu plată.

— N-a mai venit rația de zahăr de cinci luni, domnule locotenent, Glava e șters de pe tabel, nu mai figurează — a strigat primarul, ridicînd mîinile și gesticulînd înspre femei. Iar cu caii, le-am spus, au fost închiși pentru secară, nu pentru lucernă. Nu intraseră decît cîțiva în lucernă, pe la marginea pămîntului, cînd treceau în goană, dar paznicii l-au prins pe toți și i-au închis. Pentru că putrezește secara și grîul pe care le aveți în dîjmă pe pămîntul altuia. Treaba voastră. Eu nu păzesc nici moșia, dar nici caii lor nu-l păzesc, domnule locotenent. Nu-mi mai ridicați satul ăsta în cap, dumneavoastră plecați și eu rămîn cu el. Ăștia-s păgîni, se închină la soare.

— Nici vorbă că dumneata ai toată competența și eu chiar dacă aș vrea să te sprijin, n-am căderea. Regret că nu te pot ajuta — spuse Oboga dînd trist din mîini, în tăcerea care se lăsase în lumea de sub fereastră.

Primarul vroi să spună ceva, dar nu știu ce, privi în jur, dar nimeni nu se uita la el — și atunci așteptă din partea locotenentului să fie luat în seamă. Dar Oboga se depărtase înăuntrul odăii și cînd se întoarse avea în mîini o farfurioară cu dulceață de zarzăre, din care începu să guste cu o linguriță de argint. Învățătoarea în capot galben îi aduse un pahar cu apă; Oboga mulțumi înclinîndu-se, bău — și după ce femeia cu coc dispăru în interiorul odăii cu farfurioara și paharul, locotenentul se adresă curtenilor primarului:

— Al cui e docarul alb cu roți cauciucate, oprit pe ulița de colo? Fă-mi un serviciu, împrumută-l și adu-l pe plutonier de la Chirana. Mai stau în Glava pînă mîine; dacă se va ivi prilejul să te ajut cu ceva am să încerc, în limita competenței mele.

— Al meu e docarul, domnule locotenent — spuse primarul, privi cu fereală în jur, apropiindu-se de fereastră și-i zise lui Oboga cu voce înceată:

— Domnule locotenent, plutonierul nu mai e la Chirana. A plecat ieri să predea la gara Fetești doi soldați prinși de o patrulă pe drumul subțire, dar cînd s-a întors seara, nu se știe cine l-a doborît pe cîmpul cocorilor. A fost dus la spital, de geaba mă duc la Chirana.

Locotenentul se depărtă din nou de fereastră, se întoarse apoi, calm, își puse cascheta pe cap, își privi ceasul și căută cu ochii în mulțimea adunată, pe omul care-l chemase la priveghi.

— Oborul cu cai e în spatele primăriei! Să dea drumul la cai! — strigară cîteva femei.

Locotenentul nu-l mai privi pe primar și pentru că nu-l zărise pe omul cu priveghiul, pe care-l căutase, închise fereastra și trase perdelele.

Primarul a continuat să se uite cu ochi mari spre locul unde fusese locotenentul, apoi privi în jur spre femeile care stăteau țepene și mute, îl zări și pe caporal așezat jos pe iarbă, sub fereastră, își cuprinsese fluierele picioarelor cu brațele și-și sprijinise bărbia pe genunchi. Carabina era mai încolo, singură, culcată lîngă zid. Din curtea Milionarului venea miros tare de batal fript și de flacără de luminare. Printre crengile nucului, clipeau felinare din pepeni verzi cu luminări înăuntru. Se înnopta și toată lumea știa că în curtea Nerejilor aveau să sosească curînd bătrînii de pe lumea celălaltă. Primarul găsi un loc printre șirurile de femei strînse sub fereastră, plecă fără să se mai uite în urmă, se sui în docarul alb și biciul caii.

V

Cele trei focuri de priveghi aprinse în mijlocul ogrăzii, ardeau înalte, luminînd cercurile de mese mici și rotunde din jur, pe care erau așezate vasele cu bulgur, colacii și felile de dovleac copt. Obrajii oamenilor se iveau roșii cînd se aplecau să ia cîte ceva, — iar cînd fetele care întețeau focul măreau flăcările cu alte crengi, apăreau în lumină și colțurile mai depărtate ale curții, oamenii așezați pe iarbă, sub nuc, sau pe prispa casei. Din cînd în cînd se distingea și ulița, unde cîțiva din caii scoși de la obor se mișcau și întîrziau pe lîngă garduri, păscînd lacomi iarba din șanțuri. Prin fața focurilor de priveghi treceau într-una Sofia și cîteva femei, împărțind străchini și dovleac celor care nu primiseră încă. Prin grupurile răzlețe de bărbați virstnici care stăteau în picioare mai pe la margini, se mișca la distanțe mari cîte o sticlă de țuică galbenă de corcodușe care trecea din mînă în mînă. Printre cei care luaseră loc în primul cerc de mese, se zărea din cînd în cînd, sub pîlpîirea focurilor, locotenentul Alexandru Oboga, care mînca un copan de pui, atent să asculte vorbele gălăgioase ale celui de alături, un om uscățiv și cu gesturi repezite ce-și sublinia replicile cu: „asta, domnule căpitan, v-o spune Ilie Stroiescu". În șir cu Alexandru Oboga și cu uscățivul și gălăgiosul Ilie Stroiescu se afla învățătoarea, acum se putea observa că era o femeie mărunțică și neîndemînatecă; apoi cei doi oameni care aduseseră bataliile în timpul zilei și care nu se atingeau de mîncare, după aceea un lăutar bătrîn și plesnv care mînca cu arcușul în mînă și cu vioara pe genunchi; în sfîrșit, un om care-și ținea palmele cu degetele îngălbenite de tutun, pe o carte groasă, poate paracliserul, iar alături de el, un om masiv și atît de înalt, încît nu i se vedea fața rotundă, mare, cu ochi albaștri, barba lungă, cărunță și unsă, decît cînd fetele aruncau crengi în focuri; ii rămîneau mereu în lumină numai mîinile mari și albe care ridicau bucăți grase de batal ce dispăreau la răstimpuri egale, urmate din cînd în cînd de un oftat gros: „Of, viață amărîtă!" Tare nu vorbea decît Ilie Stroiescu, iar cînd se auzea din curte vreo altă voce spunînd ceva, Stroiescu se grăbea, ridicîndu-se în picioare, să lămurească el răspunsul. Sofia, cu pași grei și obosiți, trecea mereu prin dreptul lui Oboga, vrola să-i mai lase cîte ceva, dar nu îndrăznea, și cînd, în sfîrșit, izbuti să-l întrebe: „Unde e domnul caporal?" — îl puse cu teamă pe masă o sticlă mică de țuică de corcodușe. Oboga știuse să facă loc îndrăznelii el, întrebînd-o puțin mai înainte, dacă nu e timpul să se așeze și ea și îi făcuse loc, ridicîndu-se, dar după ce a lăsat sticla, Sofia a plecat repede în altă parte, în care timp locotenentul surprinse la flăcările din nou întețite de fete, chipul rotund și naiv, ochii albaștri și barba revărsată pe piept a omului ce se afla exact în fața lui pe linia cercului de mese din jurul flăcărilor. Oboga îl întrebă pe Ilie Stroiescu dacă poate schimba locul o vreme cu dascălul, pentru că vrea să-l cunoască pe preot. Stroiescu îl răspunse destul de tare: „Preotul nu aude, domnule căpitan și nici de văzut nu vede bine, a închis cărțile de mult. Slujbele le face mai mult dascălul, dar cu el mare lucru n-aveți ce vorbi, dascălul ține mai mult obiceiurile vechi de pămînt, decît pe cele creștinești și cam amestecă datinile, mai ales la nunți și la priveghiuri, unde satul are obiceiurile lui. Dascălul e din neam de negustori de cai de baltă, dar a prins repede slujba obiceiurilor din sat. Cartea groasă o știe pe dinafară fără să cunoască literile; om ager, a învățat-o mai de mult de la preot, dar v-am spus unde bate cînd intră în curtea omului, la cartea groasă nu umblă. Încolo, prea multe nu știe, se ține departe de oameni, la cîmp îl muncește femeia. Om sighinaș, nici la militărie nu l-a luat, — cu el, italienii n-ar fi ieșit la iarbă verde cum am auzit că au ieșit. Se sfîrșește și luna iulie din anul ăsta, domnule căpitan și parcă se aude că nici nouă nu ne prieste să mai stăm mult vara pe viscol, doar ați văzut, nici caii nu mai rabdă". Ilie Stroiescu primi sticla de țuică din mîinile unui om de alături, vărsă cîteva picături sub masă, zise „Dumnezeu să-l ierte" și bău, mai mult proptindu-și buzele închise pe gura sticlei. Stroiescu se aplecă peste masă, trase capătul unei crengi, o răsuci prin foc stîrnind scîntei pînă ce potrivi flacăra să ardă mai dreaptă și mai în sus. Apoi zise: „Domnule căpitan, mai stați de vorbă cu oamenii de alături, uitați-vă, intră pe ulița, în curte, bătrînii de pe tărîmul celălalt și trebuie să ajut la răspunsuri. Sofia, vin bătrînii, treci lîngă mine". În curte a intrat un șir de oameni cu cojoacele întoarse și cu măști pe față, s-au prins de mîini și s-au rotit de cîteva ori prin fața meselor, în jurul focurilor de priveghi, strigînd, în bătaia repede a pașilor: „Omule, pomule, omule-pomule, omule-pomule". Sofia a venit cu un scaun în mîini, s-a așezat între Oboga și Stroiescu, și-a șters fața asudată de alergătură cu șorțul de cinepă și l-a întrebat pe Ilie:

— Căpetenia a rămas la locul ei? — nevăzînd, cum stătea mică și puțină pe scaun, ce se petrece mai departe de ea.

— Căpetenia a rămas unde trebuie. Păzește poarta cu spatele — și Ilie Stroiescu a arătat întracolo cu mîna, ceea ce l-a făcut pe Oboga să-și ducă privirea și să zărească la poartă un om cu o mască ce avea o parte veselă și una tristă.

Printre femeile, copiii mai răsăriți și oamenii care se strînseseră din toate părțile ogrăzii spre focurile de priveghi ca să-l vadă pe bătrîni, — își făcu loc și caporalul, descoperit, așa cum stăteau toți bărbații descoperiți. A urmat o vreme liniște, se auzeau trozneteie crenglor în foc, bătăile pașilor celor care se roteau în jurul focurilor și corul lor smucit: „omule-pomule". Căpetenia lovi de cîteva ori cu un toiag în scîndurile porții și măștile se desprinseră, așezîndu-se în grupuri împărțite lîngă cele trei focuri. Lîngă focul din mijloc a venit și lăutarul, ciupind corzile. Fetele au adus de data asta crengi mai groase și au întețit focurile, apoi s-au dat la o parte în spatele meselor. Flăcările s-au ridicat mari și Oboga a zărit întreagă statura preotului masiv, care dormea acum cu fața blîndă și cu mîinile albe peste barba rotunjită pe pîntec.

Căpetenia a bătut din nou în poartă și a strigat spre focuri:

— Cum e soarele?

— Răsare și apune. Pepenele verde are miezul roșu iar dovleacul e galben. Dunărea e între maluri și crapii, grași. Pămîntul ne rabdă, — a răspuns Sofia.

— Cine pleacă?

— Om tînăr, Grigore Nereju din spița Tobolilor — a răspuns Ilie Stroiescu.

— Cine-l izgonește?

— Casa l-a așteptat de dimineață pînă seara și de seara pînă dimineața — a răspuns Sofia cu vocea înecată.

A urmat un plînș înfundat de femei. Ilie Stroiescu a făcut un semn, lăutarul a apăsat arcușul pe corzi și a cîntat ceva. Din nou căpetenia a bătut cu toiagul în stîlpul porții.

— Să-i vină neamurile nemaiștiute, să-i ia vama cu vorbe și să-i cunoască spițele.

De la focul din mijloc s-a desprins o mască cu lăutarul alături — s-au apropiat de cercul meselor. Ilie Stroiescu spre mască:

— Din ce neam, ce spiță, și din ce timp vii?

— Spița Tobolilor.

— Spița asta nu mai e. Ar fi fost Grigore. Spița mai trăiește prin femei dar ele au luat calea bărbaților spre alte sate. Unde ți-a lăsat soarele vremea cînd ai plecat?

— Am trecut apa la Susurlu și la Opanez, și am rămas acolo singur, printre patruzeci și cinci de mii de turci. Am plecat tînăr și bătrînețea n-o știu cum e în haine de plug.

Lăutarul: „De m-ai vedea bătrîn, mamă, am îmbătrînit c-o haină. Haina mea, minune mare, pleacă singură să are, îndoită de spinare. Caut haina-n buzunare, dau de grăunțe și soare, de m-ai vedea bătrîn, mamă, îmi crește grîul în haină".

— Floarea-soarelui neam ți-a fost? Parcă ar fi femele și se întoarce mereu după tine, — întreabă iar Stroiescu.

O mască de floarea soarelui se apropie de masca Tobolului, îi mîngîie barba de cîlți, îl dă părul murg de cal la o parte de pe frunte, îi pipăie coarnele de berbec împletite cu spice de grîu, și zice:

— Cînepa pe care o sădeam eu era mai albă, spicul de grîu mai galben, caii pe care-i știu eu, erau roibi și nu murgi, iar berbecii grași și ciufi. Ești din alt timp, mai dinainte. Cinstit să fii, nu ți-ai rușinat vremea. Cînd te bătea soarele iarna — bărbatul meu, neamul tău dinspre vremea mea, avea dinți de lapte și iapa murgă începuse să facă minji roibi, și grîul să fie mai mare. Salcia care crește și din lemn uscat ne mai știe pe toți...

VI

Omul își scosese bocancii, îi legase unul de altul cu curelele și-l trecuse pe după umăr. Călca prin praful gros și umed cu tălpile goale, pașii nu i se auzeau, îi era foame și sete, s-a aplecat și a smuls de pe marginea drumului o mînă de iarbă plină de rouă și a început s-o mănînce, mergînd mai departe spre linia din față a cerului care despărțea cu dunga ei violetă cîmpia de norii albi și spălăciți ce vesteau o dimineață cu soare. Se auzea din spatele dungii îndepărtate, dincolo de cîmp, lătrat răgușit de cîine și cucuriguri subțiri. Un muget de bou a boncăluit înapoia morilor acoperind cucurigurile, — și omul a ridicat ochii să găsească deasupra vreo ultimă stea, în afară de luceafărul de ziuă, pe care-l avusese mereu în față și care începuse să-l doară fruntea. Negăsind, — sus, cerul era acoperit de nori cenușii nemișcați — a căutat cu ochii peste cîmp un lucru pe care să-l vadă mișcîndu-se și a zărit în cele din urmă înaintea lui, un șobolan care stătea pe picioarele dinapoi în mijlocul drumului, iar cu labele dinainte își scărpina mustățile și botul ascuțit. Șobolanul a dispărut în larbă la apropierea omului și a stîrnit zborul mărunt și zbătut al unui cîrd de prepelițe, care s-a frînt brusc ceva mai departe, sub spicele cafenii ale unui petec galben de dughie. Un cîrd de giște sălbatice trecea nevăzut, gigiitul lor după ce pierea, răspundea ascuțit la marginile cîmpului. Peste toate, pornise de undeva răsuflarea Dunării, — și dincolo de curgerea îndepărtată a apei cu pauze lungi în care lumina zorilor creștea și mai mult și zîmțuia cu culori subțiri norii, — se trezise balta cu bătaia scurtă și înfrigurată a frunzelor de plop, cu filfîit șiret de aripi ușoare care putea fi în același timp și lunecarea săltată a vulpilor printre palmele de frunziș des ale răchitelor. Omul părăsi drumul subțire al cîmpului și simțind Dunărea aproape, își scoase tunica veche de soldat, năclăită de praf și cu miros greu, dezbrăcă apoi restul, — rămase gol și înalt, își viri îmbrăcămintea sub braț, și începu să alerge așa, singur, cu pași mari, culcînd iarba sub tălpi și căutînd din fugă cu privirile malul fluviului. Își aruncă ghemul de îmbrăcăminte în golul care i se deschisese în sfîrșit în față — ajunsese la un mal abrupt, sări în sus de pe tălpi, trupul îi zvîcni în aer, întins, cu mîinile înainte, pluti cu repeziciune deasupra sălciilor ascunse și culcate sub coasta malului și se cufundă în fluviu, răsucindu-se, izbind în urmă cu picioarele fața rece a albiei, care se sparse, împroșcind în sus bulgări mari de apă.

VII

Se apropiase de sat, ulițele și casele nu arătau nici o mișcare, mergea tot gol, ținînd depărtat de trup ghemul de haine soldățești cu miros greu și învechit. Mușchii i se strîngeau mari la fiecare pas, o dungă de apă îi lucea încă pe adînciturile arcuită a spinării. Pe picioare i se strînsese praf moale și ud pînă dincolo de glezne, spre pulpe. Se opri, își privi hainele dacă să le îmbrace sau nu, ferindu-și nările, nu le îmbrăcă, porni mai departe, părăsi drumul, făcu un ocol prin ierburile înalte de la marginea satului și ajunse la un gard cu șipci rare și căzute, pe care, se vede, îl cunoștea, pentru că îl cercetă cu băgare de seamă, îi păpăi stîlpii și căută pe jos cuiele care lipseau. Ridică pe rînd șipcile căzute și le sprijini de gardul care stătea să cadă. Trecu cu un pas peste vîrful aplecat al gardului, se opri sub un nuc bătrîn înconjurînd de cîteva ori o căruță cu roți ruginite pe care o împinse încet s-o vadă cum merge. Și-a aruncat hainele sub căruță și a zărit acolo niște cai mici făcuți din coceni și mătase de porumb. A ridicat una din jucării, a privit-o și a sucit-o și pe o parte și pe alta, le-a luat și pe celelalte, le-a așezat la rînd pe una din crengile groase ale nucului, unde atîrna plin de rouă un

Desen de ION VLAD

felinar din pepene verde, galben de ceară pe dinăuntru. Își duse brațele spre umeri, era frig, și porni cu băgare de seamă prin curtea pustie, — nu se auzea nici o mișcare în jur — ajunse în mijlocul ogrăzii, scormoni cu vîrful piciorului o grămadă de cenușă, apoi alta, încă una, s-a mai uitat o dată în jur și s-a îndreptat repede spre prispa casei, cu mișcări ușoare, să nu trezească pe cineva. A întins mîna deasupra ușii, n-a găsit cheia, a potrivit încet umărul și ușa tindei s-a dat fără zgomot în lături. A căutat cu privirile ceva spre gura podului, zări scara, făcu un pas să urce, dar nările i se bătură, se uită la picioarele scării și zări un cazan mare care avea pe fund bulgur sleit cu bucăți de carne. Trase cazanul, se așeză pe-o treaptă a scării, după ce luase o lingură mare de lemn de sub o grindă — și începu să mănînce, lacom, potrivindu-și înghițiturile în așa fel, să nu fie auzite înspre ușa odăii de unde răsuna din cînd în cînd un sforăit adînc. Cînd în cazan n-a mai rămas nimic, omul s-a urcat pe scară în pod, a rămas acolo o vreme, apoi a coborît îmbrăcat într-o cămașă veche de cinepă și în niște pantaloni groși de abă. Avea în mîini o teslă, un clește și o lădiță cu cuie ruginite. A ieșit din casă în curte, a dat roată de cîteva ori ogrăzii și a început să repare gardul șipcă cu șipcă.

VIII

Convoiul pornise lung încă din sat, — în frunte, mult înaintea tuturor mergeau gălăgioși Alexandru Oboga și Ilie Stroiescu, discutînd cu glas tare. Soarele era sus, — în urma șirului de oameni, întins peste cîmp pînă spre malul Dunării rămîneau dîre de praf care pluteau groase, una cu pămîntul. Pe la marginile convoiului copiii alergau desculți, cu nuiele în mîini căutînd să țină cît mai aproape de șirul oamenilor rîndurile de cai care trebuiau trecuți dincolo în baltă, în urma podului. Caporalul se ținea cu greu de șir. Grigore Nereju — îmbrăcat în cămașa veche de cinepă și cu pantaloni de abă, avînd hainele de soldat la subțioară — rămăsese să-l ajute, îi ducea carabina și rucsacul cu jucării. Sofia era pe undeva pe la mijlocul convoiului și povestea femeilor care o înconjurau cum l-a găsit ea pe Grigore dimineața reparînd gardul, bătea cu tesla șipcă cu șipcă, — și cum caporalul care se trezise înaintea tuturor și venise la gard, îi dădea lui Grigore din lădiță, cui după cui. Apoi cum le-a pregătit ea la cei trei oameni care pleacă acum, cîte ceva să aibă de drum pînă la regiment lîngă Cernavodă, unde Grigore trebuia să meargă și să spună că a venit și că e sănătos.

În față, desprins de convoi, aproape de malul Dunării, — locotenentul Oboga mergea cu pași elastici, rîdea tare și-l bătea pe umăr pe Ilie Stroiescu lăudîndu-l pentru glumele pe care nu le mai termina: „Nu le cred pe toate — striga Oboga, dînd din mîini și grăbind pasul, uitîndu-se agitat în urmă, — dar le spui bine. Ești un admirabil om din popor și eu prețuiesc poporul". Oboga tuși, se desprinse de lîngă Ilie Stroiescu, merse mai în lături, păsind cu spatele înapoi, privi spre coada convoiului și-l zări pe Grigore Nereju ducîndu-i carabina și rucsacul caporalului. „Caporalul meu are malarie și trebuie să-i port mereu de grijă" — zise locotenentul, apropiindu-se iar în linie cu Ilie Stroiescu, care grăbea acum și mai mult pasul și-i vorbea din mers: „Dacă e Grigore cu dumneavoastră, ajungeți cu bine, Grigore îl poate duce și în spate pe caporal. A ridicat o dată în spinare un car plin cu fîn și nu s-a mișcat un pai. Se cam rupsese osia și în vreme ce el sălta carul, alții au legat osia, ca să poată trece cu toții un deal." — și Ilie a rîs cu toată gura. „Mă rog." „Numai podul să fie dincoace, domnule căpitan. Altfel n-avem bărci, au fost cîteva și le-au luat la rechiziție la pichetele militare de la Hîrșova. Înot doar se poate trece dacă e podul dincolo, dar cine să treacă să-l aducă, mai toți sîntem bătrîni, ni s-a muiat vina. Nu mai sîntem ca Grigore". „Grigore poate trece înot, vrei să spui" — zise răstit locotenentul, se descheie la tunică și păși mai apăsat și cu pașii mai săltați, privind iarăși repede, din mers, în urmă. „Cam asta vroiam să spun — răspunde Ilie Stroiescu, ajungîndu-l pe locotenent și vorbindu-i pe lîngă, umăr. — Grigore poate să aducă podul. Înoată bine, se dezbracă, își pune hainele pe cap, nici n-o să știți cînd are să intre în apă și cînd are să ajungă dincolo". „Trebuie cercetat mai întîi, dacă nu sînt bărci și dacă nu e podul la malul de aici". „De bărci v-am spus, podul nu e dincoace, știu asta de azi dimineață, am fost eu să văd cum stau lucrurile, domnule căpitan. Drumul cel mai drept pînă la Cernavodă tot prin baltă rămîne. Dacă ați merge pe malul ăsta, de dincoace, pînă la Fetești, calea ar fi prea lungă pe la drumul subțire și pe cîmpul cocorilor, vă apucă noaptea singuri. Mai bine să treacă Grigore înot, trece pe la cotul Dunării de aici, și-l scade Dunărea spre vadul de dincolo al podului. Dacă stăm sub mal, nici nu-l vedem cînd trece, așa de bine ascunde lucrurile cotul ăsta al Dunării. Chiar dacă am sta sus pe mal, mare lucru nu se vede. Mult nu mai avem pînă la Dunăre, mergeți dumneavoastră înainte, coborîți și căutați sub coasta malului, pe lîngă sălcii, și aveți să vedeți că nu e nici o barcă și nici podul nu e. În timpul ăsta, eu merg pe aici pe deasupra malului, cu femeile, cu copiii și cu bătrînii ăștia, ca să ducem caii spre ceair, mai în susul apei și să le facem vînt de acolo să treacă Dunărea, că pe aici, pe la cot, pe unde are să treacă Grigore, sînt anafoare, vîtele s-ar îneca. Așa facem. Eu cu lumea plec în partea dinspre ceair și o să ținem femeile cu noi să nu ne ia după dumneavoastră și să boccească. Eu plec să fac manevra cu caii. Mergeți sănătos, domnule căpitan. Am să-l spui lui Grigore și caporalului să coboare după dumnevoastră." Locotenentul Oboga și-a scos centura, a pornit liniștit înainte și a început să coboare sub mal. Ilie Stroiescu a răvășit caii cu biciul pe care-l avea în mînă, a făcut semn femeilor, copiilor și celor cîțiva oameni să țină calea cailor și să-i împingă pe deasupra malului înspre ceair. Sofia însă n-a mers cu convoiul care se pornise și înconjura caii — și s-a oprit și-l aștepta pe Grigore și pe caporal. Stroiescu a desprins cu biciul dintr-un cîrd cîțiva cai și i-a fugărit spre ea. „Vezi ce faci, femeie, întoarce caii și adu-i încoa spre mine, altfel se rup și cellalți de cîrd și gonesc spre anafoare să se înece." Sofia, ajutată de cîțiva copii, ținea calea cailor, alerga desculță, prin mărăcini, sufiind greu după caii răzniți, blestemîndu-i și ajungînd cu greu spre grupurile de oameni care duceau grosul vitelor înspre locul depărtat al ceairului. Grigore vroi să meargă după mătușă-sa Sofia, să-l ajute, dar caporalul îi făcu semn că locotenentul a coborît sub mal și că-i așteaptă pe amîndoi acolo. Și au plecat amîndoi pe urmele locotenentului.

* * * * * * * * * * *

De sub mal, locotenentul și caporalul, așezați pe un trunchi culcat de salcie, auzeau respirația lui Grigore Nereju și brațele lui cum izbesc înot apa fluviului spre mijlocul albiei. Vocile celorlalți oameni se depărtaseră mult, se auzeau slab, ca și copitele cailor. Oboga trase încărcătorul pistolului, apăsă pe arc și scoase rînd pe rînd gloanțele, le strînse în palmă și le aruncă în Dunăre. Așteptă un timp să facă și caporalul la fel, dar caporalul întîrzia cu carabina pe genunchi, ascultînd bătaia brațelor lui Nereju cum lovește cu putere apa. Locotenentul a rupt o creangă subțire de salcie și a început s-o fărîme încet, cu dinții, bucată cu bucată și s-o mărunțească. Cînd brațele lui Nereju nu s-au mai auzit, caporalul și-a întors ochii galbeni spre Oboga și i-a spus: „Să tragem măcar un cartuș în aer, ca să fie tras". Oboga nu s-a uitat la el, a întins mîna fără să-l privească, l-a luat carabina, a tras de miner — n-avea cartuș pe țeavă — și a lungit arma în iarbă. Cu aceleași mișcări, fără să-l privească pe caporal — i-a deschis capacul cartușierii de piele de la centură, l-a luat gloanțele pe care le-a aruncat pe rînd în apă, urmărind atent cercurile care se desfăceau după căderea lor. Privi apoi în lături, zări ghemul de haine de soldat al lui Nereju și-i spuse caporalului „Să nu le uiți". Apoi Oboga continuă să rupă cu dinții ce-i mai rămase din ramura de salcie. Se auzeau acum dinspre ceair zgomotele cîrdurilor de cai care înotau în fluviu, sforăitul lor săltat și nechezul ascuțit care răsuna dintr-un mai pînă spre malul celălalt. Apoi un strigăt dinspre ceair, în care se putea bănui glasul repezit al lui Ilie Stroiescu: „Vedeți că a mai rămas o gloabă bătrînă la umbra de colo.

CU LIVIU CIULEI DESPRE

BRECHT ● ȘI „OPERA DE TREI PARALE"

REP.: Ce motiv v-a îndemnat să alegeți din dramaturgia brechtiană tocmai „Opera de trei parale" pentru a o monta pe scena Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra"?

LIVIU CIULEI: Am ales „Opera de trei parale" fiindcă ea marchează în creația lui Brecht un moment de trecere la o atitudine protestatară cu accente revoluționare. Prin „Omul e om" și prin „Opera de trei parale" cunoscutul dramaturg depășea faza expresionistă a teatrului epocii. Momentul corespundea unei alunecări a artei de avangardă expresionistă înspre conformismul burghez. Perioada corespunde renașterii haendeliene cînd s-au montat și cîntat peste 70 de oratorii și opere ale compozitorului. Opera, acest spectacol atît de popular, ajunsese la o fază de formalism acut, se cîntau texte inteligibile, de obicei în italienește. Libretele aveau de cele mai multe ori subiecte mitologice, nealuzive, cu zeițe, prinți și eroi în Opera seria și mediul pastoral sau vrăjitoresc în Opera buffa. Deci o formă exacerbată a rafinamentului sub semnul garanției haendeliene, dar al rafinamentului în sine fără nici o preocupare pentru sensul spectacolului. Dacă aportul oratoriilor sub raport istoric rămîne incontestabil în dezvoltarea operei, elementul decadent și evazionist a apărut evident în condițiile amintite. Iată contextul în care se decide Brecht să scrie o operă plebeie și mi se pare foarte interesant că același mobil a fost determinant și pentru John Gay cu 200 de ani în urmă cînd încurajat de Swift și Pope a opus modei haendeliene de atunci tema lui picarescă, a „Operei cerșetorilor" (Beggar's opera).

REP.: Cum explicați modul în care Brecht a folosit în compunerea „Operei de trei parale", „Opera cerșetorilor" a lui Gay pe care a actualizat-o asociindu-i pentru mai multă incisivitate textele lui François Villon?

LIVIU CIULEI: Brecht a recurs în prelucrarea sa la opera unui poet rebel care nu putea să nu-i fie drag, Netemindu-se că va fi acuzat de plagiat, ceea ce n-a întîrziat să se întîmple — chiar renumitul critic teatral Alfred Keer i-a făcut astfel de reproșuri — Brecht a întrebuințat din plin materiale existente, investindu-le cu noi sensuri de amplă rezonanță socială. Astfel ariile de succes ale secolului al XVIII-lea le-a înlocuit cu poemele lui Villon transpuse în songuri pe muzică de Kurt Weill, imprumutînd și noua muzică a jazzului, apărută pe atunci ca un fenomen proaspăt și natural, încărcat cu o deosebită sănătate și vigoare, datorate originii sale populare.

REP.: „Opera de trei parale" și în general teatrul lui Brecht sînt exponentul unei noi forme de manifestare artistică, nemaiîntîlnită în dramaturgia anterioară, construită după anumite canoane. Nu e așa?

LIVIU CIULEI: Definindu-și pe planul tehnicii dramaturgiei din „Opera de trei parale" teoria sa despre teatrul epic, Brecht înțelege să poată îmbrățișa în conținutul piesei lui mult mai mult decît îngăduie tiparul dramei psihologice în manieră și individualiste în rezultat. Înșiruirea fragmentelor de acțiune este făcută de Brecht nu numai silit de modul exprimării epice, ci și din necesitatea de a împinge toate elementele în prim-plan, pentru a le obține o pregnanță continuă.

Important este că în spatele acestor prim-planuri, chiar dacă „desenul" modern al lui Brecht anulează perspectiva picturală, se fac văzute în întreaga lor profunzime și perspectivă, datorită aluziilor, toate racilele relațiilor sociale burgheze pe care dramaturgul își propune să le demaște. „Opera de trei parale" a fost acuzată că nu reprezintă elementele principale ale burgheziei limitîndu-se la lumea lumpenului. Dar acest mediu este un produs al burgheziei și deci un reprezentant al ei. În mod parabolic, toate datele luate de Brecht în discuție poartă tarele caracteristice întregii societăți burgheze și valoarea agitatorică a lucrării sale o dă atacul frontal împotriva tabu-urilor acestei societăți.

REP.: „Opera de trei parale" a cunoscut numeroase montări pe diferite scene ale lumii. A constituit chiar motivul unui amplu scandal cu prilejul ecranizării ei. Fiecare din interpretările teatrale au generat discuții interesante prin problemele pe care le-au pus interpreților și prin variatele viziuni regizorale. Chiar la noi în țară au existat două montări anterioare celei a Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra". Ați văzut unele din aceste montări. Pe care le considerați mai aproape de spiritul teatrului brechtian?

LIVIU CIULEI: Într-adevăr, în ultimii ani am văzut multe spectacole cu această lucrare, începînd cu filmul lui Pabst. Brecht a fost împotriva acestei ecranizări și este cunoscut procesul intentat de el casei producătoare pentru atenuarea sensurilor politice ale piesei sale. La noi în țară am văzut spectacolul de la T.E.S., meritoriu pentru contribuția actoricească și de curînd cel al Teatrului maghiar din Cluj, realizat cu mult aplomb regizoral și cu frumoase interpretări actoricești. În R.F.G. am văzut spectacolul teatrului de la Wiesbaden și la Washington o montare realizată pe o scenă arenă (teatrul purta chiar numele de arene-Stage) și în sfîrșit reeditarea premierii din R.D.G., de către același regizor Erich Engel cu colectivul brechtian al lui Berliner Ensemble. Cred că ultimul era cel mai aproape de intențiile autorului și fac această afirmație datorită faptului că numai asistînd la acest spectacol am simțit desfășurarea amplă și elementul sărbătoresc la care poate să ducă o interpretare deplină a ideilor lui Brecht. Mobilul emoției este și aici, ca în toate lucrările lui, înțelegerea — deci o emoție creată în primul rînd pe plan intelectual ca să se transfigureze astfel pe parcurs în afect durabil.

REP.: Știu că unele din montările „Operei de trei parale" au suscitat păreri diferite privitoare la situarea acțiunii într-o anumită epocă.

LIVIU CIULEI: Toate spectacolele de care am vorbit pînă acum se păstrează în cadrul mai mult sau mai puțin strict al epocii cerute de Brecht cu tot „parfumul" inclus. Am cunoscut o singură evaziune în spectacolul de la T.E.S., unde epoca nu mi s-a părut prea bine determinată, ceea ce creează anumite confuzii. Montarea de la Piccolo Teatro, semnată de Giorgio Strehler, în decorurile renumitului scenograf elvețian Theo Otto, încearcă o precizare, plasînd acțiunea în jurul lui 1914. Împrumută în același timp din comedia clasică cinematografică (Chaplin, Sennett) maniera gagurilor. Spectacolul acesta pe care Brecht îl considera cel mai bun din montările văzute de el a fost rodul unei munci bazate pe un studiu amplu ce caracterizează acest colectiv și a însemnat nu numai pentru teatru dar și pentru întreaga Italie un contact serios și eficace cu opera brechtiană. Cred de asemenea că alegerea nu a fost făcută întîmplător de Strehler.

REP.: Asistînd la unele repetiții ale colectivului dumneavoastră am putut constata totuși o actualizare absolută a textului.

LIVIU CIULEI: Colectivul de montare, format din scenograful Ion Oroveanu, compozitorul Richard Bartzer și cu mine, a ajuns în urma unor discuții și analize amănunțite la concluzia că modernizarea totală a acestei opere — deși Brecht s-a arătat împotriva unui asemenea tratament pe care el însuși îl aplica altora — nu atenuează, ci, dimpotrivă, scoate în evidență semnificațiile sociale ale textului și redimensionează piesa. Am văzut faptele prezentate de Brecht întîmplîndu-se azi într-un decor unic ce suportă transformări minime și are sarcina de a face permanent o legătură între periferia de dincolo de fațadă și închisoare, cascle rău famate și industria rece, inumană a organizării și exploatării cerșetorilor. Ca atribut de costum, aceeași trăsătură de unire între medii e chemat să o realizeze melonul, investit în spectacolul nostru cu valori de simbol. Făcînd și astăzi parte din ținuta de Citty, a devenit o adevărată insignă a exploatatorului. Toți exploatatorii din galeria acestei piese poartă melon, chiar dacă la diverse trepte sociale sînt la rîndul lor exploatați, de la cerșetori pînă la șeful poliției.

REP.: Brecht în decursul timpului — de la premiera din 1928 și pînă la reluarea de răsunet — a operat unele modificări și aduceri la zi ale textului. Ați ținut seama de ele?

LIVIU CIULEI: Era normal că, odată cu actualizarea relațiilor sociale, am căutat să actualizăm și elementele ajutătoare înțelegerii lor. Deci unele replici, costumele, muzica. Am urmărit în spectacol, alături de ample posibilități de divertisment pe care Brecht le îngăduie, în primul rînd evidențierea ideilor majore ale piesei. Concluzia „Operei cerșetorilor" era high-liffe — low-liffe (înalta societate — josnica societate). Prin relațiile bandiților și prostituatelor era vizată condulta înaltei societăți și chiar a forurilor conducătoare, mergîndu-se de la o analogie ușor de dezvăluit dintre Peachum și premierul Sir Walpole. Brecht alege drumul parabolei, inoculînd unei povești oarecare, mic romantică, despre un bandit, virulența criticii sociale radicale. Analogia devine mult mai amplă, cuprinzînd relațiile bancare spre care tinde eroul nostru cu regretul că încă nu le poate manevra.

REP.: Există în piesă o replică, prin care Mackie Șiș își exprimă credo-ul său: „În fața voastră se află unul din ultimii reprezentanți ai unei profesiuni pe cale de dispariție. Noi cei care lucrăm cu vechi speracle, spărgînd casele de fier ale micilor negustori, nu sîntem decît niște meșteșugari burghezi. Pe noi ne înghit marii antreprenori în spatele cărora stau băncile. Ce înseamnă spargerile noastre în comparație cu acțiunile lor? Ce înseamnă jefuirea unei bănci în comparație cu fondarea unei bănci?" Nu vi se pare că această replică deschide drumul actualizării?

LIVIU CIULEI: Eroii lui Brecht fac victime, dar sînt la rîndul lor victime. Așa e Jenny Speluncă (interpretată de Clody Bertola) o imagine condensată a omului în care noțiunea de bine și de rău a dispărut ca urmare a faptului că el a devenit o simplă marfă. Trădarea se amestecă în conștiința eroinei lui Brecht cu regretul. Ambele atitudini coexistă fără să se elimine reciproc sau să reușească a ajunge vreuna dominantă. Jenny reprezintă treapta supremă și cea mai de jos a degradării morale și umane. Pe ea o urmează îndeaproape colegele de breaslă prin comportarea cărora vrem să demascăm falsul miraj al strălucitoarei vieți de noapte.

Pe bandiți Brecht îi vrea înfățișați ca pe niște negustori burghezi și nu ca apași. Sînt primitivi și duri. Din această cauză parvenitismul lui Mackie Șiș (Toma Caragiu) — care, ca orice burghez, tinjește să se înalțe pe o treaptă superioară și depășindu-și clasa, să devină nobil — le pare de neînțeles. Mackie nu vrea numai să-și depășească clasa, ci mai mult, vrea puterea; nu-i ajunge cea directă, forța, ci vrea puterea mai sigură a banului. Așa crede el că va atinge libertatea. Conștient, urcă treaptă cu treaptă, dar prea tîrziu își dă seama că urcușul îl însingurează — aceasta fiind nota tragică a personajului, determinînd totodată și proporțiile larg sociale ale întregii lucrări și scoțînd-o din genul operetei. În happy-end-ul denunțat ca teatral chiar de Brecht, Mackie intră în nobilime și în minciuna convenienților aristocratice, acceptînd-o de soție pe Polly, care-l părăsise atunci cînd fusese condamnat la moarte. Am încercat să-i dăm o interpretare nouă lui Polly și imaginii ei simetrice reprezentată de Lucy. Pe amîndouă le-am văzut ca niște „colege" de generație (am profitat în acest caz de tinerețea celor două interprete, Margareta Pîslaru și Rodica Tăpălagă). Ele exprimă pe de o parte vitalitatea și adaptabilitatea a două prototipuri feminine aparținînd aceluiași strat social, pe de altă parte amoralitatea sau „morala" burgheză a respectivului mediu. La o vîrstă nu cu mult trecută de adolescență amîndouă au idealuri mărunte (pe care le creează reclamele, filmele, coperțile colorate și suprafețele strălucitoare) fiindcă au fost crescute ca o marfă și judecînd totul din acest unghi.

REP.: „Romanul de cinci parale" scris ulterior „Operei de trei parale" îmbogățește și precizează unele sensuri ale relațiilor sociale cu care polemizează Brecht.

LIVIU CIULEI: În perioada scrierii „Operei de trei parale" Brecht avea cunoștințe de sociologie, dar nu studiase în mod sistematic învățătura marxistă. Un an mai tîrziu, urmînd un curs de marxism, rescrie aceeași temă, investind-o cu o mult mai mare concretețe socială în „Romanul de cinci parale". Dar nenumărate sînt elementele care lasă să se ghicească convingerile politice ale lui Brecht chiar în perioada „Operei". Din primul tablou asistăm la vinderea sau cumpărarea, cum vrem a-i spune, a unui om ce intră în zona exploatării. Autorul reușește să demonstreze într-o scenă de cinci minute consecințele acestui act: despersonalizarea totală. Noi am mers mai departe îmbogățind evoluția acestui personaj Finch (interpretat de Adrian Georgescu), transformîndu-l în gigolo-ul doamnei Peachum (interpretată de Mimi Enăceanu). Iar în figura lui Peachum (interpret G. Măruță) cred că Brecht a inclus o bună doză de tragism datorită lucidității personajului conștient de mîrșăviile vieții în care trăiește și de ticăloșia sa proprie. Neputința, dezamăgirea și scîrba resimțite de el dau scepticismului său o notă amară. Toate aceste sensuri și încă multe altele am căutat să capete în spectacolul nostru culorile reci și nete ale stilului brechtian, fiind în același timp convinși că el îngăduie jocul fanteziei pînă la o similitudine cu puritatea și elanul unui joc de copii. Fundalul ideilor suportă o astfel de joacă și o amplifică, ajungînd la rîndul lui să fie amplificat prin ea. Și aceasta datorită faptului că piesa lui Brecht aduce o concepție artistică revoluționară, proaspătă, neînchistată și generoasă față de posibilitățile interpretative, ca orice operă majoră ce nu se desfășoară în întindere, ci în profunzime.

Andriana FIANU

Scenă din film

CRONICA FILMULUI

comoara din vadul vechi

La un loc, poezia și dramatismul, frumusețea unor trăsături umane și cruzimea, duritatea unor caractere, adîncimea psihologică și asprimea faptelor, dau sens povestirii „La Răzeși" de V. Em. Galan, povestire pe cît de adevărată pe atît de dureroasă. Faptele prezentate pe ecran se petrec prin anii '46—47; un sat vechi dărăpănat, care-și poartă cu resemnare numele „vadul vechi", oameni supți de foame și dărîmați de durere; și pămîntul, pămîntul uscat, sterp, de piatră. În luptă cu viața s-au înăsprit și caracterele. Oamenii par a privi cu sfială, uneori cu resemnare, tot ceea ce încearcă să schimbe starea lucrurilor. Povestirea lui V. Em. Galan, „La Răzeși", după care s-a făcut filmul, își comunică ideile prin fapte, prin eroi, energic conturați, pe care-i asculți și-i crezi, îl privești și ești gata să te oferi a le arăta ce cale să ia spre a ieși din infernul existenței lor. Nuvela „La Răzeși" e scrisă cinematografic. O citești și imaginea îți apare clară, în contururi plastice, vii. Descrierile par a fi indicații de regie iar caracterele oamenilor se prezintă în fața noastră nete, bine individualizate. Iată pasaje alese la întîmplare. „Eram numai noi doi singurii oameni cît vedeai cu ochii. Pămîntul aducea a beton. Doar ici-colo, vreun scai închircit se căznea să crească lipindu-se de pămînt ca o ginganie. Împrejurul fîntînii, urzici, cîteva smocuri", sau: „Abia atunci, propriu-zis am recunoscut-o pe Anița. I-am zîmbit, întrebîndu-mă de ce se uită la mine așa, frămîntîndu-și mîinile fără nici un rost.. apoi am început să adorm înainte de a ajunge cu nasul în țărînă".

Scenariul scris de autorul povestirii păstrează aproape integral întîmplările istorisite în nuvelă. Dialogul, comentariul, sînt aproape identice. Expresivitatea lor se transmite astfel filmului, dăruindu-i de la început o calitate deosebită.

Cinematograful își are legile lui. Este un adevăr prea știut și prea comentat. Tot așa cum știut este că principala trăsătură specifică a filmului este comunicarea prin imagini. Întotdeauna, și mai mult în filmul modern, această trăsătură își dezvăluie putința de a exprima viu, elocvent, fapte și idei oricît de complexe ar fi ele. Nu se poate decreta, firește, că imaginea vizuală va face să dispară celelalte elemente care o însoțesc. De pildă, textul rostit. S-au văzut filme tot atît de izbutite avînd un dialog bogat sau neavînd dialog deloc. Cert este însă că acolo unde există mai puțin dialog, regizorul se simte împins fatal către o exprimare clară a conținutului prin imagine. În sensul acesta, fără a exclude și excepțiile, cred totuși în dialogul concis, laconic, atunci cînd e vorba de o narațiune cinematografică. „Comoara din Vadul Vechi" nu are dialog mult, are însă altceva care înlocuiește unele imagini prin text rostit: comentariul. Prezența comentariului într-un film artistic face adesea să se resimtă o anumită sărăcie în transpunerea pe ecran a povestirii, în reliefarea psihologiei eroilor, a gîndurilor lor. Și în cazul filmului „Comoara din Vadul Vechi" comentariul își justifică prea puțin prezența. Uneori el întărește ceea ce aflasem deja prin imagine. Dar și atunci am fi dorit ca această întărire să ne fie oferită tot de imagine. Uneori comentariul nu face decît să anunțe acțiunea. Rezultatul e iarăși negativ, pentru că spectatorului i se reduce emoția pe care ar fi putut-o avea luînd act singur de ceea ce se întîmplă prin intermediul imaginii.

Necinematografic realizate, momentele peste care se suprapune în filmul lui Victor Iliu comentariul rămîn în cea mai mare parte neizbutite.

Am regăsit în „Comoara din Vadul Vechi" ceea ce îi aparține lui Victor Iliu: stilul personal. Regizorul are un mod specific de a-și conduce spectatorii în lumea eroilor filmelor sale. Ca și în „Moara cu noroc", el știe să creeze atmosferă. Decorul vorbește despre sufletele chinuite ale oamenilor, tot așa cum comportările acestora vorbesc despre condițiile amare ale existenței lor. Regizorul amplifică una din calitățile nuvelei: relația dintre om și pămînt. O înfruntare dîrză între om și pămînt, dorința de a-i smulge ogorului, printr-o muncă desperată de rob, hrana zilnică, împotrivirea lui mută, încăpățînată. Scenele cu totul remarcabile care-i înfățișează pe Prisac și pe Ion, arînd și semănînd pămîntul pîrjolit de secetă, amintesc de unele momente din filmul japonez „Insula" (căratul găleților cu apă, revenirea cu insistență a unor cadre cu caracter simbolic, ritmul aparent lent sau sentimentul încleștării în luptă a omului cu natura, încleștării în lupta dură, desperată, pentru existență). Pe coordonate diferite, momentele par a fi în ambele filme bătălia dintre viață și moarte. Dacă însă în „Insula" tema e tratată liric, aici viziunea apare mai ales dramatic. Foametea! Iată blestemul care a pus stăpînire pe sat. El creează relații noi, împinge sătenii către o atitudine servilă îndărătul căreia se ascunde ura față de Prisac, singurul în stare să le poată împrumuta un ciur de mălai. De aici, conflictul deschis între chiabur și săteni. De aici, contradicția între atitudinea pe care se simt nevoiți s-o adopte niște oameni mîndri, de aici, raportul răsturnat de forțe între colectivitate și individ.

La crearea atmosferei contribuie și prezența sătenilor. Chipurile țăranilor sînt expresive. Regizorul nu se oprește însă mai atent asupra lor. E adevărat, nici în nuvelă masa sătenilor nu apare prea diferențiată. Dar filmul ar fi putut-o face cu mijloacele lui specifice. Asupra a doi dintre săteni obiectivul insistă. Ei nu sînt însă reprezentativi pentru realitatea socială a momentului istoric. Există cîteva scene în care apar sătenii: la sosirea lui Prisac în sat, pe cîmp, în timpul aratului, aproape de final, în ograda lui Prisac. Ei au însă de fiecare dată roluri de spectatori și rămîn în afara acțiunii.

Dintre cele trei personaje centrale care iau parte în mod direct la conflict, regizorul se ocupă mai îndeaproape de Prisac. Este firesc. El este personajul central al filmului. Figura lui apare conturată foarte puternic și convingător în nuvelă. Există un totuși. El se referă la ultima treime a filmului. Avem pînă la această ultimă treime satisfacția de a vedea impunîndu-se pe ecran un personaj înzestrat cu toate atributele și argumentele verdictului. Acțiunea filmului continuă să se desfășoare și să primească date care sugerează prezența factorilor noi intervenîți în viața satului, influența mereu crescîndă a comuniștilor. Începe să se contureze mobilul refacerilor care vor avea loc și în Vadul Vechi. În părăsitul cătun răzbat idei înnoitoare. Himera comoarei este înlocuită cu o realitate socială în care perspectiva unei altfel de vieți se desenează tot mai precis. În aceste momente, peste care filmul trece din păcate prea repede, îl reîntîlnim pe Prisac. De astă dată, nu mai avem în față un caracter veridic, ci un personaj a cărui evoluție ridică multe semne de întrebare, un personaj în care influența directă sau mai puțin directă a noilor realități sociale nu se face simțită sub aspecte plauzibile.

Ion Mihăilescu-Brăila a avut la îndemînă, cu rezervele menționate, un rol bine conturat de scenariu, complex, cu trăsături caracteristice unui tip social precis. Rezultatul muncii lui constituie o creație meritorie. Actorul a știut să nuanțeze cu multă siguranță stările sufletești ale personajului. Ion Caramitru și Mariana Pojar, expresivi și talentați, izbutesc unele momente autentice. Lipsindu-le însă pe alocuri nuanțele, trăirile lor spirituale apar cam liniare.

Dacă personajele Ion și Anița ar fi fost mai puternic conturate cu mijloace specifice cinematografice, atunci și conflictul ar fi declanșat un plus de emoție. Ion pierde prin neîntreruptă expunere a propriului său punct de vedere, care în loc să capete efectul scontat aduce mai degrabă a lamentare. Anița pierde prin lipsa de autenticitate pe care o are însăși înfățișarea ei — adesea himerică și nepămînteană.

În „Comoara din Vadul Vechi" ca și în „Moara cu noroc", regizorul Victor Iliu își definește particularitățile stilistice. Ele se manifestă în sobrietatea cu care e condusă întreaga acțiune, în simplitatea cerută jocului actoricesc, în urmărirea lentă a desfășurării acțiunii, în puterea de obiectivare a aparatului de filmat. Și totuși modalitatea de expresie pe care o folosește pare întrucîtva învechită. Nu pentru că astăzi cineaștii își caută ritmuri și mișcări de aparat care să corespundă psihologiei omului contemporan, ci pentru că povestirea apare voit simplificată. Intervine uneori un anumit schematism în ciocnirea personajelor, schematism absent în nuvelă, o anumită artificiozitate dată de căutarea excesivă a momentelor strict dramatice. Una din caracteristicile filmelor lui Victor Iliu este frumusețea plastică a cadrelor. În modul de a situa actorii în cadru, în echilibrul distribuirii de umbre și lumini, de alb și negru, în aflarea locurilor de filmare, în stabilirea unghiurilor, are un merit important și operatorul Gheorghe Fischer. El și regizorul s-au întîlnit pe aceeași lungime de undă. Rezultatul bun al colaborării lor certifică faptul.

Silvia NICOLAU

NOTE DE SPECTACOL

Teatrul constănțean venit în turneu la București ne prezintă trei spectacole, dintre care fie-ne permis a ne exprima cu o părere din sală numai asupra pieselor văzute „Este vinovată Corina?" de Laurențiu Fulga și „Femeia îndărătnică" de Shakespeare.

În privința teatrului, Constanța a mai dat și cu alte ocazii, atît în Capitală cît și în sălile ei, o serie de bune examene la care atît regizorii cît și interpreții au culeș binemeritate aplauze. Integrat ritmului nou, dinamic și complex, dat de multilateralitatea măsurilor substanțiale luate pe toate planurile materiale și sufletești dobrogene, teatrul constănțean a afirmat cu seriozitate idei și concepții proprii.

Spectacolele de azi se stabilesc, din punct de vedere al ansamblului, însă, pe o treaptă medie, dată atît de notele majore cît și de cele minore pe care publicul bucureștean le-a sesizat, aprobat sau dezaprobat. În cele două spectacole văzute apar unele decalaje în care valorile, concepțiile, regia, interpretările, tehnicitatea se găsesc la unele distanțe. Prima piesă e dificilă, dar are o regie de calitate care întregește spectacolul, a doua, celebră, suferă însă de niște rezolvări coborîte pînă la grotesc.

Fără a voi a minimaliza munca, perseverențele, eforturile, contribuțiile și succesele cu care fiecare dintre realizatorii pieselor și ai rolurilor s-au străduit să construiască spectacolele, diferențele care au apărut se constată în mod vizibil.

Piesa „Este vinovată Corina?" aduce pe scenă drama unei fete pe care condițiile de mediu o determină să adopte o viață ușuratecă. Problema e clasică în teatru, dar condițiile în care autorul o plasează în actualitatea noastră, zugrăvită pe un fond mai mult de umbre și scăderi, îngreunează înțelegerile și majorează răspunderile regizorului și ale interpreților. Regia, semnată de Constantin Dinischiotu, dă culoare, nuanță și tărie spectacolului, cursivitate și dinamism. Conducerea jocului de scenă pe diagonale, suprimarea pauzelor de tablouri și succesiunea scenelor prin alternări în același piesaj, modificat însă pe conducerea inteligentă a luminilor, deplasărilor, a urcărilor sau coborîrilor pe treptele scenei realizate pe trei planuri, precum și sinteza gesturilor, reprezintă ideile valoroase ale spectacolului și cîștigă adeziunea publicului. Desființarea cortinei, contactul imediat cu scena, accentuarea momentelor psihologice (de exemplu momentele de gol sufletesc subliniate prin șirul gol de scaune al fundalului), elementele simple dar sugestive ale scenografiei (Emil Moise) relațiile tehnico-organizatorice foarte bine coordonate, fondul sonor bine gradat — sînt calități reale ale spectacolului constănțean.

În ansamblu ca și pe amănunt, regia artistică, scenografia, regia tehnică, ilustrația muzicală și fresca vie a spectacolului animată de interpreți dovedesc, la un loc cu nota modernă imprimată, seriozitatea și sobrietatea unei munci colective prețioase și pasionate.

A doua piesă în care Shakespeare se războiește cu unele cusururi ale oamenilor, „Femeia îndărătnică" — subiect prea bine cunoscut — realizează în regia lui N. Al. Toscani un spectacol extrem de gălăgios, cu valori diluate, cu extinderea ridicolului dincolo de o margine mijlocie, făcut parcă să amuze numai o categorie minoritară de spectatori. Pe o rezolvare interesantă de scenografie, pe simplificări și în același timp pe sugerări bine chibzuite, desenul scenic, întrepătrunderile, modificările ingenioase de decor în plină acțiune a piesei (scenografia Elena Fortu), toate chemate să contribuie la sintetizarea atmosferei, punerea în scenă a ales soluțiile cam ieftine, superficiale, și nu de esență, depărtînd atenția publicului de la frumusețea piesei, dispersînd-o pe momente de haz ușor. Expresii și dialoguri minore, uneori prea apropiate de limbajul periferic (traducerea F. Nicolau) adăugate unor gesturi nu mai puțin fericite, au stîrnit o ilaritate superficială care nu i-a onorat însă pe realizatori.

În plină stagiune bucureșteană, prezența teatrului constănțean trebuie salutată însă cu mîna pe inimă. Spectacolele care solicită discuții de esență și care aduc noutăți și contribuții, chiar dacă unele nu sînt decît parțiale, dovedesc frămîntarea artistică și preocuparea continuă de a găsi forme, căi și moduri de expresie cît mai contemporane. Cît despre interpreți, părerile spectatorilor s-au afirmat nu numai prin aplauze dar și prin verificarea unor anterioare bune păreri.

Barbu T. ARGHEZI

SCRITORII DESENEAZĂ

EMINESCU (pagină de manuscris)

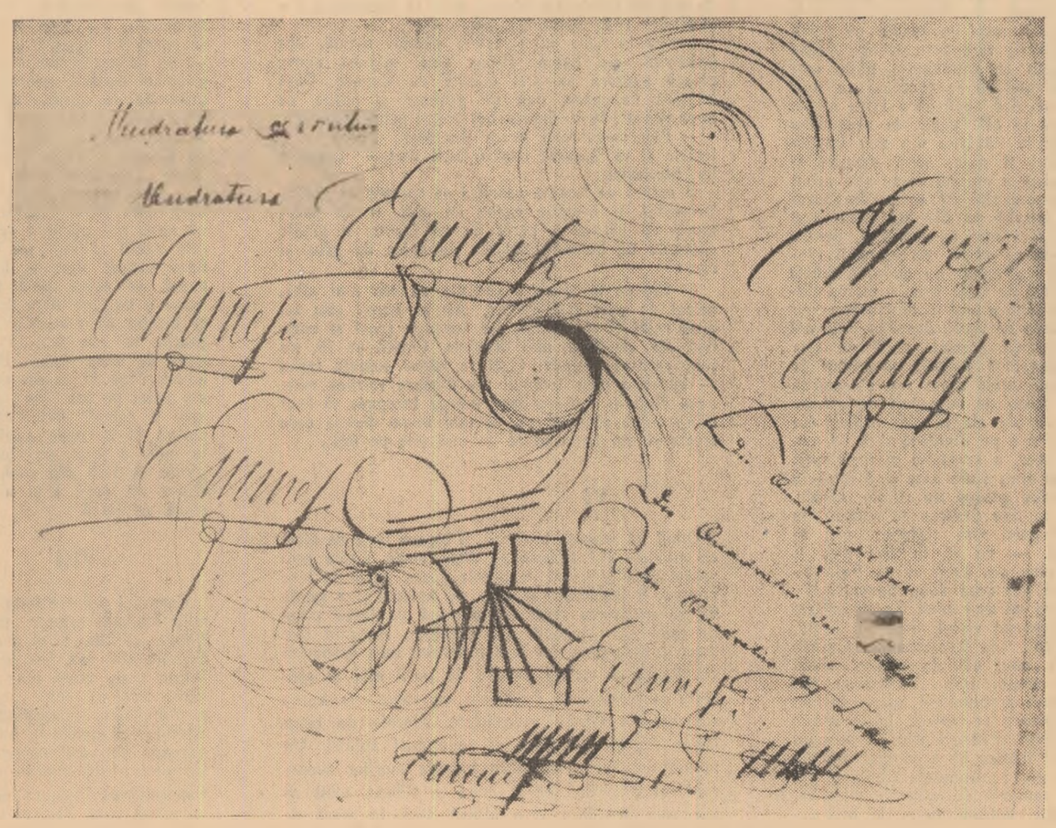

TIPOLOGIE ŞI CONSTRUCŢIE ÎN ROMAN

În unele din romanele romînești contemporane se afirmă preferința prozatorilor pentru alte norme de structurare a materiei epice decît cele ale compoziției tradiționale. Narațiunea nu mai înaintează egal spre finele ei, ci se frînge, se reîntoarce, curenții schimbîndu-și mereu viteza. Obligația de a relata cronologic e pusă la îndoială, criteriile vieții psihice intervin în organizarea faptelor. Substituirea planurilor temporale în beletristica modernă, de pildă, nu este a conștiinței noastre însăși în care evenimentele consumate revin neîncetat iar posibile acțiuni ulterioare, se actualizează? Ne recunoaștem ritmul ființei lăuntrice în acela al mișcării narative, iar în mecanismul deconcertant al memoriei asociative, prototipul unei compoziții mai libere. Această modalitate de construcție trebuie pusă în legătură, credem, cu predilecția pentru un anume tip de personaj. Multe din romanele contemporane au impus pe protagonistul cu mari disponibilități reflexive, întreprinzînd dureroase reconsiderări, denunțîndu-și inerțiile și compromisurile, încumetîndu-se să deschidă acele dramatice dezbateri interioare fără de care nu se pot obține reconcilieri definitive. Dominînd narațiunea, astfel de personaje o constrîng să se desfășoare dintr-o perspectivă interioară. Cursul, de loc rectiliniu, al istorisirii sugerează mai bine un caracter febril, în dispută cu sine. Interesului pentru lumea interioară a personajului îi corespunde, în ordinea compoziției, dispunerea faptelor conform unui criteriu psihologic. Să luăm cîteva exemple.

Romanul „Vara oltenilor" de D. R. Popescu are o structură dramatică, personajele dialoghează continuu. Dialogul este însă mai mult un pretext pentru ample, sfîșietoare monologuri, în care protagoniștii fac adînci incursiuni în trecutul lor, își confesează secrete vinovății, încearcă să se smulgă din vechi deprinderi. În soliloquiile lor, distingem vibrația zbaterii prin care ei caută să se autodepășească. Relatarea este încredințată de cele mai multe ori unor personaje, păstrează astfel un punct de vedere subiectiv. Se explică în felul acesta compoziția „dezordonată" a cărții, mutarea frecventă a acțiunii dintr-un plan al duratei în altul. Intoarcerea spre trecut a omului e firească, nevoia de a confrunta distanțele parcurse cu punctul, în care se află provizoriu, al devenirii sale — imperioasă. Dar nu e vorba numai de alternarea celor două planuri: trecut — prezent, ci de estomparea unor delimitări. Ciclurile încheiate ale trecutului și cele — în desfășurare — ale prezentului se derulează într-o unică spirală. Faptul consumat și cel actual se interferează fără discriminările pe care le introduce categoriile de timp. Aurelia — reiau un exemplu pe care l-am mai folosit — are multă vreme pentru cititor consistența unei ființe, deși ea nu e decît o amintire. Aceste bizare întrepătrunderi se explică însă reamintindu-ne de punctul de vedere intim din care se face nararea episoadelor. Într-adevăr, în conștiința noastră, uneori, anteriorul și actualul se amestecă sustrase determinărilor de timp, trecutul capătă o pondere apropiată de cea a prezentului. S-a remarcat pe bună dreptate că mobilul (furtul peștilor) e vădit precar pentru a putea declanșa și susține acțiunea. Cred că reprosul trebuie nuanțat: nu atît acțiunea — ea e destul de restrînsă — cît febra destăinuirilor. O altă obiecție se referă la personaje. Multe din ele au pregnanță, se reține. S-a amintit adeseori, în acest sens, de Macedon, aș aminti de — dacă pot spune așa — clanul Brandenburgilor. Deși, cu excepția celui mai mare și a mezinului, ceilalți frați (14!) rămîn complet anonimi. Brandenburgii alcătuiesc laolaltă un pitoresc personaj colectiv (din care se desprinde oarecum ultimul, mai melancolic, mai reflexiv). Robustețea fizică și morală, atașamentul față de un regim care le-a restituit demnitatea de oameni, (fuseseră văcarii satului!), un real simț al primejdiei și capacitatea de a trece rapid la acțiune fac din zgomotoasa ceată a celor 16 frați un fel de gardă promptă a noilor forme, colectiviste, de viață sătească, o forță în măsură să zădărnicească și să pedepsească fulgerător abateri de la normele moralei socialiste. Într-un roman în care nu lipsesc paginile tenebroase, Brandenburgii dau cititorului un plăcut sentiment de siguranță. Dar nu sînt totuși țăranii lui D. R. Popescu prea interiorizați? Deliberările lor lăuntrice nu sînt prolixe? Credem că da. Ei contrazic concizia țărănească, părerea oamenilor simpli că vorbele mari și mai ales multe sînt de prisos. *Vara oltenilor* este mai mult un roman de confesiune decît unul substanțial epic. În aceasta rezidă riscul lui de a aluneca în neverosimilitate. Relatarea faptelor din perspectiva personajelor pare de aceea uneori abuzivă.

La procedeul retrospectivei recurge frecvent și Ion Brad în *Descoperirea familiei*. Surpriza cărții nu ține numai de succesul cert cu care autorul a abordat un gen literar complet diferit de cel pe care l-a cultivat pînă acum, ci mai ales de problematica etică, adusă în discuție. *Descoperirea familiei* înfățișează o ipostază morală care a preocupat arareori beletristica românească: remușcarea. Cartea lui Brad este un roman al căinței, al răscumpărării unor vechi păcate. Se pare că termenul (remușcarea) e oarecum suspect, probabil și din cauza relei întrebuințări pe care i-a dat-o religia. E inutil a exclude orice referință a discuției pe care o purtăm la accepția ecleziastică a cuvîntului. Nu este vorba firește în *Descoperirea familiei* de penitența bigotă care deplînge pretinsa nimicnicie a omului, interzice avîntul firesc al sufletului spre fericire și recomandă supliciul. Ci de căința care înseamnă autodepășire, eliberare. Remușcarea presupune respingerea unor false criterii și acceptarea altora, superioare; ea dovedește că în sufletul nostru persistă forțe active ce nu pot fi definitiv corupte, lipsa de vocație structurală a omului pentru rău, puterea de înălțare, caracterul perfectibil al naturii sale. Ea preface viața morală a insului și o reorientează pe cea practică. Regăsim în cartea lui Brad dramatismul acestei atitudini etice, spectacolul zguduitor al reînoirii sufletești. Preotul Liviu Ardeleanu din Zăpadia are, în vremea spovedaniilor de Paști, revelația, cîtuși de puțin mistică, a vieții sale făcută din compromisuri și comodități. Ipocrizia predicilor compilate, reluate, un sfert de veac, an de an, și meschinăria unei soții care face din prosperitatea gospodăriei singura preocupare, trezesc în inima popii amare cuvinte și apriga dorință de evadare. Dragostea pentru Saveta îl decide. El părăsește amvonul și familia, fugind cu femeia iubită. La ferma de stat unde se angajează, viața sa se pune în sfîrșit, de acord cu năzuințe multă vreme reprimate. Descătușarea se produce aici prin renegarea unei familii întemeiată contractual. Printr-o simetrie a contrastelor, Octavian Borcea, țăran din același sat, își va regăsi liniștea refăcînd unitatea familiei. Imaginea nevestei, moartă din cauza sărăciei dar și a asprimei sale, îl obsedează. Copiii, pe care i-a crescut în spiritul unui principiu, repetat și aplicat mereu („Ori îi omor, ori îi fac oameni"), pun între ei și părintele lor distanța unor amintiri dureroase. Remușcările îl fac ursuz, singuratic. Viața lui se află într-un impas din care nu se va urni decît împăcînd neliniștita umbră a soției. Familia reunită prin înțelegere și dragoste este prinosul adus de Octavian Borcea moartei, prețul răscumpărării greșelilor sale. Și aici narațiunea urmează nu de puține ori, asociațiile neprevăzute ale memoriei personajelor (spovedind bătrînele bisericoase, Liviu Ardeleanu își rememorează copilăria claustrată; evocarea, de către Octavian Borcea, a ultimei bătăi aplicate copiilor, prilejuiește trecerea în revistă a progeniturii sale etc.), execută dese reîntoarceri, planurile trecut-prezent se succed într-un montaj adesea iscusit, uneori stîngaci. (dedublarea din tren a lui Onișor). Structura cărții se complică prin apariția altor nuclee de acțiune Ion Cireș, Onișor, Nicodim); se simte aici o indecizie a prozatorului, tentat să dea o extindere prea mare, elementelor episodice. Inițial subordonate, ele tind să concureze la un moment dat linia principală a romanului. Crizele de misticism ale lui Nicodim și avatarurile sectei sale rămîn complet exterioare, în legătură cu președintele gospodăriei și activistul de partid, scriitorul insistă prea mult asupra unor date biografice, și mult prea puțin asupra unui aspect infinit mai interesant în acest caz: modul practic în care Cireș și Onișor au contribuit la dislocările masive, lente, din conștiința lui Octavian Borcea. Incursiunile în trecutul lui Ion Cireș sînt mai degrabă pretexte pentru a denunța — pentru a cîta oară? — farsa partidelor istorice, angajate mereu într-o rivalitate grotescă. Cititorului îi trebuie un anumit efort pentru a regăsi firul director al cărții: frămîntările lui Octavian, Ion Brad a avut prevederea de a nu-și pune personajul principal să monologheze excesiv. Prea multă introspecție ar fi fost nepotrivită în acest caz. Vinovăția produce în Borcea o stare apăsătoare, de continuă iritație, un sentiment de nemulțumire generală, care doar uneori se cristalizează în scurte deliberări. Octavian ca și Liviu Ardeleanu (îi uneso situații sufletești analoage: amîndoi descoperă la baza existenței lor, în lumina mai vie proiectată de socialism asupra raporturilor dintre oameni, grave erori pe care încearcă să le repare) sînt caractere cu un remarcabil relief, prilejuind romancierului pagini de proză densă, viguroasă, adesea elevată (Noaptea de dragoste dintre Ardeleanu și Savcta are solemnitatea unui ritual). Păcat că I. Brad s-a lăsat inoportun tentat, în final, de persiflarea facilă a cabotinajului ecleziastic, periclitînd o idee de efect, aceea a parastasului care trebuia să pecetluiască unitatea refăcută a familiei și împăcarea definitivă cu sine a eroului. Tonul narativ, aici, ușor caricatural riscă să dizolve gravitatea necesară momentului.

Romanul lui Pop Simion, *Triunghiul*, execută, imediat după luarea startului, o largă acoladă în timp. Minerul Ion Chirilă refuză, scandalizîndu-și tovarășii de muncă, să preia conducerea unei echipe codașe din care face parte Ștefan Clej. Faptul intrigă. Ghicim în gesturile nereținute ale lui Chirilă dureri refulate, avem presimțămîntul unei destăinuiri revelatoare care într-adevăr nu întîrzie să se producă. Într-o seară ploioasă, Chirilă își povestește viața secretarului de partid, Iluț. Scriitorul se substituie personajului său și evocă vicisitudinile lui Chirilă, ale Leontinei și ale lui Ștefan Clej, pe care războiul i-a îngrădit într-un triunghi al neliniștei. După un lung ocol narațiunea se reîntoarce în punctul de plecare. Resortul acestei lungi retrospective e speranța firească a unei descătușări pasionale și a unei confruntări eliberatoare. Supărăpe undeva, totuși, decalajul dintre ceea ce ne comunică prozatorul, și ceea ce putea ști, prin forța lucrurilor, mult mai puțin, Ion Chirilă. De asemenea cred că Pop Simion a mizat prea mult pe această răsucire retrospectivă a romanului. Ea explică dezechilibrul lui Chirilă (bețiile sale lungi și triste) și atitudinea sa față de Ștefan Clej dar nu implică elementele morale în stare să schițeze și calea ieșirii din impas. Rememorarea nu înseamnă restructurare. Stabilirea de către Chirilă, în final, după revenirea narațiunii în planul prezent, la un alt nivel de înțelegere, a unor noi raporturi cu Clej și Leontina, mi se pare prea promptă pentru a fi întru totul verosimilă.

Cele cîteva considerații pe marginea unor romane recent apărute au încercat să arate dependența unei modalități de compoziție de o anumită tipologie. Firește că această determinare nu are un caracter mecanic, după cum nu e unică. Compoziția liberă, sincopată, cu reîntoarceri și suspensii își poate afla și alte justificări. Dar aceste rînduri nu și-au propus un examen exhaustiv al problemei.

Valeriu CRISTEA

MOMENTUL ACTUAL ÎN PROZĂ

(Urmare din pagina I)

criere a prozatorului atunci cînd zugrăvește scene din viața de sat, atmosfera muncii, poezia nopților în cîmp, ba chiar cu un spor de expresivitate provenită din faptul că toată evocarea se face indirect, prin intermediul confesiilor ce și le fac eroii, prin suprapuneri de perspective și schimbări de unghiuri. Fără îndoială că aici putea să funcționeze un mai sever criteriu al măsurii, un simț al concentrării mai sigur care ar fi îndepărtat o anumită senzație de artificiozitate resimțită pe alocuri — (lucrul l-am spus și cu alt prilej). Dar asta e de-acum o chestiune ce nu mai ține de insuficiența modalității ci de felul în care scriitorul o practică (în cazul de față nu peste tot în chip fericit).

Că fenomenul semnalat (accentuarea interesului pentru proza de analiză) e real mi-o confirmă și evoluția din ultima vreme a lui Eugen Barbu. Acesta s-a manifestat totdeauna, nu numai în literatura sa dar și programatic, ca adept al comportamentismului, punct de vedere pe care — în termeni foarte expliciți — îl reia și într-o intervenție recentă: „Mărturisesc că analiza psihologică (adică acea invenție a autorilor despre sufletul omenesc pornită de la intuiție și presupunere și cel mai adesea de la mica experiență personală) mi se pare depășită". („Romanul și problemele sale actuale", „Luceafărul" din 24 octombrie). Barbu privește cu suspiciune ceea ce numim de obicei capacitatea unui scriitor de a se substitui personalității eroilor, de a le ghici frămîntarea interioară, mai ales cînd opera nu are un caracter de confesiune personală. Desigur ideea nu e nouă, o aflăm și la Camil Petrescu care ajungea la concluzia că autentic în roman nu poate fi decît ceea ce e relatat la persoana întîia. Eugen Barbu optează pentru altă soluție, preferînd să se retragă în spatele eroilor, lăsîndu-ne să le deducem mișcarea sufletească din comportare, din felul cum acționează. Așa procedase în „Groapa" și mai cu seamă în „Șoscaua Nordului". Iată însă că în „Pacerea lumii", cartea sa cea mai nouă, principiile formulate mai sus nu mai sînt urmărite cu toată rigoarea și, cel puțin în secțiunile care înfățișează frămîntările lui Filipache sau drama Evei, asistăm la întinse incursiuni analitice în care tehnica monologului interior, bazată pe „intuiție" și „presupunere" nu este evitată. Aș aminti de asemeni nuvele ca „Domnișoara Aurica" sau „De-a viața și de-a moartea" incluse în volumul „Prînzul de duminică". Așadar, ceea ce scriitorul respinsese teoretic, admite pînă la urmă în creația sa, iar efectele în genere, nu mi se par negative. Și aici, stilistic, Barbu rămîne Barbu, dar cîmpul investigației sale cîștigă o dimensiune în plus.

E de la sine înțeles că prezența acestei tendințe spre analiză în proza actuală nu trebuie absolutizată. E vorba mai degrabă de îmbinarea mai multor formule epice în cadrul cărora descifrăm aceeași năzuință a prozatorilor de a cunoaște cît mai mult din psihologia bogată în manifestări și infinită în nuanțe a omului contemporan. Și la D. R. Popescu și la Eugen Barbu am văzut că elemente aparținînd diverselor modalități nu se exclud ci coexistă fructuos. Aceeași situație și în scrierile altor autori apărute în ultimul timp. La I. Lăncrănjan, cadrul auster al epicii ardelenești este spart de valurile impetuosului torent liric, întrerupt însă și acesta de frecventele introspecții. La fel în cartea lui Ion Brad, „Descoperirea familiei". Descinsă tot din școala ardelenească a romanului („Mara", „Ion"), unde prima observarea obiectivă a mediului uman, ea își apropie și experiențe ale prozei psihologice mai noi: delimitări imprecise între realitate, vis, amintire, reîntoarceri în timp etc. (mai ales în episodul preotului Ardeleanu). La Pop Simion, în „Triunghiul", sînt valorificate, în planul expresiei, unele mijloace ale reportajului, în scopul dinamizării stilului dar preocuparea fundamentală rămîne aceea de a sugera semnificația proceselor interioare trăite de eroi.

Dar subliniem încă o dată că problema nu e numai de procedee, de tehnică ci, în chip precumpănitor, de conținut. Atenția în creștere pe care proza noastră o acordă analizei fenomenelor morale, spiritualității tot mai bogate a omului contemporan, nu poate fi despărțită de faptul că în actualele împrejurări principalele înfruntări dintre nou și vechi au loc în sfera conștiinței, sediul unor adînci și nu odată dramatice mutații, de un interes inepuizabil pentru literatură.

G. DIMISIANU

GUST ŞI OBIECTIVITATE

(Urmare din pagina I)

care sînt realmente atîntați unii poeți, din care se dau citate copioase și indiferența, răceala (ca să nu zic disgrația) cu care sînt tratați alții. Preferințele n-ar șoca dacă nu s-ar referi la sentimentul timpului în poezie, deci, la atitudinea poetului față de aceste zile, față de socialism. Astfel filozofia timpului este văzută, în poezia lui Ilie Constantin cam astfel: „Poetul Ilie Constantin este emoționat de momentul unic în care el, împlinind 24 de ani, Pămîntul va sări special pentru aceasta pe-o orbită nouă", sau: „Timpul se prăbușește ca un trecut asupra omului, nimicindu-l. Imaginile timpului devin imagini ale morții și în poemul lui Ilie Constantin Tristețe aparentă, în care acesta prevede moartea lui de peste douăzeci de ani sau mai puțin". Tot așa, „Veronica Porumbacu se întreabă dacă își va întîlni iubitul în țara umbrelor, iar apoi, observă că balanța cîntărește faptele noastre aici pe pămînt și că, după moarte, umbra omului nu mai poate adăuga nimic la greutatea lor". Și încă un citat: „Există și un astfel de ralentando, datorat nu bucuriei dragostei ci amărăciunii care pulverizează timpul, pentru că, în absența iubitului, ora se golește de sens".

Nu sînt citate alese cu viclenie, ci sînt exemple care exprimă un ton. Și s-ar putea da și altele unde se analizează felul în care un poet sau altul trăiește sentimentul timpului. Numai că într-o frază sînt apoi expediați în grabă, cîțiva poeți, printre care și subsemnatul, pe motivul că ei avînd o poezie politică, frustă, sînt scutiți de-a mai filozofa asupra timpului și-l admit ca pe un postulat: ... „pentru Ion Horea, Al. Andrițoiu, Ion Brad, Tiberiu Utan, și alții, maturitatea înseamnă virsta activității fecunde..." „Trecerea timpului nu provoacă în opera acestor poeți, întrebări dureroase ci, cel mult, o ușoară melancolie"... „De aceea singurele imagini care traversează opera lor sînt cele ale amintirilor". Apoi un citat din Utan și trecerea la alte probleme. Să fie oare amintirile singura imagine care ne traversează opera?

N-aș vrea să se creadă că măsor cu centimetrul spațiul ce mi se acordă mie și colegilor mei, în articole. Dar o atitudine loială îl putea face pe Sorin Alexandrescu să analizeze numai unele cărți, acele care-i sînt aproape de inimă, întrucît nici nu șochează faptul de a nu fi prețuit, ci faptul de a-ți fi rău tălmăcită atitudinea pe care o ai față de secol, după ce ți se spune că „profesezi o poezie politică".

Articolul lui Sorin Alexandrescu mi-a adus aminte că observații asemănătoare avusesem după lectura articolului Poezia — expresie a demnității umane publicat în revista Secolul 20 Nr. 5 a.c. Autorii, Nicolae Manolescu și Dumitru Micu, analizează poezia noastră contemporană, cu clasificări și ierarhizări de istorie literară. Prestigiul și destinația revistei dau articolului o autoritate pe care el nu și-o merită în întregime. Scris frumos, cu un stil care dă criticii noastre literare încă o nuanță, articolul are, fără îndoială, virtuțile lui. Este cuprinzător analizată poezia lui Arghezi, arătîndu-ni-se, de pildă, că ultimele creații ale marelui nostru poet, sînt un elogiu adus senectuții ca înțelepciune și armonie în actul de creație și-n viață. Se descoperă în poezia lui Mihai Beniuc semnificații noi. Este prețuit la înalta lui valoare Miron Radu Paraschivescu, poet despre care critica noastră literară a întîrziat să-și spună ceea ce merită de spus cu prisosință.

Din păcate, însă articolul acesta are umbre. Lipsa lui de căpătenie mi se pare un exces impresionist care duce la o analiză mai mult a stilului cutărui sau cutărui poet, decît a conținutului de idei din operă. Această constatare nu trebuie interpretată sociologic. Nimenea nu neagă importanța deosebită a prezicării timbrului, profilului unui poet. Dar alunecarea peste gîndirea și simțămintele lui frizează deja estetismul.

De altfel și în creionarea profilurilor, autorii fac exces de literatură comparată. Astfel Veronica Porumbacu stă, la debutul său, sub zodia Mariei Banuș; Tiberiu Utan descinde din Iosif, la Cicerone Theodorescu e amintit Ion Barbu; la un moment dat Miron Radu Paraschivescu cîntă livezile ca Pillat; Victor Felea e whitmanian; Ion Horea e înrudit cu poetul latin al Georgicelor; iar eu cu Topirceanu. Sînt poate uneori observații adevărate, dar și, uneori, neîntemeiate. De altfel și comparațiile făcute între poeții de azi sînt excesive și uneori artificioase (între Baconsky și Nina Cassian, de pildă).

Cred că autorii au adus uneori din condei aceste comparații și compartimentări, pentru o ordine interioară, a articolului, de dinainte stabilită. Dacă pe mine personal, eticheta de ironist și sentimental nu mă deranjează, cred că sub ea n-au ce căuta nici Utan, nici Rău. În genere, asemenea catalogări lasă impresia încrengăturilor și claselor din biologie. Sau parcă am fi tratați după stirpe și ticuri.

Imaginea cam unilaterală a poeziei rezultă, în acest articol, și din neglijarea cu tot dinadinsul a unor talente care, bune sau rele, există totuși. Este cazul lui Aurel Gurghianu, cel al lui Anghel Dumbrăveanu și al tinerilor poeți ieșeni. La fel al lui Nicolae Tăutu. O mare nedreptate i se face lui Victor Tulbure despre care se spune, de altfel, un neadevăr: că s-ar fi manifestat mai cu succes în poemele epice. Aceste poeme epice sînt, în fond, unul: Vară fierbinte, Balada Scînteii fiind lirică. De fapt, trebuia spus că tocmai poezia lirică îi vine bine lui Tulbure, el fiind un liric prin excelență. Se poate oare trece atît de ușor peste acest pasionat cîntăreț al patriei sale, peste patriotismul vibrant al poeziei lui? Nu pot pricepe nici nedreptatea făcută regretatului Mihu Dragomir, poet plurivalent și virtuoz al muncii pe manuscris. Despre el se spune însă, vai!, lucruri pe cît de puține pe atît de superficiale. Toate acestea și încă altele, m-au nemulțumit în articolul celor doi critici atît de înzestrați. Și mă gîndesc, nu fără grijă, că o astfel de imagine a poeziei noastre trece, cu revista, peste hotare și creează impresia că lucrurile ar sta tocmai așa.

Această împingere a preferințelor peste limitele obiectivității are efecte dăunătoare nu numai asupra imaginii pe care ne-o facem despre poezia noastră contemporană, ci și asupra actului de creație însuși. Ea dă curaj și aripi unei poezii nu o dată strict caligrafice, exercițiului de stil golit de conținut. Căci trebuie să recunoaștem cu sinceritate că, în ansamblul valoros și substanțial al poeziei noastre, apar uneori asonanțe: poezii de intimă cochetărie, sau lugubre, sau, pur și simplu, fără sens. Goana după originalitate, după o efigie proprie cum n-a mai fost alta, duce citeodată la uitarea scopului artei. Uităm de ce scriem și pentru ce. Iar o bună parte de vină pentru asemenea răzlețe neajunsuri o poartă și critica noastră prin accentele ei uneori prea subiective.

Personal cred că aceste tare pot dispărea fără prea multă dificultate, prin întărirea spiritului de răspundere al criticului, și al poetului însuși și nu mă îndoiesc că va fi așa.

Al. ANDRIȚOIU

UN BĂTRÎN POET A MURIT

Cu Radu D. Rosetti se călătorește un poet de altădată. Dar nu reprezentantul acelei *boeme* ce-și justifica talentul doar prin lavalieră și-și etala lirismul prin exagerate plete, într-o dezgustată silă de tot și toate. Un om sărac care a-nvățat carte; un muncitor asiduu; un călător înamorat de mereu alte zări; un gazetar corect. Și mai presus de toate — un om bun! Acesta a fost Radu D. Rosetti.

Cînd am aflat dureroasa veste, am suferit. Mă legau de bătrînul bard trei decenii de prietenie. Și m-am întrebat: cîți ani să fi avut? Fără voie aproape, am tras un volum îngălbenit din raft: *Epigrame* de Radu D. Rosetti. Pe copertă, un chip băiat și tînăr, cu ochi senini, cu zîmbet vag. Data apariției: 1894. Iacă șaptezeci de ani numai de-atunci. Șaptezeci!...

Luați seama: omul ce-l regretăm astăzi l-a cunoscut pe Caragiale, pe Coșbuc și Vlahuță; a fost coleg de școală cu Șt. O. Iosif; amic cu Dimitrie Anghel; adversar, în interminabile războaie epigramatice, cu Cincinat! O pleiadă de artiști, un șir de *nume*, un fragment de istorie literară românească, ne părăsește cu el.

Precum mulți din tovarășii lui de scris, ca să trăiască, trebuiau — pe-atunci — să trudească în funcții nepotrivite aplicației lor, Radu D Rosetti a fost avocat. Dar unul cinstit! Care purta, cum zice Cincinat Pavelescu, *„o inimă în loc de cod"*.

Nu o dată l-am auzit pe Rosetti oftînd:

— În sălile palatului de justiție unde m-a dus proza vieții, pledez, aproape totdeauna, la juriați. Cerc să ajut pe atîția naufragiați ai existenței...

Și era îndeobște cunoscut că, atunci cînd împricinatul îl întreba de onorar el răspundea cu o vorbă latinească, „ad libitum". Și adăuga repede: „cît poți; iar dacă n-ai, nu e nimica..."

Din proza vieții el a tescuit o proză literară. Sînt remarcabile, cu osebire, notele lui de călător: spre capul nord, „prin pravoslavnica Rusie", în America ori spre Orient, pretutindeni l-a purtat îmbătătorul dor de ducă. Și, de pretutindeni, a cules impresii, observații, elemente caracteristice, înfățișate, simplu, dar nu fără sentimentul nostalgic al depărtărilor, fără voioșia ori melancolia veșnicului „mai departe"...

Schimbările fundamentale din țara noastră l-au găsit, pe cîntăreț, la o vîrstă înaintată. Dar sufletul lui, mereu tînăr și entuziast, a fost alături de cei mulți și s-a bucurat de biruința lor.

Îi propusesem — și convenise — despre atîtea episoade literare ce trăise, despre atîți scriitori ce cunoscuse, să-mi dicteze cîte ceva. Zic „să-mi dicteze" pentru că, ultimii ani, maestrul era fără vedere.

Seninătatea și calmul însă nu l-a părăsit nici în acest răstimp al nopții ce premergea noaptea cea definitivă, a marelui nimic...

Radu D. Rosetti pleacă lăsîndu-ne amintirea, pură, a unui artist onest și — ceea ce e încă mai rar — a unui *om* de negrăită și vrednică omenie.

Horia OPRESCU

J. BYCK

Cred că nu este nimic mai greu decît să fim obligați să schimbăm dintr-o dată „prezentul" în „trecut" atunci cînd ne despărțim pentru totdeauna de o persoană prețuită și iubită.

Astăzi trebuie să folosim timpul trecut pentru a evoca pe scurt activitatea și personalitatea complexă a celui care a fost prof. univ. J. Byck

Profesor de vocație, după ce a slujit cu pricepere și talent învățămîntul mediu, Jacques Byck a fost numit la fosta Facultate de Filologie după eliberarea țării de sub jugul fascist. De atunci și pînă în ultimele sale clipe el a îndrumat cu competență generații întregi de studenți dezvăluindu-le tainele gramaticii, arătîndu-le frumusețea limbii literare și îndemnîndu-i spre cercetarea limbii vechi și înțelepte din textele secolelor trecute.

Elev eminent al lui O. Densusianu și I. A. Candrea, prof. Byck s-a dedicat din tinerețe studiului științific și ne-a lăsat o operă lingvistică și filologică valoroasă.

Prof. J. Byck a adus contribuții de seamă, apreciate atît în țară cît și peste hotare, în variate direcții: gramatică, vocabular, limbă literară, stilistică, istorie a limbii, limbă veche românească. Lucrările, studiile și articolele sale (în număr de peste 50), scrise cu o mare eleganță a stilului, oglindesc un savant de o sensibilitate sufletească deosebită, cu o rară capacitate de a înțelege și a explica subtilitățile limbii române și de a pune la punct — cu competență și originalitate — probleme controversate.

De o exigență față de sine uneori exagerată, prof. Byck a părăsit o masă de lucru plină de lucrări începute dar încă nefinisate sau terminate dar încă neîncredințate tiparului, dintr-un prea mare scrupul față de cuvîntul scris. Minuțiozitatea, considerată de unii ca inutilă, l-a caracterizat pe prof. Byck și a constituit temelia edificiului durabil alcătuit de opera sa, din care generațiile viitoare vor avea totdeauna de învățat.

Pasionat de problemele de gramatică, după ce a colaborat la diverse manuale și în calitate de coautor cu acad. prof. Al. Rosetti la gramatica limbii române, prof. Byck a fost unul dintre cei mai activi colaboratori la redactarea gramaticii Academiei (ed. I), contribuție pentru care i-a fost decernat titlul de laureat al premiului de Stat.

Cunoscător profund al limbii noastre vechi, prof. Jacques Byck ne-a lăsat una dintre cele mai bune ediții de texte din sec. al XVII-lea, „Cazania lui Varlaam" apărută în 1943, culegerea de texte „Texte românești vechi" și „Cuvente den bătrîni", ediție selectivă a lucrării cu același nume a lui B. P. Hasdeu, traducerea în limba română și redactarea indicelui monumentalei lucrări a lui O. Densusianu „Histoire de la langue roumaine". Prof. Byck a militat toată viața pentru exactitatea transpunerii textelor mai vechi și mai noi, și de aceea a fost partizan al translitterației, sistem recunoscut pînă astăzi, cînd nu s-au rezolvat o serie întreagă de probleme de fonetică și de grafie, ca singurul care garantează reproducerea fidelă. Multora dintre tinerii săi colaboratori, prof. Jacques Byck le-a trezit interesul pentru limba veche românească, mai cu seamă în cadrul colectivului de texte vechi românești condus de el la Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R.

Problemele de filologie au fost abordate de prof. J. Byck fie practic, prin excelente ediții de texte despre care a fost vorba mai sus, la care nu trebuie să uităm a adăuga ediția Țiganiadei de Budai-Deleanu, cît și teoretic în numeroase articole, unele dintre ele publicate, pentru mase mai largi, în Gazeta literară al cărui colaborator asiduu a fost. Să amintim printre altele titlurile articolelor „Despre limba noastră literară", „În legătură cu dezbaterile privitoare la limba literară", „Despre stilul scriitorilor", „Putință filologie", „Editarea clasicilor noștri", „În legătură cu baza limbii noastre literare", „Formarea limbii noastre literare" etc. Dotat cu un ascuțit spirit critic, prof. J. Byck a adus valoroase contribuții și prin aceste articole la elucidarea problemelor de bază ale limbii literare.

Principiile filologiei și tematica unui curs de filologie română pentru studenții facultății de limba și literatura română — vechi deziderat al prof. J. Byck — au fost expuse în articolul său apărut în Lupta de clasă, nr. 7 din 1963.

Pentru meritele sale de vechi pedagog și distins om de știință, Consiliul de Stat al R.P.R. i-a conferit recent profesorului J. Byck, cu prilejul Centenarului Universității, ordinul muncii cl. III-a.

Prin dispariția eminentului profesor, corpul didactic al Facultății de limba și literatura română a pierdut un coleg distins și iubit, iar Gazeta literară un colaborator de elită.

Florica DIMITRESCU

POŞTA REDACŢIEI

Ier. V. (Loco): Încercare stîngace tipică de a „crea atmosferă" prin trunchierea tendențioasă a citatelor. Nu se văd „progrese deosebite" în aplicarea acestei puțin onorabile metode străvechi (poate și datorită absenței umorului) și firește, nu putem vedea, din păcate, semne bune în asemenea preocupări mai apropiate de mistificare, decît de critica onestă, bineintenționată. Stăruiți totuși în continuare, cu mai multă inspirație și bună credință. Vă dorim succes și vă așteptăm ca pe un [illegible] copt. Deocamdată, nu (—mai atît)!

MUREȘAN I. ICLĂNZANU: Sînt semne bune, de progres, mai ales în „La marginea lumii", „Regăsirea", „Penultima stație". Stăruiți mai departe și țineți-ne la curent. (Poate găsiți și o semnătură mai puțin complicată). nou.

RADU ȚUCULESCU: Vă veți lămuri singur citind mai mult, mai variat, urmărind presa literară, studiind. Asta vă va ajuta să obțineți rezultate mai bune și în scrierile dvs. care, deocamdată, sînt la un nivel modest, de exercițiu incipient. E greșit însă și primejdios pentru evoluția dvs să credeți că „majoritatea oamenilor" se găsesc la acest grad scăzut de înțelegere și apreciere a literaturii contemporane, la care vă aflați.

CARMINA PAVIC: Sînt niște file de album liric, nu lipsite de sensibilitate și de un anumit fream, dar nu deajuns de concludente în privința posibilităților autoarei lor. Mai trimiteți.

ANCA STĂNESCU: Adresați-vă revistelor pentru copii și tineret

PUFU VALERIA: Din ce în ce mai bine, mai ales „Lumina" „Bogată sînt", „Autobiografie". „Te rog". Mai sînt pe ici, pe colo asperități în versificație, cîte o imagine realizată pe jumătate, dar perspectivele sînt bune. Continuați și țineți-ne la curent (Adăugați vitoarelor manuscrise și cîteva date autobiografice).

GEORGE IARIN: Am primit cele cîteva plicuri, inclusiv schița (interesantă și ea) și ne bucurăm de evoluția frumoasă și plină de prespective a manuscriselor trimise, de seriozitatea și temeinicia eforturilor dvs. După cum v-am promis, vom publica în curînd cîte ceva.

MIRINA — Brașov: În „Regăsire" și mai ales în „Acuarelă" condeiul dezmorțit, pare să-și recapete elanurile („Cîntec pentru Iași" e o compunere cuminte, versificată mădăios și sigur, dar fără „lungime de undă"). Stăruiți cu încredere și ambiție și țineți-ne la curent.

OLIMPIU VLADIMIROV: După o asemenea pauză, ne-am fi așteptat la unele progrese, — din păcate nu prea se văd (ba, parcă, dimpotrivă). Pentru discuții mai ample, însă, vă rugăm să treceți pe la redacție, la secția de poezie.

I. Călbureanu, Dinel Ghenghea, Pop Ioan, Drăgușin Ștefan S. Giurgiu, Ion D. Zamfirescu, Petre S. Dimitriu-Tansa, Petre Bînă, G. Defta, Costea Titeanu, Vasile Pop, Ion I. Erceanu: compoziții relativ înaripate, dar modeste, fără calități deosebite.

MARGA ALBESCU: Lucruri interesante, îndrăznețe, pline de sensibilitate și de lirism. Firește, sînt și destule neglijențe, sovăieli, inerții naiv-școlărești, dar drumul e bun și semnele pline de făgăduieli. Trebuie, așadar, să luați în serios acest început și să-i dăruiți toată atenția, rîvna și pasiunea. Așteptăm vești din ce în ce mai bune. (Adăugați și o scurtă prezentare autobiografică).

MARIN VÎRTOSU: Sînt aceleași fulgurații lirice risipite și tulburi, fără acel spor decisiv de limpezime și organizare pe care-l așteptăm. Scrisoarea, cultivînd telegrafice mistere și exclamații, nu e nici ea de natură să ne edifice asupra gîndurilor și posibilităților dvs. Așteptăm vești și manuscrise mai clare.

HOLBAN ION: Semne îmbucurătoare de înnoire și progres, se văd în „Cuceriri", „Copilăria", „De ce m-ai mințit", „Înnoire". Continuați, cu și mai multă exigență și stăruiți, și mai trimiteți din cînd în cînd.

DINU SORIN: Angajamentul, ambițios, vă face cinste. Ne vom bucura să-l îndepliniți cît mai curînd, depășind amenințările retorismului prozaic, aglomerarea de verbe uneori fără acoperire lirică, anecdotica de nivel scăzut, neajunsuri care stăruie încă în manuscrisele dvs., altminteri în vizibil progres. „Cuvîntul mîndru"' „Firul Ariadnei". „Prometeu". adeveresc șansele reale ale viitoarelor biruințe. Le așteptăm cu încredere.

POPA ELENA: „Luna și tu" e ambițios vă face cinste. Ne vom trimise, deși unele sovăieli nu lipsesc, iar versurile finale rămîn obscure și enigmatice. Celelalte poezii sînt exerciții naive de început, scrise probabil mai de mult. Ar fi bine să ne trimiteți un buchet mai mare din lucrările cele mai recente, ca să ne dăm seama mai bine de puterile și perspectivele dvs. Anexați și o scurtă notă de prezentare.

FLOREA VICTOR: Trimiteți manuscrisele și vom vedea. S-ar putea să fie — cum spuneți — „extrem de plăcute și variate, redate într-o formă plăcută și destul de interesantă", deși (ca să fol

CĂRȚI ȘI IDEI

JAMES JOYCE

IN COLECȚIA „ECRIVAINS DE TOUJOURS" *)

Reîntîlnirea cu Joyce la mai mult de treizeci de ani de la primele revelații ale scrisului său, acum cînd artistul, tel qu'en lui même, și-a sfîrșit curba evoluției, poate însemna o regăsire, un prilej de stratificare a vechilor impresii de lectură, dar și o încercare de situare critică.

Fără îndoială, contactul prim cu această operă, este mai degrabă descurajator, pentru un cititor neprevenit. Apropierea — desigur, nu cuprinderea universului joycean — este păzită de o îndoită dificultate, presupunînd, poate, o inițiere în tehnica poetică și în simbolica lui Joyce. Este ceea ce prilejuiește în primul rînd prezentarea lui Jean Paris, Joyce par lui-même, „Aux Editions du seuil", colecția „Ecrivains de toujours".

Proza poetică a suferit, de la jumătatea secolului trecut, sensibile modificări de structură. Nu le vom amănunți aici. Vom aminti de pildă numai folosința monologului interior căruia avea să-i fie tributar James Joyce. Apărut nu ca o elaborare deliberată, ci ca un nou mod de expresie, destinat să releveze stări de suflet nedeterminate, confuze și vagi, monologul interior a fost folosit fragmentar de Dostoievski, Browning sau Tolstoi, pentru a ajunge la dezvoltare într-o carte a lui Edouard Dujardin, care a dat și o formulare critică a noului mod de expresie. Procedeul formal, folosit de mai mulți scriitori (Schnitzler, de pildă) și-a aflat, însă, o dată cu apariția operei lui James Joyce, Ulise, împlinirea.

Precedat de mai multe lucrări, în care revoluția tehnică nu se făcea încă presimțită, Ulise spulberă total vechiul mod de a scrie. Autorul își propune să restituie în carte existența, în integralitatea ei: viața interioară a eroilor și tumultul unui oraș, în varietatea aspectelor și mediilor sale. El nu se oprește la suprafețe, nu descrie: el sugerează, reconstituie, prezintă direct, în fragmente învălmășite, stări de suflet fugitive, tablouri exterioare rapide, fragmentare. Eroii sînt intuiți dinlăuntru, în momentele de elaborare ale gîndirii, în reacțiile lor imediate, în contactul lor repetat cu ambiențele pe care le străbat de-a lungul acțiunii. Totul este mobil, schimbător: un gînd se risipește înainte de a se preciza: o vibrație de simțire expiră, fără să fi fost deslușită; tumultul exterior se răsfrînge în conștiințe, în scurte și trecătoare impresii, care se înregistrează de eroi aproape automat. Personajele cărții trăiesc cu intensitate, de la luciditatea veghei la starea fumurie suscitată de vaporii alcoolului, sau la halucinația oboselii. Ei trec, în cursul acțiunii romanului, dintr-o redacție într-un cimitir, rătăcesc pe străzi, poposesc în bolgia unui lupanar sau pe o plajă, intră într-o clinică, se agită, discută filozofie, își plimbă pașii pe cheiuri, poposesc într-o bibliotecă, într-o sală de concert, trec prin baruri și magazine, totul într-o succesie halucinantă de imagini, de impresii, de tablouri, de interferențe între gîndurile lor și ambianța multiplă și fremătătoare a orașului.

Cititorul se află în fața unei opere de vaste dimensiuni, cam o mie de pagini, care tinteşte reconstituirea exhaustivă a unui colț de lume, Dublinul, într-o anumită zi, (mai precis, în ziua de 16 iunie 1904). Monumentala lucrare cuprinde desfășurarea unei singure zile. Dar în acest răstimp, Joyce își propune să restituie totul într-o sumă de viață, surprinsă în instantanee repezi, impresioniste, în trecere directă, neașteptată, de la planul sufletesc la cel obiectiv, de la gînd la faptă. Separația dintre niveluri de viață dispare, în viziunea poetului. Înaintea lui, înaintea noastră, a cititorilor, se desfășoară o vastă frescă mișcătoare, vinzolită, derutantă: cadrul se încheagă din imponderabile, din fragmente, din date fugitive. Asistăm în opera lui Joyce la elaborarea primă a gîndului, înmugurind din tumultul organic, din fiziologie: la o embriologie interioară, nediferențiată, neformulată, și, în fapt, informulabilă, pe care, poetul încearcă totuși să o surprindă în statu nascendi, în clipele de gîngăveală interioară, cînd reminiscența, veleitatea turbure, fluturarea onirică, ideea nedeslușită, sînt încă cufundate în același halo interior. Joyce încearcă să desprindă simfonia plurală a vieții din „infinitii mici" ai existenței cotidiene.

Va trebui să convenim că o atare întreprindere nu putea fi săvîrșită cu mijloacele obișnuite ale expresiei literare, cu respectarea sintaxei și a regulilor gramaticale. Monologul interior, însuși, vorbirea lăuntrică, dezarticulată, nesupravegheată a omului singuratic, este depășit.

Iată pe unul din eroi, Bloom, oprit pe stradă, în fața unui afiș, pe care îl citește. Cum redă Joyce acest moment total de viață lăuntrică a eroului și de viață exterioară (a orașului)? Întretăind și confundînd planurile. Textul citit de Bloom, pe afiș, este redat cu litere aldine, dar întrerupt de zgomotele străzii (ritmul unui tramvai), de reflexii fugitive (o femeie trece prin spatele lui Bloom) și chiar de reacții fiziologice.

Vom avea din acest exemplu, o perspectivă atît asupra întinderii vieții pe care o descrie Joyce, cît și asupra tehnicii sale. Propunîndu-și să restituie totul, într-un suprem efort de descriere completă, Joyce nu se va da înapoi de la nici un spectacol și de la nici o veleitate umană, oricît de impură: de aici, spectacolul sordid, manifestările directe ale sexualității, sau numai lascivitatea, lubricitatea, așadar, pentru publicul prud, acuzarea de imoralitate; de aici, atitudinea complexă a autorului față de acest nesfîrșit și schimbător virtej al vieții: amestec de satiră necruțătoare a unei societăți, de bufonerie și umor, de profanare, de amărăciune, de întîrziere în echivoc, în grotesc și ironie reținută, amestec de protest, parodie, mistificare, farsă și, totuși, de participare.

Aducerea unui atare univers mental nu se putea face decît cu mijloace narative noi. Folosind vechile resurse ale expresiei (în capitolul VII, ne informează Jean Paris, Joyce recurge la nu mai puțin de 96 figuri de retorică!) romancierul va introduce într-o vastă mișcare mareică, destinată a îmbrățișa toate înfățișările existenței și mișcările sufletești, rînd pe rînd, sau laolaltă: monologul interior în desfășurarea dezarticulată, discontinuă, poticnit în reticențe, sincope, suspensii sau foarte adesea, cuvinte întrerupte; interjecția, apostrofa, asonanța, onomatopeea sau rima, enumerația copioasă, jocul de cuvinte, savant sau facil, aluzia și asociația neprevăzută, chemate să dea monologului un mers în zig-zag, sau conturnat, în nesfîrșite meandre; expresia aproximativă sau improprie, urmată de cuvîntul crud, de vulgaritatea compactă, sau de vaste luminișuri către regiuni eterate. Vehemența lăuntrică a autorul îi se vădește printr-o nesfîrșită varietate a ritmului, prin dislocarea frazei, prin folosirea de cuvinte argotice, prin cuvinte compuse, prin cuvinte deformate, prin savante decantări verbale.

Ne aflăm în fața uneia din cele mai temerare experiențe lite are. Dar Joyce nu avea să se oprească aci. Undele pricinuite de apariția acestei cărți nu se potoliseră, cînd autorul începea o nouă lucrare, care avea să depășească toate îndrăznelile înfăptuite în Ulise. Intitulată provizoriu Work in progress (Operă în mers) Joyce avea să o numească pînă la urmă Finnegans Wake (Veghea finiganilor). Asistăm aici la prelungirile pînă la ultimele consecințe ale premizelor puse de Ulise. Cuvîntul își pierde în această ultimă lucrare, autonomia, densitatea, puterea lui evocatoare obișnuită. El este supus unei triturări și unei turnări în noi forme. Asemeni construcției verbale onirice, poetul dislocă cuvîntul, îi îmbogățește semnificația cu noi armonice emotive (de exemplu: în loc de „Déperissait" folosește „dépyrrhissait" amplificînd rezonanța afectivă a cuvîntului, prin încorporarea numelui lui Pirus); Joyce creează forme verbale din două sau trei cuvinte diferite (alt exemplu, redat în limbra franceză de Joyce și colaboratorii săi: garciense — garce și gracieuse).

Apariția primelor pagini din această operă a descurajat pe mulți cititori și a produs stupefacție. Fragmentul Anna Livie-Plurabelle, publicat în La Nouvelle Revue Française (1 mai 1931), a fost rodul unei laborioase prelucrări a textului, de către șapte scriitori francezi și irlandezi, sub direcția lui Joyce. Elaborarea ultimă a textului de zece pagini: făcută pe un text inițial tradus de doi autori și revăzut de alți trei, ajutați de Joyce a durat 15 ședințe de lucru de cîte 3 ore, (cărora s-au adăugat alte două ședințe, pentru statornicirea textului definitiv!). Se poate vedea din această elaborare procesul de alchimie verbală la care tehnica joyciană a supus materialul expresiei poetice.

Tehnica narativă cu totul neobișnuită nu este, însă, singura dificultate ce se opune lecturii directe a textelor ultime ale lui Joyce. Lucrările sînt construite pe o vastă simbolică, pe corespondența între planul subiectiv și cel obiectiv al lumii. Încă din Portretul artistului în tinerețe, se vădește structurarea operei, pe simbolul labirintului. Fără îndoială și în această direcție Joyce are precursori depărtați sau apropiați. Am putea stabili chiar o apropiere între simbolica joyceană a labirintului, înfățișînd meandrele interioare ale eroului său, numit de altminteri Dedal, și anume simboluri ale romantismului german. Credem că nu greșim dacă sugerăm o paralelă între labirintul lui Joyce și mitul hrubei, al minei, al adîncimilor pămîntului, ca simbol al vieții interioare, din Heinrich von Ofterdingen, de Novalis.

Dar simbolica, mai degrabă simplă, directă, din Portret se lărgește pînă la o construcție stufoasă, susținută, multiplicată, pe planuri numeroase, legînd cartea lui Joyce de miturile Odiseei. Dacă labirintul din Portret, deschidea, vastă, la sfîrșitul cărții, perspectiva libertății, în Ulise, rătăcirea eroilor prin capitala Irlandei, închipuie nu numai lumile mitice ale lui Ulise, Icar sau Telemah, dar o înfățișare a orbitei întregii vieți umane, ajungînd la o identificare a realului cu simbolul și la stabilirea unor corespondențe apropiate între anume episoade ale epopeii homerice și scene ale operei lui Joyce, petrecute la anumite ore. La aceasta se adaugă o simbolică paralelă a anumitor organe omenești (rinichi, ficat, inimă etc.) cu anumite forme de artă, utilizate de autor, ca anumite culori preferate pe rînd de el, o simbolică de ordin cosmic ș.a.m.d. Se înțelege că aceste sublimări a materialului concret și aceste corespondențe de planuri, urmărite pe nu mai puțin de opt registre statornicite în paralelisme stricte de Stuart Gilbert și reproduse în cartea lui Jean Paris cu explicațiile de rigoare, nu sînt la rîndu-le de natură de a îngădui o apropiere directă, imediată, a operei lui Joyce. Sîntem desigur mult depărtați de corespondențele transparente ale culorilor și vocalelor din Sonetul lui Rimbaud! Va trebui totuși, să arătăm că în ambiția lui de cuprindere a vieții prin mijlocirea simbolicei, Joyce anexează în ultima lui lucrare Finnegans Wake, și realitatea onirică, folosind procedee psihanalitice, pentru a ajunge la o înfățișare acoperită, a sensului general pe care l-ar avea după el întreaga istorie umană.

În fața operei, astfel înfăptuită, cititorul rămîne la început descumpănit. El va trebui să recunoască desigur, vigoarea avîntului poetic, noutatea îzbitoare a expresiei, îmbinarea într-o vastă construcție a tuturor artelor, călăuzite sub semnul tutelar al unei turburătoare simbolici. Rar s-a întîlnit o întreprindere poetică mai vastă a cărei înfăptuire să fie susținută printr-o mai amplă arhitectură. James Joyce, poetul vieții interioare, al subconștientului, al vieții frematătoare din jur, James Joyce, satiricul acerb al societății și vagabondul aerian al închipuirii, a născut să cuprindă astfel, prin experimentare verbală și prin corespondență simbolică, palpitul, multiplu și nedeslușit al vieții. Dar această supremă năzuință îi imprimă operei sale, credem, și un principiu limitativ. Revolta împotriva tehnicei poetice dusă pînă la poziția extremă, conduce adesea la obscuritate, confuzie, joc verbal, piruetă, și ceea ce e mai grav, la șaradă literară; iar multiplicitatea simbolurilor, rătăcește gîndul în țînuturi celoase din care semnificațiile se desprind cu greutate.

În adevăr, un text literar prelucrat cu perseverență de benedictin, în care se topesc aluzii, aluviuni și ecouri ale tuturor disciplinelor științifice, ale mai multor limbi sau argouri, în care se îmbină în fantezii sau creații verbale, formele de expresie cele mai insolite, ajunge fatal, prin concentrare, exces de densitate și ermetism, la un fel de rămășag tehnic, ca să nu zicem la un rebus sau un ieroglif. Expresia, căutînd mlădiere și suplețe dincolo de tiparele consacrate, necesită adesea, la lectură, nu numai un glosar, ci și un comentar, la fiecare rînd al textului. Opera poate satisface cerințele unui mandarinat intelectual, dar nu are, prin chiar excesul procedeelor, eficiență publică.

După 25 de ani de la moartea scriitorului, îi vom recunoaște operei sale vastitudinea elanului poetic, dar și limitele conținute în însăși structura ei internă. Accesibilitatea imediată nu constituie o condiție absolută a creației artistice, dar experimentarea excesivă și tehnica pentru tehnică, restringe fatal, însăși acțiunea de înrîurire exercitată asupra constiințelor. Chiar admiratorii lui Joyce, și printre ei Jean Paris însuși, recunosc că, împinse la limită extremă în Finnegans Wake, condițiile sale sfîrșesc ca la Mallarmé într-o autonegare a însuși actului creator, care rămîne un tragic soliloc.

Ion BIBERI

*) Jean Paris, Joyce par lui-même, Editions du seuil.

ATLAS LIRIC

OSKAR DAVICIO

Născut în 1909, Oskar Davicio este „unul din cei mai desăvîrșiți magicieni ai literelor jugoslave", după cum îl prezintă Zoran Mișici, în a sa „Anthologie de la poesie jougoslave" (Seghers, Paris, 1959). Davicio a făcut studii de limbă și literatură înaintea lui la Belgrad și apoi la Paris. A suferit mai multe condamnări și deținții pentru activitate comunistă și a luat parte activă la lupta pentru eliberarea patriei sale de sub jugul fascist. După eliberare, lucrează în presă, la „Tanjug" și „Borba" și în multe alte redacții. Își începe activitatea literară încă înainte de război, ca poet suprarealist. Chiar de la prima sa carte de versuri, se afirmă ca un talent foarte original, cu o sensibilitate proaspătă și directă, cu un timbru poetic deosebit și cu o mare inventivitate. Posesor al unei fantezii fecunde și sprintene, el lansează adevărate „roiuri metaforice pe care le integrează, de obicei, în sensuri și raporturi în general coherente, deși întotdeauna foarte îndrăznețe. După prima perioadă suprarealistă, Davicio își afirmă în „Copilărie" o afinitate neobișnuită pentru graiul oralului. „Hanna" aduce o nouă eflorescență de metafore, mult prea bogată uneori, precum și o notă de sensualitate. În ultimele culegeri „Flora", „Locuință în ochi", pare să revină într-o măsură la vechile experiențe, la jocul liber al asociațiilor, căutînd mereu însă o expresie poetică mai profundă, mai limpede, mai cuprinzătoare, și năzuind neîncetat, dincolo de variatele experiențe tehnice, să surprindă cît mai deplin orizonturile reale și aparente ale omului contemporan, să descopere și să descifreze lumea lui atît de complexă, de specifică, adesea inseizabilă. Davicio a scris și romane, unele remarcabile, și eseuri; este un apreciat scenarist și un bun traducător (Thomas Mann). Numeroase premii au încununat bogata și interesanta sa operă, din care prezentăm azi cititorilor noștri cîteva fragmente.

Copilărie

XII

Apoi, în adîncul oamenilor noaptea începu să plîngă,
Și oamenii plîngeau în noapte împreună cu ea;
Toată noaptea am rămas treaz,
Mi-am virit nasul peste tot,
Le-am vorbit tuturor,
Pînă la ziuă am sărit
Prin odaia în care plîngeam cu toții.

Apoi am ieșit
Din odaia întoarsă pe dos
Unde nu mai era nimic de făcut,
Și m-am dus să trezesc copiii din vecini:
— Ei, copii,
Eu am văzut în noaptea asta
Murind
Pe bunul meu bunicuț.

O, am văzut noaptea goală pușcă,
Am văzut-o cu ochii mei,
Am văzut cum plîng
Cei ce sînt mari
Cînd mor
Cei ce sînt bătrîni.
Ei plîng în același fel
Ca și copiii mici
Cînd cad
Și se lovesc rău.

O, am văzut păsări nenorocite pe chipul unchiului,
Și sarea care o ustura în ochi pe mama,
Și-am văzut în dimineața asta
Cum noaptea
Trăgea umbrela zilei
Din teaca ei neagră.

O, am văzut, am văzut tot,
Și ziua care naște,
Rece,
Ca și cum noaptea
Nu s-ar fi întîmplat nimic,
Ca și cum n-ar fi fost nimic
De care să-i pese.

Hanna

II

De cum i-am văzut sînii pe deasupra cîntarului
între portocala tăiată în două și săpun,
am îndrăgit-o pentru că era cea mai frumoasă, am îndrăgit-o
pentru că era cu totul hrănitoare și plină ca o gură.
Hanna cu pupile de piper, cu păr de vanilie,
cu degete ca niște lumînări ce ard în sfeșnice...
Cum să nu iubești aceste condimente, această verde abundență,
nasul — precum un horn, pieptul — ca o mare-n furtună.

Dacă i-ai cunoaște buzele cînd se desfac,
acordeon cu două rînduri de butoane de porțelan.
Rîsul ei mă deșiră, rîsul ei mă coase la loc,
fîntînă voioasă, Hanna lighioana,
cînd buzele ei mă sărută calde ca un cîine tînăr
și mă leagănă dezlănțuit, pînă-mi pierd capul,
sărutările ei toarnă în mine un prînz întreg
de sălbatec și o cină de marinar.

Tu nu-i știi uitătura neagră, de cărbune ce fumegă,
pleoapele: domoale perdele, ochii: albe migdale cojite,
dinții înaripați, dinți alcătuiți din mici vorbe,
și limba ascuțită și caldă, mereu furioasă.

Arătătorul

În fața oaselor tale roase de viață,
m-am poticnit oare, părinte zilnic? O, solitar sperios
strivit de grele camioane de suferință;
părinte de fosfor, atîrnat cu flăcările tale
de rațiunea cea mai teapănă; părinte dur,
mai lemnos decît tulpinile surde
ce legau odinioară de lume pe mama.
Părinte, arătător rănit, inflexibil pe veci de la război încoace,
și totuși tu te înmoi în acest pămînt poros;
arătătorul tău se ridică din el,
prin iarba pe care zadarnic au inundat-o trei primăveri
Și zadarnic bureții ei șterg biata privire
ațintită, dincolo de această ceafă de femie,
spre nările care arată drumul neantului,
dincolo de acest cer pe care nu-l mai îmbălsămează
nici fînuri, nici visuri, nici vînturile fecundatoare
ale acestui an găunos. Vînturi ce ar purta cu ele
vînturi mai tinere, ca să ajute
primăvara stîngace să aprindă focurile
unei veri mai tinere și totuși mai în vîrstă.
Aburi ai brazdelor ce mă vor tămîia
cînd voi cădea în ele, cu fața brăzdată,
fără un fiu care să-și amintească de mine, de noi cei ce trăim
în vremuri mai tinere, mai crude.
Căci noi cădem, cădem într-adevăr fără urmaș
lîngă arătătorul gol ridicat din mormîntul tău
spre măduva uitării, care ne prelungește triști
de-a lungul văluritului necunoscut.

În romînește de GEO DUMITRESCU

CONSEMNĂRI

Fragment dintr-o statuie gigantică din Tula (Mexic)

MIGUEL ASTURIAS:
Noul chip al Romîniei

Poet al prozei, cum este denumit de critici, figurînd alături de Ricardo Güraldes, José Eustacio Rivera, Romulo Gallegos, Alejo Carpantier etc. M.A. Asturias este universal cunoscut. În țara noastră i-au fost publicate volumele „Domnul Președinte" și „Week-end în Guatemala", Asturias este cunoscut cititorilor noștri și ca traducător în spaniolă a unei culegeri din proza lui M. Sadoveanu, apărută în Argentina. Prezent uneori cu condeiul în publicațiile noastre literare, scriitorul s-a remarcat totodată ca un bun cunoscător și admirator al realităților romînești contemporane. Oaspete al țării noastre, în cîteva rînduri, Asturias și-a reunit într-un volum de peste 200 de pagini impresiile despre Romînia: „Rumania su nueva imagen" (Noul chip al Romîniei). Ca un omagiu adus poporului romîn și țării sale își începe cartea astfel:

„Romînie îți mulțumesc... și aceste două cuvinte am dorit să le înscriu pe frontispiciul acestor însemnări deoarece întruchipează ceea ce simte un călător experimentat vizitînd o țară ospitalieră ca aceasta (Romînia n.n.), cea mai frumoasă dintre cele mai frumoase, stăpînă pe cultura sa seculară, de o erudiție care se transmite printr-o singură respirație prin voința muncitorilor săi stăpîni pe toate bogățiile sale. Romînie îți mulțumesc... pentru lecția vie pe care o poate da un popor".

Împletire de proză și versuri (Asturias cîntă pe multe file meleagurile romînești: „Moldova", „Marea... marea" „București" etc.), „Rumania su nueva imagen" însumează cîteva zeci de capitole dezvăluind o viziune clară a itinerariului și impresiilor dobîndite. M.A. Asturias este prezent mereu între eroii săi pe care și-i alege din toate mediile; țărani colectiviști, muncitori, studenți, intelectuali. Scriitorul, discută cu aceștia probleme de literatură, muzică, pictură rămînînd impresionat de multitudinea cunoștințelor descoperite la interlocutorii săi, de obicei oameni simpli. („A la sombra de los tractores en fila", „Cuando la ciudades son Blancas", „Oneștii" etc.). Un loc important îi ocupă în volumul scriitorului guatemalez impresiile sale despre cultura și arta țării noastre. („Las artes populares rumanas", „Las artes populares", „Expresion dinamica de la cultura rumena" „Musica color y poesia en el folclore rumano") etc.

Muzeul de artă al R.P.R. este apreciat ca unul dintre cele mai frumoase din lume, iar repertoriul și calitatea teatrului romînesc sînt comparate cu cele mai renumite frumuseți de acest gen de pe hotare.

„Noul chip al Romîniei" este scris cu căldură de un prieten entuziast al țării noastre, cu dorința sinceră și mărturisită de a face cunoscut în lume modul nostru de a gîndi, năzuințele de pace ale unui popor ce-și construiește viitorul.

★

Încununată, recent, cu premiul „Isola d'Elba", cartea de eseuri a scriitorului polonez Kazimierz Brandys, „Scrisori către Doamna Z", a suscitat un mare interes în Italia (ed. Mondadori). Publicate inițial în revista poloneză „Nowa Kultura", aceste scrisori conțin reflecții asupra unei călătorii în Italia și asupra unei vacanțe în R.P. Polonă, în anii 1957-60.

★

În timp ce în Italia a apărut, în sfîrșit, „Vicarul" piesa lui Rolf Hochhuth (edit. Feltrinelli), în R. F. Germană a ieșit de sub tipar cartea lui Jenö Revai „Geheime Reichssache — Papst Pius XII hat nicht geschwiegen" („Afaceri secrete de stat — Papa Pius XII nu a tăcut"), — continuînd astfel disputa în jurul atitudinii față de Hitler a papalității.

★

În colecția de poezie a editurii Einaudi din Milano au apărut de curînd: „Poezii" de Feodor Tintcev (traduse de Tommaso Landolfi), „Poezii în engleză" de Samuel Beckett (traduse de Rodolfo Wilcock" și „Cartea devoțiunilor domestice" de B. Brecht (tradusă de Roberto Fertonani).

★

Editura Cape din Londra a tipărit o carte „kafkiană" grotescă „Suflet de lemn" („Soul of wood") de Jakov Lind. Ea conține o culegere de povestiri despre ororile naziștilor. Prozatoarea Elizabeth Berridge semnează recent romanul „Accross the Common" („De-a curmezișul banalului"). lăudat de criticii literari pentru inteligență și construcție ingenioasă: e povestea unei femei aproape surde, izolată într-o casă veche, bîntuită de amintiri (edit. Heinemann).

În Bulgaria a apărut pentru prima dată o antologie a versurilor lui Salvatore Quasimodo, îngrijită de Valeri Petrov, cu o prezentare de Carlo Bo.

IMPRESII DESPRE ROMINIA

Convorbire cu

- ANIA BARTO
- AFANASIE SALÎNSKI
- ANDREI LUPAN
- VIKTOR PANKOV

În holul de la Athenée Palace, am avut o convorbire prietenească cu membrii delegației sovietice sosiți în țara noastră cu prilejul Zilelor culturii sovietice.

Ania Barto, cunoscută scriitoare pentru copii, este pentru prima oară în Romînia.

— Cunosc încă mai de mult numeroși scriitori romîni din cărțile traduse la noi. Cu Marcel Breslașu și Gellu Naum m-am întîlnit la Praga cu prilejul primului congres dedicat literaturii pentru copii, numit foarte frumos de Breslașu „primul bal al cenușăresei". Ne-am împrietenit atunci și am fost fericită să-i revăd acum. Anul trecut am făcut o vizită elevilor de la Școala medie „Mihai Viteazu" unde am asistat la lecția de limba rusă. Am fost primită cu dragoste și prietenie. Le-am povestit despre începuturile mele literare care datează din vremea cînd eram ca și ei, elevă de liceu. La 19 ani sfătuită de Gorki și de Lunacearski am publicat primul volum de versuri pentru copii. De atunci...

(De atunci au apărut trei sute șaizeci și cinci de titluri în 58 milioane de tiraje. Ania Barto a devenit una din cele mai cunoscute scriitoare pentru copii cu un prestigiu imens în rîndul tineretului. A intrat în tradiția manifestărilor de 7 Noiembrie ca în momentul în care copiii pătrund în Piața Roșie Ania Barto să recite din ultimele sale versuri).

„Doresc să mă reîntorc cît mai repede aici pentru că sînt multe de văzut — mi-a spus ea. Am călătorit foarte mult și am văzut multe orașe. Bucureștiul se deosebește de altele prin proporții, prin frumusețea ansamblului, prin armonie. Am mers singură pe străzi să mă pătrund de frumusețea și muzicalitatea orașului".

Mă pot considera aproape bucureștean, spune glumind Victor Pankov. Nu de mult am fost oaspete al Romîniei și al Capitalei sale și iată-mă acuma după un scurt timp din nou aici printre prieteni. Am vizitat în călătoriile mele Clujul, Brașovul, Constanța și minunatele Bucureștiul. Am admirat țara, frumusețea naturii și a oamenilor ei. Aș vrea să vorbesc mai mult despre oameni. Am întîlnit mulți scriitori și am purtat discuții pe teme literare cu Mihai Beniuc, Demosthene Botez, Marcel Breslașu, Ov. S. Crohmălniceanu. Am stat îndelung de vorbă cu redactori de la Tribuna, Utunk, Gazeta literară, Secolul 20, Luceafărul, și am conferențiat la Casa Scriitorilor în fața confraților mei. Discuțiile noastre s-au referit la problemele realismului, la înflorirea literaturii naționale, la problema dezvoltării criticii marxiste, la eroul liric în poezie și multe altele. Cei cu care am stat de vorbă mi-au lăsat o puternică impresie de erudiție, gîndesc subtil, și de aceea discuțiile nu s-au limitat la simple informări despre literatura romînă sau sovietică ci ne-a obligat să tratăm cu profunzime problemele abordate. Vreau să subliniez în mod deosebit că aceste discuții au fost marcate de interesul reciproc pentru cele două literaturi.

Dramaturgul Afanasie Salînski, secretar al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., este pentru a doua oară în Romînia. Cu doi ani în urmă a asistat la premiera piesei sale „Nina tobușarul".

— Romînia este o țară deosebit de interesantă și mă atrage s-o cunosc pentru că îmi plac frumusețile și mai ales teatrul ei. Romînia este țara teatrului de mare ținută artistică. M-am convins de aceasta pe măsură ce am cunoscut dramaturgia și spectacolele teatrelor dvs. Am dat o mînă de ajutor la traducerea piesei lui Galan „Prietena mea Pix", apărută apoi în revista Teatr. Totdeauna m-au bucurat și emoționat spectacolele clarite de teatrele romînești pe care le-am văzut fie în turneele prin Uniunea Sovietică, cum au fost cele ale Naționalului, sau ale Teatrului de Comedie, fie aici, pe scenele Teatrelor Tineretului, C.F.R. Giulești sau Operetă. Aș dori să vorbesc despre succesele Teatrului de Comedie la Moscova. Publicul moscovit vede multe spectacole străine și tocmai că i-a primit pe actorii bucureșteni atît de călduros vorbește de la sine despre înaltul nivel al acestui teatru condus de artistul poporului Radu Beligan. Aș vrea să subliniez virtuozitatea actorilor în „Umbra", apoi calitatea deosebită a spectacolelor: „Rinocerii" admirat aici la București, „Prietena mea Pix" etc. Am fost împreună cu tovarășii mei la Operetă și am văzut „Tîrgul de fete". Auzisem multe lucruri bune despre opereta romînească, dar abia acum am avut ocazia să o cunosc. Mi-a plăcut libretul inspirat al lui Traian Iancu, muzica inspirată a lui Filaret Barbu, jocul viu al Virginicăi Romanovschi, punerea în scenă. Aș vrea să spun cîteva cuvinte despre dramaturgii romîni, mai ales despre Horia Lovinescu și Al. Mirodan pe care-i socotesc deosebit de talentați, autori moderni. Am văzut „Febre" la Teatrul Pușkin din Moscova, „Cîtadela sfărîmată" tot la Moscova, am urmărit „Celebrul 702" la Moscova și Leningrad, am auzit „Ziariștii" la radio și regret că timpul scurt al vizitei actuale m-a împiedicat să văd ultimele lor succese „Moartea unui artist" și „Șeful sectorului sufiete" pe care sper să le ovlaud însă interpretate pe scenele noastre. Le doresc prietenilor romîni noi succese.

Cu poetul Andrei Lupan, secretar al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., am stat de vorbă colindînd străzile.

— E o adevărată bucurie să văd Romînia de azi și s-o confrunt cu cea întîlnită acum 11 ani. Sînt impresionante realizările dumneavoastră economice și sociale. Am admirat peisajul nou al țării. Ne-am oprit să privim „foeria de la Brazi" care vorbește în mîzul nopții mai mult decît orice despre progresul industriei romînești. Am străbătut Bărăganul, altădată încărcat de monotonia ciulinilor, astăzi rodnic și variat, am vizitat satele Dobrogei și minunatul ei litoral. Despre tot acest spirit nou al Romîniei vorbesc cu multă forță scriitorii dumneavoastră.

Am mulțumit oaspeților noștri, pentru aceste calde cuvinte pe care ținem să le împărtășim și cititorilor.

REP.

Comitetul de redacție

Teodor Balș; Ov. S. Crohmălniceanu (redactor șef adjunct); **S. Damian; Ștefan Gheorghiu** (redactor șef adjunct); **Eugen Simion; Tiberiu Utan** (redactor șef); **Haralamb Zincă** (secretar general de redacție).

REDACȚIA: București — B-dul. Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.74.26; 11.39.36. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon 18.63.00. ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 25 lei
Tiparul Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu 23—25.